

Міністерство освіти і науки України
Західноукраїнський національний університет

**Шості Всеукраїнські наукові читання
пам'яті С.І. Юрія**

*Шлях до успіху - це щоденна
наполеглива праця,
помножена на чіткий
стратегічний план,
орієнтацію на передовий
світовий досвід, відкритість
для співпраці з вітчизняними
та зарубіжними партнерами.*

Сергій Юрій

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

м. Тернопіль, 18 листопада 2020 р.

УДК 336
Ш 79

Збірник наукових праць розглянуто та рекомендовано до друку на засіданні кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ЗУНУ (протокол №7 від 3 грудня 2020 р.)

ВІДПОВІДАЛЬНА ЗА ВИПУСК:

Кириленко О.П. – завідувач кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ЗУНУ, д.е.н., професор

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Мелих О.Ю. – доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ЗУНУ, к.е.н.

Шості Всеукраїнські наукові читання пам'яті С.І. Юрія: збірник наук. праць / За ред. д.е.н., проф. О.П. Кириленко. (м. Тернопіль, 18 листопада 2020 р.). Тернопіль: Вектор, 2020. 128 с.

У збірнику наукових праць висвітлено наукові погляди українського педагога і вченого-економіста С.І. Юрія, а також обґрунтовано власні думки щодо актуальних питань фінансової теорії та практики. Представлені матеріали заслуговують на увагу науковців, викладачів, студентів і фахівців-практиків.

УДК 336

За редакцію та достовірність матеріалів, розміщених у збірнику наукових праць, несуть відповідальність автори.

© ЗУНУ, 2020

ЗМІСТ

Балешта Зоряна Ігорівна, Коломийчук Наталія Михайлівна	
Системи фінансування охорони здоров'я.....	6
Булавинець Вікторія Михайлівна	
Вплив карантинних обмежень на наповнення місцевих бюджетів.....	10
Вішко Галина Анатоліївна	
Питання соціальної справедливості пенсійного забезпечення в Україні.....	14
Дем'янюк Антоніна Вікторівна, Гукалюк Соломія Петрівна	
Сучасна практика виконання Державного бюджету України.....	17
Дмитрук Роман Андрійович, Коваль Світлана Любомирівна	
Особливості особистого фінансового планування.....	20
Захарків Микола Іванович	
Економічні та соціальні наслідки інтеграції трудових мігрантів на світовому ринку праці.....	24
Зубакін Микола Іванович	
Особливості інвестиційної діяльності недержавних пенсійних фондів в Україні.....	30
Каратнюк-Гумовська Ангеліна Олегівна	
Стратегічні засади розвитку цифрових фінансів.....	33
Карпишин Наталія Іванівна, Павлюс Оксана Володимирівна	
Видатки на охорону здоров'я з державного і місцевих бюджетів України.....	38
Кириленко Ольга Павлівна, Баранець Ярослав Володимирович	
Підвищення фінансової спроможності ОТГ в умовах реформи децентралізації.....	42
Красевич Софія Петрівна	
Матеріальне забезпечення економічно активного населення України через соціальне страхування від нещасних випадків на виробництві.....	51
Круп'як Ірина Йосифівна	
Особливості сталого розвитку економіки держави в сучасних умовах.....	55
Лісовська Софія Олександрівна	
Практичні засади виконання Державного бюджету України за видатками.....	57
Мелих Оксана Юрївна	
Внутрішній державний борг України: практика формування та обслуговування.....	62

Мельник Юлія Віталіївна Світовий арт-ринок в умовах пандемії COVID-19.....	66
Петрушка Олена Володимирівна, Шулюк Богдана Степанівна Іноземний досвід соціального страхування громадян на випадок безробіття на прикладі Японії.....	69
Письменний Віталій Валерійович Податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, крізь призму фіскальної достатності та соціальної справедливості.....	71
Русін Віктор Миколайович, Войцехівська Наталія Станіславівна Організація роботи органів державної казначейської служби України в умовах поширення COVID-19.....	74
Савчук Світлана Василівна, Лупійчук Анастасія Олександрівна Сучасні тенденції видатків місцевих бюджетів.....	76
Семенюк Марія Дмитрівна Напрями вдосконалення системи формування доходів домогосподарств в Україні.....	80
Сидор Ірина Петрівна Організаційно-фінансове забезпечення послуг професійної освіти: підходи до реформування.....	83
Сохацька Олена Миколаївна, Захарчук Владислав Вікторович Проблема безробіття як одна із головних загроз для українського суспільства через світову пандемію COVID-19: можливі наслідки.....	87
Телеп Василь Романович Напрями вдосконалення планування дохідної частини бюджетів об'єднаних територіальних громад.....	90
Тугарєв Олександр Олександрович Нормативно-правове забезпечення казначейського обслуговування місцевих бюджетів.....	94
Тулай Оксана Іванівна, Нитка Святослав Ігорович Надання платних медичних послуг у контексті реформування системи фінансового забезпечення охорони здоров'я України.....	97
Хіта Мар'яна Юрївна, Шухманн Вадим Александрович Безробіття як головний виклик для української влади підчас пандемії COVID – 19.....	104
Шпак Тетяна Віталіївна Ризики корпоративної заборгованості в контексті економічного відновлення країн ЄС.....	106

**Шостий Всеукраїнський конкурс студентських наукових есе
приурочений пам'яті С.І. Юрія**

Андросюк Дарія Миколаївна Роздуми майбутнього фінансиста.....	112
Віятик Ірина Василівна Роздуми майбутнього фінансиста.....	113
Каратнюк-Гумовська Ангеліна Олегівна Роль фінансової грамотності у житті сучасної людини.....	115
Кухарук Світлана Вікторівна Роздуми майбутнього фінансиста.....	117
Ратушняк Діана Валентинівна Роздуми майбутнього фінансиста.....	119
Ткаченко Олександр Євгенійович Цифрові гроші в сучасній економічній системі.....	121
Хабінець Ольга Михайлівна Формування цифрової компетентності фінансистів у відповідь на виклики індустрії 4:0.....	122
Харовська Ангеліна Володимирівна Роздуми майбутнього фінансиста.....	124

Балешта Зоряна Ігорівна
студентка 2 курсу ОС «магістр» факультету фінансів та обліку
Західноукраїнського національного університету

Коломийчук Наталія Михайлівна
канд. екон. наук, доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія
Західноукраїнського національного університету

СИСТЕМИ ФІНАНСУВАННЯ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

На сьогоднішній день перед Україною стоїть важке завдання, а саме реформування та вдосконалення системи фінансування охорони здоров'я. Як показує емпіричний досвід, саме вона є наріжним каменем процвітання та благополуччя держави. Причиною цього є важливість системи фінансування, адже саме від її можливості акумуляції достатньої обсягу фінансових ресурсів залежить рівень фінансування медичної галузі, якість надання медичних послуг, забезпеченість медичних закладів та, що найголовніше, стан здоров'я українців. Чим ж на сьогодні характеризуються системи охорони здоров'я? Які цілі ставлять перед собою і які завдання мають виконувати? Справа в тім, що система фінансування охорони здоров'я є наслідковою від загальнодержавної політики, її цілей і загалом моделі акумуляції ВВП, ми можемо це яскраво спостерігати з табл. 1.

Таблиця 1

Концептуалізація моделей централізації ВВП та фінансування охорони здоров'я

Моделі централізації ВВП	Характеристика	Модель фінансування охорони здоров'я	Характеристика
<i>Американська модель</i>	Характеризується найменшим рівнем централізації ВВП в бюджеті – близько 25-30%. У сфері охорони здоров'я фінансуються видатки на найменш захищенні верстви суспільства (діти, пенсіонери, малозабезпечені).	Приватна	Фінансування цієї моделі здійснюється в переважній більшості за рахунок коштів фізичних та юридичних осіб. Фінансування за рахунок державних коштів є мінімальним та орієнтованим на малозабезпечених людей. Переважають приватні медично-страхові структури. Ця модель функціонує в США.

Західно-європейська модель	Дана модель ґрунтується на акумуляції державою більше третини ВВП (35-45%). Відповідно більш розгалуженою є система охорони здоров'я з паралельним функціонуванням державних і комерційних медичних закладів.	Страхова модель (модель Бісмарка)	Являється моделлю медичного страхування, яка притаманна державам із помірним рівнем централізації ВВП. Основна перевага такої моделі в тому що витрати на медицину в переважній більшості фінансуються за кошти самих страхувальників. Така модель застосовується у Люксембурзі, Австрії, Німеччині, Швейцарії, Японії та інших високорозвинутих країнах.
Скандинавська модель	Ця модель передбачає найвище оподаткування і наявність довіри між платниками податків і державою. Так акумулюючи більше половини ВВП (50-60%), держава в змозі надати якісні і безплатні суспільні послуги. Система охорони здоров'я характеризується значними соціальними гарантіями надання медичної допомоги.	Бюджетна модель (модель Беверіджа, Семашка)	Система ґрунтується на фінансуванні охорони здоров'я в переважній більшості за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів (від 60% до 90%). Модель Беверіджа характеризується мінімальним залученням коштів фізичних та юридичних осіб. Модель Семашка – це модель, яка функціонувала ще в СРСР. Щодо країн в яких функціонує бюджетна модель фінансування, то до них можна віднести Великобританію, Данію, Канаду, Фінляндію, Ірландію, Італію та інші.

Примітка: складено автором за даними [1, с. 46-47; 2; 3]

З табл. 1 ми можемо провести паралель між моделлю централізації ВВП та системою фінансування охорони здоров'я. Так, чим більший рівень централізації ВВП, тим вищі медичні гарантії може надати держава. Негаразди ж виникають у випадку, якщо система фінансування не відповідає моделі централізації. Яскравим прикладом є Україна, яка із західноєвропейською моделлю централізації ВВП використовує бюджетну систему фінансування системи охорони здоров'я, що спричиняє

негативні наслідки. Одним із таких і є невідповідність обсягу фінансових ресурсів потребам медичної галузі, що і призводить до недофінансованості галузі, неякісної медицини, низького рівня оплати спеціалістів та загалом поганого стану здоров'я населення України. Нашому рівню централізації ВВП відповідає страхова система фінансування охорони здоров'я. На користь цього свідчить декілька факторів:

- невідповідність централізації ВВП (рівень централізації ВВП становить близько 32,5-33,5%, що є нижньою межею західноєвропейської моделі);

- низький рівень видатків на охорону здоров'я (лише близько 3,5% ВВП, що зовсім нехарактерно для бюджетної системи фінансування, для якої нормальним є обсяг видатків 10% ВВП. Проте зазначимо, що фінансування охорони здоров'я в обсязі 3,5% ВВП є недостатнім і для страхової моделі, мінімум для якої становить 5% ВВП);

- дефіцитність фінансових ресурсів, що ставить під загрозу нормальне виконання бюджетом своїх функцій;

- хронічна дефіцитність бюджету.

Всі ці фактори обумовлюють необхідність зміни системи фінансування у відповідність до моделі централізації ВВП. Для України оптимальною є страхова модель. Проте в сучасній економіці єдину систему фінансування уже майже не використовують, основним трендом стало використання змішаної бюджетно-страхової системи, яка дозволяє акумулювати значні обсяги коштів, як і за рахунок податкових надходжень, так і за рахунок функціонування страхової медицини.

З табл. 2 ми можемо спостерігати, що багато країн вдаються до бюджетно-страхової моделі. Основною її перевагою є те, що передбачається два основні методи залучення фінансових ресурсів, це дозволяє по-перше знизити навантаження на бюджет, а по-друге акумулювати достатню величину фінансових ресурсів. Проте в свою чергу такою моделлю користуються країни в яких фінансових ресурсів є обмаль, так прикладом є: Мексика – 43% в структурі фінансується за рахунок інших джерел, Литва – 33,4%, Корея – 34,4% та Чилі – 33,8%. З другої сторони Люксембург використовуючи дану систему зміг добитися мінімізації ресурсів домогосподарств до 12%, що свідчить про ефективність такої системи фінансування (ОЕСР).

Розподіл держав за системами фінансування охорони здоров'я

Модель фінансування охорони здоров'я			
Бюджетна модель	Бюджетно-страхова модель	Страхова модель	Приватна модель
<i>Великобританія</i> (бюджетна система 79,4%).	<i>Туреччина</i> (бюджетна система 37,4%, медичне страхування 40,3%).	<i>Словенія</i> (медичне страхування 66,1%).	<i>США</i> (медичне страхування 10,36%, передоплата медичних послуг 38,9%, ресурси фізичних та юридичних осіб 11%).
<i>Швеція</i> (бюджетна система 83,7%).	<i>Швейцарія</i> (бюджетна система 29,2%, медичне страхування 34,3%).	<i>Польща</i> (медичне страхування 57,6%).	
<i>Іспанія</i> (бюджетна система 67,3%).	<i>Мексика</i> (бюджетна система 28,4%, медичне страхування 22,9%).	<i>Німеччина</i> (медичне страхування 63,4%).	
<i>Норвегія</i> (бюджетна система 85,5%).	<i>Люксембург</i> (бюджетна система 37,3%, медичне страхування 47,6%).	<i>Естонія</i> (медичне страхування 61,5%).	
<i>Латвія</i> (бюджетна система 57,2%).	<i>Литва</i> (бюджетна система 25,2%, медичне страхування 40,2%).		
<i>Ісландія</i> (бюджетна система 81,8%).	<i>Корея</i> (бюджетна система 16,9%, медичне страхування 40,5%).		
<i>Угорщина</i> (бюджетна система 49,9%).	<i>Ізраїль</i> (Б. С. 39,1%, М.С. 24,5%)		
<i>Фінляндія</i> (бюджетна система 73,9%).	<i>Чилі</i> (бюджетна система 35%, медичне страхування 15,1%).		
<i>Данія</i> (бюджетна система 84%).	<i>Бельгія</i> (бюджетна система 38,1%, медичне страхування 39,2%).		
<i>Канада</i> (бюджетна система 71,5%).			

Примітка: складено автором за даними [4]

Міжнародний досвід як ми могли уже впевнитися є багатограним і може мати різне застосування, особливу увагу звернемо на те, що майбутня реформа має бути персонально вітчизняною, просте копіювання

міжнародного досвіду не є доцільним, адже українські реалії є іншими ніж в зарубіжних країнах. Тому реформа системи фінансування охорони здоров'я в кінцевому результаті має впровадити в Україні нову систему, яка не лише забезпечить фінансовими ресурсами заклади охорони здоров'я, але і покращить стан здоров'я населення.

Література:

1. Дем'янишин В. Г., Сіташ Т. Д. Модель системи фінансування охорони здоров'я: концептуальні засади й альтернативи. *Фінанси України*. 2011. № 6. С. 45 – 53. DOI: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fu_2011_6_6.
2. Карпишин Н. І., Комуницька М. П. Класичні моделі фінансового забезпечення охорони здоров'я. *Світ фінансів*. 2008. Вип. 1 (14). С.110 – 117.
3. Мокрицька А. Б. Проблеми організації фінансового забезпечення охорони здоров'я. *Другі наукові читання пам'яті С.І. Юрія* : зб. наук. праць (Тернопіль, 28 лист. 2016 р.): ТНЕУ, 2016. С. 100 – 104.
4. OECD Statistics URL : <https://stats.oecd.org/#> (дата звернення: 05.11.2020 р.).

Булавінець Вікторія Михайлівна
канд. екон. наук, доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія
Західноукраїнського національного університету

ВПЛИВ КАРАНТИННИХ ОБМЕЖЕНЬ НА НАПОВНЕННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Пандемія, пов'язана із поширенням у світі коронавірусної хвороби COVID-19, не оминула й Україну та призвела до додаткового навантаження на усі сфери життя. Незважаючи на те, що на стримування поширення хвороби та подолання її наслідків були направлені значні ресурси, коронакриза негативно позначилась на економіці країни: підприємства згортають свою економічну діяльність, скорочується кількість робочих місць, спостерігається падіння попиту на продукцію власного виробництва, руйнуються ланцюги постачання, значно обмежено доступ до публічних послуг, зростає безробіття, зменшуються доходи домогосподарств тощо. За прогнозами МВФ, у 2020 році в Україні очікується падіння ВВП на 8,2% у порівнянні з 2019 роком, а світовий

ВВП загалом скоротиться на 4,9%. Згідно з даними Міжнародної організації праці, через пандемію коронавірусу в 2020 році люди по всьому світу уже зазнали збитків в розмірі \$3,4 трлн. [1].

Задля пом'якшення впливу коронакризи на економічну та соціальну сфери в Україні уже прийнято близько двох десятків законів та кілька тисяч підзаконних нормативно-правових актів, направлених як на протидію поширенню хвороби, так і на подолання її наслідків. Зокрема, 18.03.2020 року набрав чинності Закон України № 533-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо підтримки платників податків на період здійснення заходів, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)» [2]. Законом передбачалось надання з 01 березня по 30 квітня 2020 року «податкових канікул» фізичним та юридичним особам по платі за землю, яка перебуває у їх власності чи користуванні та використовується у господарській діяльності, а також – по податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки та за об'єкти нежитлової нерухомості. При цьому така пільга на громадян не поширювалася. Однак, пізніше строк “податкових канікул” по платі за землю та по податку на нерухоме майно за об'єкти нежитлової нерухомості було скорочено до 1 місяця – із 01 до 31 березня 2020 року. Проте, зниження економічної активності через запровадження в країні обмежувальних протиепідемічних заходів, спрямованих на запобігання поширенню гострої респіраторної хвороби COVID-19 та відповідні законодавчі акти негативно позначились на наповнюваності державного та місцевих бюджетів.

Аналіз виконання доходів місцевих бюджетів України за перше півріччя 2020 року засвідчив, що недовиконання плану становить 10,4%. Найгірше виглядає ситуація зі сплатою податку на землю – недонадходження по ньому складає 14,5%, порівняно з аналогічним періодом минулого року. За даними Державної казначейської служби України [3] в першому півріччі 2020 року до місцевих бюджетів України із врахуванням трансфертів надійшло 224886,7 тис. грн., що на 21% менше аналогічного періоду 2019 року. Зменшення доходів місцевих бюджетів в частині трансфертної підтримки пояснюється тим, що у 2020 році скорочено окремі видатки, пов'язані із реалізацією державних програм соціального захисту (виплати допомоги сім'ям з дітьми, малозабезпеченим, субсидій населенню). Також припинено фінансування

інфраструктурної субвенції для ОТГ та скорочено на 15% субвенцію на соціально-економічний розвиток.

Загалом, за оцінкою експертів Програми “U-LEAD із Європою”, спираючись на аналіз надходжень за минулі роки, втрати місцевих бюджетів, які мають прямі міжбюджетні відносини з державним бюджетом, від «податкових канікул» по платі за землю та податку на нерухомість прогножуються в середньому на рівні 3-5% доходів загального фонду та коливаються в залежності від встановлених ставок податків органами місцевого самоврядування та розмірів нормативної грошової оцінки землі. При цьому слід враховувати, що бюджетні втрати по платі за землю та податку на нерухомість з юридичних осіб вплинуть на виконання місцевих бюджетів в поточному році, а по податку на нерухомість з фізичних осіб – у 2021 році.

У квітні 2020 року набув чинності Закон України № 540-ІХ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-2019)» [4]. Цим законом внесено зміни до 8 кодексів України та 27 законів України, в т. ч. до Закону «Про місцеве самоврядування в Україні». Через зниження ділової активності, звільнення працівників, скорочення кількості ФОПів Законом №540-ІХ у 2020 році органам місцевого самоврядування було надано право вносити зміни, що стосуються місцевих податків та зборів. Зокрема, щодо перегляду ставок єдиного податку, органи місцевого самоврядування отримали право встановлювати ставки для СГД, які перебувають на спрощеній системі оподаткування та належать до першої чи другої груп платників.

Законом №540-ІХ також внесено зміни до Податкового кодексу України щодо визначення суми оподаткованого доходу найманих працівників. Зокрема, фізичні особи можуть отримувати податкову знижку з ПДФО на всю суму допомоги для боротьби з коронавірусом у грошовій або натуральній формі, наданої благодійним або громадським організаціям, державним та місцевим органам охорони здоров'я та/або державним чи комунальним закладам охорони здоров'я. Податкова знижка дає право зменшити річний оподатковуваний дохід громадян – найманих працівників для цілей нарахування ПДФО. В результаті річного декларування громадянину буде повернуто частину або повну суму сплаченого за 2020 рік ПДФО (але сума повернення не може перевищувати суму фактично сплаченого ПДФО до бюджету протягом

2020 року із доходів у формі заробітної плати). Раніше для такої знижки був встановлений ліміт у розмірі 4% від оподаткованого доходу фізичної особи за попередній рік. Вважається, що це сприятиме збільшенню обсягів благодійної допомоги на медичну галузь, однак у 2021 році це призведе до зменшення обсягу надходжень ПДФО до місцевих бюджетів через збільшення сум повернення цього податку тим, хто матиме право на отримання податкової знижки.

В цілому, за даними Асоціації міст України карантинні обмеження призведуть до скорочення надходжень до бюджетів усіх рівнів на 20% [5]. Отож, органам місцевого самоврядування доцільно проаналізувати можливі втрати місцевих бюджетів через недоотримання податкових надходжень; визначити наявність джерел-компенсаторів втрат доходів; переглянути видаткову частину бюджету з урахуванням можливого зменшення дохідної частини; розробити заходи щодо економії бюджетних коштів; проводити роз'яснювальну роботу щодо змін у законодавстві серед суб'єктів господарювання.

Література:

1. Як коронавірус вдарив по гаманцях. URL: <https://nv.ua/ukr/biz/economics/yakpandemiya-vdarila-po-ekonomici-v-oon-pidrahuvali-vtrati-naselennya-zemli-ostanninovini-50086117> (дата звернення: 06.11.2020 р.).
2. Закон України № 533-ІХ «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо підтримки платників податків на період здійснення заходів, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/533-9> (дата звернення: 06.11.2020 р.).
3. Державна Казначейська служба України. URL: <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/kvartalniy-zvitpro-vikonannya-derzhavnogo-byudzhetu-ukrayini-za-pershe-pivrichchya-2020-roku?page=> (дата звернення: 06.11.2020 р.).
4. Закон України № 540-ІХ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-2019)» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/540-9> (дата звернення: 06.11.2020 р.).
5. Асоціація міст України. Статистика. URL: <https://www.auc.org.ua/page/munitsipalna> (дата звернення: 06.11.2020 р.).

Вішко Галина Анатоліївна
студентка 2 курсу ОС «магістр» факультету фінансів та обліку
Західноукраїнського національного університету
Науковий керівник – д.е.н., професор Кириленко О.П.

ПИТАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ СПРАВЕДЛИВОСТІ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ

Однією з цілей перспективної програми розвитку «Україна – 2030. Стратегія зміни майбутнього», розробленої Національним інститутом стратегічних досліджень, визначено сприяння адаптації населення до змін в економічному та соціальному середовищі, розбудова справедливої системи соціального захисту населення та доступних соціальних послуг, формування безпечного середовища життєдіяльності [1].

Серед проблем, які потребують вирішення, що необхідно для досягнення поставленої цілі, акцентовано на погіршенні платоспроможності солідарної пенсійної системи через зростання демографічного навантаження. Поряд з цим, в програмі відзначено, що залишаються поширеними отримані нам у спадок від попередньої економічної системи патерналістські очікування громадян щодо соціального захисту з боку держави, а також розповсюджена практика соціального популізму для завоювання прихильності виборців.

В контексті питання досягнення соціальної справедливості у соціальному захисті громадян, яке значною мірою здійснюється за допомогою пенсійного забезпечення, доцільно розглянути статистичні дані, що характеризують динаміку розмірів пенсій в розрізі їх отримувачів. Так, на початок 2020 р. середній розмір призначеної місячної пенсії за віком становив 3065 грн., по інвалідності – 2641 грн., у разі втрати годувальника – 2917 грн., за вислугу років – 4501 грн., соціальної пенсії – 1644 грн., довічне грошове утримання суддів у відставці складало 45874 грн. Причому 2/3 усіх пенсіонерів в Україні одержували пенсії в межах від 1500 грн. до 3000 грн. [2]. Ми бачимо, що пенсії, призначені за окремими законами, зокрема колишнім суддям, майже у 15 разів перевищують середній розмір найбільш розповсюдженого виду пенсій – за віком, що є ознакою несправедливості у пенсійному забезпеченні різних груп пенсіонерів.

В таблиці 1 представлено дані, що характеризують розподіл пенсіонерів та середній розмір призначеної їм пенсії. Ми бачимо, що $\frac{3}{4}$ усіх пенсіонерів одержують пенсію за віком, середній розмір якої складав

станом на 1.10.2020 р. 3430,28 грн. Пенсії по інвалідності в Україні одержують 1425705 чол. або 12,7% загальної кількості пенсіонерів, середній розмір цього виду пенсії становив 2641,97 грн., що складає 77% від середнього розміру пенсії за віком.

Таблиця 1

Кількість пенсіонерів та середній розмір призначеної пенсії в Україні станом на 01.10.2020 р.*

Пенсії	Кількість пенсіонерів, чол.	Питома вага у загальній кількості, %	Середній розмір пенсії, грн.
За віком	8430100	75,1	3430,28
По інвалідності	1425705	12,7	2641,97
У разі втрати годувальника	517744	4,6	3018,11
За вислугу років	216084	1,9	3094,50
Соціальні пенсії	74093	0,7	1729,19
Довічне грошове утримання суддів	3487	0,03	52420,25
Пенсії військовослужбовців	552183	4,9	5502,55

*Складено за даними Пенсійного фонду України. URL: <http://www.pfu.gov.ua/>

В межах 3000-3100 грн. становить середній розмір пенсій у разі втрати годувальника та за вислугу років, які одержують відповідно 4,4% і 1,9% пенсіонерів. Соціальні пенсії, які призначалися 0,7% пенсіонерів, на даний час скасовані; вони завжди були невеликими за розмірами і у 2020 р. становили приблизно ½ від середньої призначеної пенсії за віком. Довічне грошове утримання суддів на місяць склало 52420,25 грн., пенсії військовослужбовців – 5502,55 грн.

Порівняння середнього розміру пенсій окремих видів дає підставу зробити висновок про порушення принципу соціальної справедливості у пенсійному забезпеченні. Крім того, наявні суттєві відмінності між окремими видами пенсій не зменшуються, а збільшуються. Так, якщо на початку 2020 р., як зазначалося вище, середній місячний розмір грошового утримання суддів у відставці перевищував у 15 разів середній розмір пенсії за віком, та станом на початок IV кварталу цей розрив збільшився до 16,2 рази.

Середні розміри призначених пенсій мають значні коливання й у територіальному розрізі (рис. 1). Так, найбільші в середньому пенсії мають пенсіонери в столиці (4708,59 грн.), а також в Донецькій (4440,95 грн.), Дніпропетровській (3874,72 грн.) і Луганській (4109,98 грн.) областях, а найменші – в Закарпатській (2710,12 грн.), Тернопільській (2633,01 грн.) та Чернівецькій (2708,79 грн.) областях.

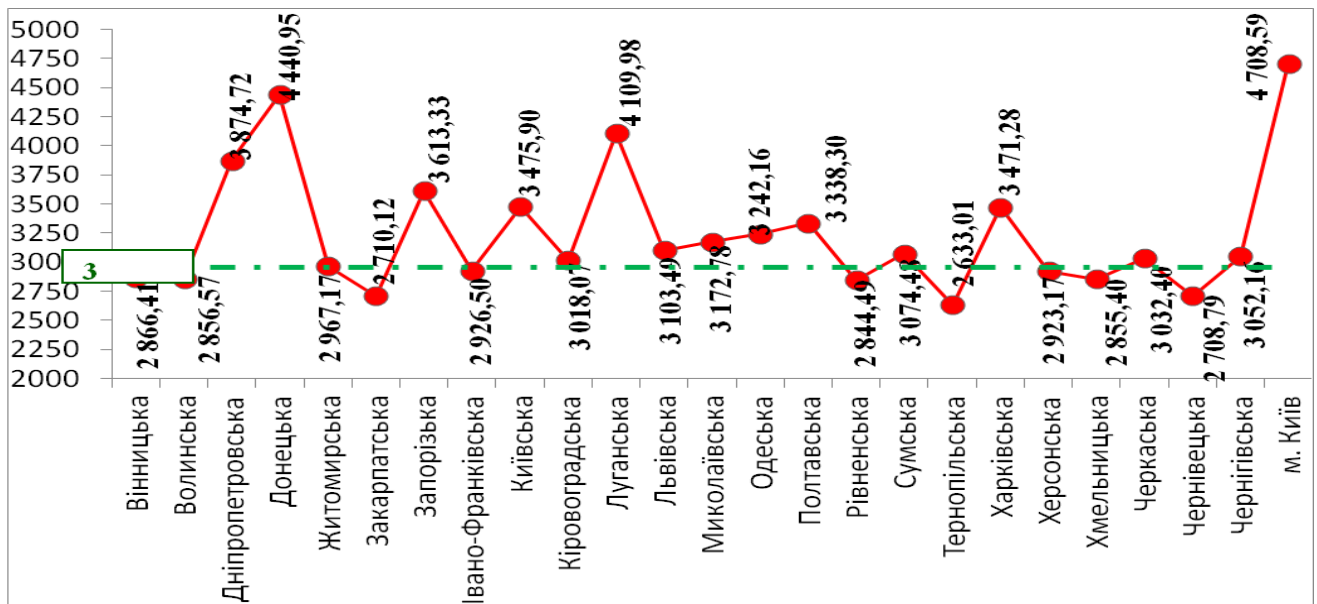

Рис. 1. Середній розмір призначеної пенсійної виплати в розрізі регіонів України станом на 01.10.2020 р. [2]

Звичайно, що на розмір призначених пенсій впливає багато різноманітних макро- і мікроекономічних чинників, проте наявність таких диспропорцій негативно впливає на добробут населення, може спричинювати незадоволення політикою уряду та соціальні конфлікти. Тому зазначені проблемні питання у пенсійному забезпеченні потребують глибокого аналізу для вироблення заходів щодо їх вирішення.

На наш погляд, чинний механізм визначення розмірів пенсій потребує вдосконалення в напрямку забезпечення більшої соціальної справедливості та рівності громадян. Для вирішення цього завдання необхідно забезпечити однакові методичні підходи до розрахунку пенсій всіх видів, ліквідувати пільгові пенсії. Разом з цим, в умовах триваючої агресії РФ на сході України, необхідно суттєво збільшити розміри пенсій військовослужбовцям за військову службу за призовом під час мобілізації та на особливий період (в АТО), що сприятиме посиленню соціальної захищеності військовослужбовців та збільшить для них мотивацію для несення такої служби.

Література:

1. Україна – 2030. Стратегія зміни майбутнього / Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-12/ukraine-2030-1.pdf> (дата звернення: 03.11.2020 р.).
2. Статистика. Пенсійний фонд України. URL: <https://www.pfu.gov.ua/statystyka/> (дата звернення: 03.11.2020 р.).

Дем'янюк Антоніна Вікторівна
канд. екон. наук, доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія
Західноукраїнського національного університету
Гукалюк Соломія Петрівна
студентка 2 курсу ОС «магістр» ННІОТ
Західноукраїнського національного університету

СУЧАСНА ПРАКТИКА ВИКОНАННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

Державний бюджет – це план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються відповідно органами державної влади протягом бюджетного періоду. В сучасних умовах важливого значення набуває проблема формування достатньої дохідної та видаткової частин державного бюджету з урахуванням їх структури задля досягнення високого рівня соціально-економічного розвитку держави.

Порядок виконання державного бюджету України за доходами регулюється Бюджетним кодексом України. Зокрема, Державне казначейство веде бухгалтерський облік усіх доходів державного бюджету України і на вимогу органів, що контролюють стягнення доходів бюджету, повертає кошти, неправильно або надмірно заброньовані в бюджеті. Податки та збори, а також інші доходи державного бюджету безпосередньо впливають на єдиний фіскальний рахунок і не можуть накопичуватися на рахунках органів, що контролюють збір доходів бюджету (за винятком установ України, які функціонують за кордоном) [5].

Тенденції останніх років свідчать про те, що рівень ефективності фіскальної політики залежить не тільки від обсягу доходів бюджетної системи, але і значною мірою визначається принципами та напрямками бюджетного фінансування. Рівень соціального захисту значної частини населення залежить від рівня збалансованості та цілеспрямованості видатків бюджету України. Більше того, ефективна та раціональна структура бюджетних видатків дозволяє забезпечити фінансову підтримку відповідних сфер національної економіки, що визначатиме відповідні темпи економічного зростання в майбутньому [1, с. 23].

Доцільно зазначити, що програмний спосіб планування видатків бюджету є одним із важливих інструментів державного регулювання соціального зростання. Склад і структура видаткової частини бюджету є

втіленням бюджетної політики щодо впливу держави на науково-технічний прогрес, стимулюючи зростання виробництва та розвиток зовнішньоекономічних зв'язків. Пріоритетність видатків є важливим елементом структурних змін в економічному та соціальному секторах [3].

Головною перевагою програмно-цільового методу є встановлення взаємозв'язку між видатками бюджету та соціально значущими результатами, підвищення рівня прозорості та раціональності бюджетного процесу. Застосовується завдяки використанню системи ефективних механізмів та процедур планування та виконання бюджету.

В сучасних реаліях проблеми виконання обсягу доходів державного бюджету і забезпечення ефективного їх використання набувають особливої уваги. Недоліки законодавства, превалювання застарілих та неефективних підходів до організації бюджетних відносин з одночасним спадом в економіці утруднюють наповнення бюджету [2, с. 40].

Головним бюджетоутворюючим джерелом доходів державного бюджету є податкові надходження. Порівняно з 2018 роком, при прогнозованому зростанні на 12%, доходи державного бюджету у 2019 році збільшилися номінально на 7,6%, а з урахуванням цінового чинника – зменшилися на 0,5%. Порівняно з 2018 роком, доходи державного бюджету у 2019 році збільшилися на 70 млрд. грн., у тому числі загального фонду – на 46 млрд. грн., або 5,5%, спеціального – на 24 млрд. грн., або 25% [4]. Так, протягом 2016 – 2019 рр. темп росту податкових надходжень становив 295896,6 млн. грн., що в першу чергу було зумовлено зростанням обсягів податків на доходи, прибуток та збільшення ринкової вартості; податків на товари та послуги. Темп зростання неподаткових надходжень державного бюджету за 2016 – 2019 рр. становив 83 049 млн. грн., що відбулося в більшій мірі за рахунок зростання доходів від власності та підприємницької діяльності на 62 824,9 млн. грн. Негативна тенденція прослідковувалася щодо темпу зростання доходів від операцій з капіталом Державного бюджету України за 2016 – 2019 рр., який становив – 8,5 млн. грн., що відбулося за рахунок зменшення обсягів коштів від закордонних країн і міжнародних організацій на 2969,5 млн. грн.

Аналізуючи видаткову частину Державного бюджету України, яка відіграє важливу роль у розвитку будь-якої країни, визначено, що видатки бюджету забезпечують фінансування соціального спрямування, регулювання та розвитку економіки, її структурної перебудови, створення загальних умов для розвитку ринкових відносин, збільшення кредитів

юридичним та фізичним особам, розвитку міжнародних відносин та інших важливих видів діяльності. У структурі видатків Державного бюджету України за 2019 рік відсутні серйозні зміни порівняно з 2016 роком. Однак, з 2016 по 2019 роки видатки державного бюджету зросли на 388 млн. грн. Доцільно зазначити, основну частку займають видатки на економічну діяльність, громадський порядок, безпеку та судову владу та оборону. Таким чином, видатки бюджету – це кошти, що спрямовуються на здійснення програм та заходів, передбачених відповідним бюджетом.

Отже, забезпечення ефективного процесу виконання державного бюджету вимагає модернізації принципів його функціонування в системі розвитку та формування соціально-економічного розвитку держави. Тому, особливу увагу слід приділити забезпеченню посиленого соціального відтворення шляхом запровадження чітко збалансованої фіскальної політики, яка забезпечує збалансованість доходів та видатків бюджету.

Література:

1. Дорошенко А.П., Дорошенко О.О. Проблеми формування видаткової частини бюджету України в контексті забезпечення економічного зростання. *Економічні науки*. 2015. № 10. С. 23 – 28.
2. Кир'язова Т.О., Чулак Н.І. Доходи Державного бюджету України: проблеми формування та можливі шляхи збільшення. *Економіка. Фінанси. Право*. 2017. № 2/2. С. 40 – 44.
3. Корнієнко Н.М. Програмно-цільовий метод планування видатків бюджету як складова соціально-економічного розвитку країни. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2014. Вип. 91. С. 179 – 182.
4. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://index.minfin.com.ua> (дата звернення: 20.10.2020 р.).
5. Сучасна бюджетна система: правила та процедури: навч. посібник / за заг. ред. В. В. Зубенка; ІБСЕД, Проект «Зміцнення місцевої фінансової ініціативи (ЗМФІ-II) впровадження». 2017. 184 с.

Дмитрук Роман Андрійович
студент 2 курсу ОС «магістр» факультету фінансів та обліку
Західноукраїнського національного університету
Коваль Світлана Любомирівна
канд. екон. наук, доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія
Західноукраїнського національного університету

ОСОБЛИВОСТІ ОСОБИСТОГО ФІНАНСОВОГО ПЛАНУВАННЯ

Фінансове планування є однією з основ управління та контролю за фінансовим станом кожного суб'єкта економіки та важливою складовою діяльності підприємств, організацій, установ. Сучасні умови розвитку ринкової економіки сприяють залученню домогосподарств до активної фінансової взаємодії з усіма суб'єктами ринкових відносин. У сучасних умовах, домогосподарства є повноцінними суб'єктами економіки, тому для отримання фінансової свободи і благополуччя необхідно складати особистий фінансовий план, іншими словами бюджет домогосподарства.

Фінансове планування є запорукою добробуту кожної людини. Більшість громадян України, попри скрутне економічне становище, не здійснюють обліку особистих доходів і витрат та не використовують у повсякденному житті бюджет для досягнення поставлених цілей. За оцінками зарубіжних незалежних фінансових консультантів, складання особистого бюджету та детальна оцінка особистого фінансового стану дають можливість у майбутньому чіткіше визначити власні фінансові цілі, сформувані стратегію їх досягнення та зекономити на непотрібних витратах від 10 до 20% [1, с. 62].

Фінансове планування передбачає визначення мети та джерел її досягнення, сприяє вирішенню фінансових проблем і підвищенню рівня добробуту сім'ї. Разом з тим, слід зауважити, що складання бюджету домашніх господарств є доволі складним та трудомістким процесом, який вимагає від членів домогосподарства відповідної компетенції, скрупульозності й значною мірою креативного підходу до вирішення основних господарських завдань [2, с. 53].

Особисте фінансове планування – це процес, за допомогою якого домогосподарства можуть досягнути фінансових цілей, які потребують грошових коштів для їх реалізації і забезпечують ефективний перерозподіл одержуваного доходу на перспективу. Завданням особистого фінансового планування є максимальне зменшення диспропорцій у споживанні та доходах, використання базових принципів витрачання

коштів, які забезпечили б гармонійний розвиток домогосподарства у різні періоди його життя.

В Україні практично не сформувалися будь-які досвід чи традиції навчання громадян управлінню особистими доходами та видатками, складанню особистого бюджету. У сім'ях як первинних осередках, де діти пізнають основи життя, у батьків (які виховувалися переважно за часів суцільного соціалістичного дефіциту) відсутній досвід складання бюджету, управління власними доходами та видатками.

Складання бюджету дає змогу розробити раціональну стратегію реалізації цілей за допомогою грамотно підібраних фінансових інструментів, виходячи з фінансового стану і можливостей домогосподарства [3, с. 298].

Процес особистого фінансового планування передбачає здійснення заходів, які дозволяють оптимізувати грошові надходження та їх подальші витрати для досягнення поставленої мети. Інакше кажучи, бюджет домогосподарства відображає план дій щодо досягнення бажаних цілей (квартира, машина, освіта тощо), за допомогою відповідних кредитних, інвестиційних, страхових, пенсійних та інших фінансових інструментів.

Здійснення особистого фінансового планування здійснюється із врахуванням таких основних правил:

- пошук джерел доходів (як активних, так і пасивних);
- врахування імовірних ризиків;
- використання різних фінансових інструментів для отримання доходу [3, с. 300].

Процес планування передбачає складання бюджету доходів і витрат з метою визначення поточного фінансового стану домогосподарства. Розроблення бюджету домогосподарства передбачає здійснення певних етапів (рис. 1).

Процес планування починається з визначення власних потреб та постановки мети домогосподарства. Наступний етап передбачає здійснення аналізу існуючих та потенційних джерел доходів та порівняння їх із витратами. При цьому доходи і витрати оцінюють за певний проміжок часу (на місяць, рік або інший період часу залежно від поставленої цілі) для виявлення постійних та випадкових витрат.

Оцінка активів передбачає аналіз ефективності інвестованих коштів. Аналіз заборгованості та визначення джерел і строків її погашення дозволять покращити фінансовий стан домогосподарств. Страховий

захист спрямований на досягнення поставлених цілей за будь-яких умов, навіть при настанні несприятливих подій.

Рис. 1. Основні етапи розроблення бюджету домогосподарств

Примітка: складено та узагальнено автором на основі [3, с. 300]

Успішне виконання особистого плану залежить від точності прогнозів при його складанні, а також від оперативності реагування членів домогосподарства на зміни зовнішніх і внутрішніх факторів, що впливають на рівень доходів і витрат сім'ї, адже план складається на певний термін.

Аналіз доходів і витрат, усіх фінансових операцій та складання бюджету спрямоване на виявлення резервів для економії витрат та забезпечення стійкого фінансового становища домогосподарства. Постійне складання бюджету дасть змогу визначити потенційні можливості зменшення непотрібних витрат домогосподарства. Формування бюджету відповідно до чітко поставлених цілей є запорукою оптимізації доходів і витрат, спрямування фінансових ресурсів на заощадження чи інвестування, підвищення рівня добробуту та попередження фінансових втрат.

Як свідчить практика, доходи та майно підрахувати простіше, оскільки джерел отримання доходів менше, ніж витрат, і вони переважно мають документальне підтвердження. Аналіз витрат зробити складніше, оскільки не завжди члени домогосподарств зберігають квитанції про здійснення покупок, платежів. Саме тому, доцільно зберігати

підтверджуючі витрати документи або здійснювати облік витрат, згрупувавши їх для зручності підрахунку.

Облік витрат дає можливість оцінити витрати як загалом, так і за основними групами. Людина, яка складає бюджет і обліковує витрати має можливість виявити, які витрати є найбільшими і чи є можливість відмовитись від непотрібних покупок і витрат. Разом з тим, дослідження свідчать, що більшість українців в кінці місяця не можуть згадати, скільки коштів і на які потреби вони використали. Після складання бюджету та ведення обліку всіх джерел формування та напрямів витрачання коштів, можна визначити поточний фінансовий стан домогосподарства та здійснити оптимізацію витрат [1, с. 65].

Підсумовуючи, можна зробити висновок, що особисте фінансове планування є однією з основних умов оптимізації фінансових ресурсів домогосподарства, оскільки визначає шляхи досягнення поставлених цілей. Процес фінансового планування є динамічним і передбачає не лише розроблення бюджету, а й можливість його коригування в умовах зміни економічної ситуації, впливу зовнішніх і внутрішніх факторів.

Здійснення особистого фінансового планування членами домогосподарств сприятиме підвищенню економічної активності населення, зменшенню диспропорцій у дохідній та витратній частині особистих бюджетів громадян, загальному підвищенню економічної культури і добробуту українського суспільства в цілому.

Література:

1. Кізима Т.О., Куцяк В. Особисте фінансове планування: сутність, специфіка, основні етапи. *Світ фінансів*. 2015. № 3. С. 62–70.
2. Ліпич Л., Мостенець С. Управління доходами та видатками домогосподарств в умовах ринку. *Економіст*. 2013. № 7. С. 47–53.
3. Фінансова грамотність: навч. посібник /авт. кол. ; за ред. д-ра екон. наук, проф. Т. С. Смовженко. Вид. 2-ге, випр. і доп. Київ, 2013. 311 с.
4. Коваль С. Л. Особливості фінансової поведінки вітчизняних домогосподарств. *Економіка. Фінанси. Право*. 2017. № 7/2. С. 28–34.

Захарків Микола Іванович
студент 2 курсу ОС «магістр» факультету фінансів та обліку
Західноукраїнського національного університету
Науковий керівник – д.е.н., професор Лободіна З. М.

ЕКОНОМІЧНІ ТА СОЦІАЛЬНІ НАСЛІДКИ ІНТЕГРАЦІЇ ТРУДОВИХ МІГРАНТІВ НА СВІТОВОМУ РИНКУ ПРАЦІ

Протягом останніх років, проблематика трудової міграції між країнами світу залишається в центрі досліджень науковців. Наприкінці ХХ — початку ХХІ ст. глобалізація призвела до прискореного розвитку міжнародної мобільності робочої сили у багатьох галузях, таких як охорона здоров'я, освіта, наука та техніка. Крім того, глобалізований бізнес створив потребу в талантах, а уряди країн сприяють пересуванню міжнародних мігрантів та припливу кваліфікованої робочої сили [3].

Поруч з міжнародним ринком капіталів, товарів і послуг, все більших обертів набирає також міжнародний ринок робочої сили, який демонструє новий рівень ринку людських ресурсів в умовах посилення глобалізаційних процесів, інтернаціоналізації виробництва. Такі транскордонні переміщення поряд з рухом капіталу між країнами утворюють міжнародний рівень ринку робочої сили. З'являються покупці і продавці робочої сили, які на постійній основі зайняті пошуками та продажами робочої сили за кордоном. Таким чином, світовий ринок праці стає як наднаціональне утворення, де на постійній основі виступають покупці і продавці інтернаціональної робочої сили, що беруть участь у процесі відбору в рамках міждержавного регулювання попиту і пропозиції робочої сили.

Так, згідно з даними ООН у 2000 р. у країнах з високим рівнем доходу, які відчувають значні демографічні проблеми через низьку народжуваність, в загальній чисельності населення, 9,6% населення були міжнародними трудовими мігрантами, а в 2017 р. цей показник збільшився на 4,5% і склав 14,1%. Водночас у країнах із середнім рівнем доходів цей показник у зазначений період залишився незмінним — 1,4% [2]. Це свідчить про те, що, по-перше, ринки праці в країнах з високим рівнем життя розвиваються досить швидкими темпами і "вбирають" значну кількість інтернаціональної робочої сили; по-друге, ринки праці цих країн є набагато привабливішими, ніж ринки праці в країнах із середнім і, тим паче, низьким рівнем доходів; по-третє, уряди країн з високим рівнем життя створюють певні умови для припливу трудових

мігрантів, але не поспішають їх інтегрувати у суспільство, підтримуючи статус мігранта протягом тривалого періоду. Під час інтеграції трудових мігрантів на ринку праці виникають труднощі, які мають позитивні та негативні соціально-економічні наслідки для країн світової спільноти.

За глобальними розрахунковими даними Міжнародної організації праці, трудові мігранти становлять 4,4% всієї робочої сили світу, що на 0,9% перевищує частку міжнародних мігрантів в загальній чисельності населення світу. У складі робочої сили налічується більше мігрантів жінок, ніж жінок, які не є мігрантами, (67% в порівнянні з 50,8%); рівень участі в складі робочої сили мігрантів чоловіків і чоловіків, які не є мігрантами, майже однаковий — 78% у порівнянні з 77,2% [4].

Останні доступні підрахунки вказують на те, що у 2017 році в усьому світі було приблизно 164 мільйони робітників-мігрантів, що становило майже дві третини (64%) 258 мільйонів глобальних запасів міжнародних мігрантів. Якщо порівнювати із світовим населенням міжнародних мігрантів, мігранти працездатного віку - які вважаються віком від 15 років (234 мільйони) - на трудових мігрантів припадає 70%. Однак з ряду причин ці глобальні показники, ймовірно, будуть занижені. Хоча, попередні загальні оцінки трудових мігрантів були зроблені, МОП зазначають, що їх не можна порівнювати з показниками 2017 року через різницю у визначенні та зміни в методології та даних джерел.

У 2017 році 68% робітників-мігрантів проживали в країнах з високим рівнем доходу - за оцінками, 111 мільйонів людей (табл. 1). Ще 47 мільйонів робітників-мігрантів (29%) проживали в країнах із середнім рівнем доходу, а 5,6 мільйона (3,4%) - у країнах з низьким рівнем доходу. Хоча, важко порівняти кількість заробітчан з часом, корисно вивчити зміни пропорційного розподілу. Наприклад, у 2017 році відбулася помітна зміна категорії країн призначення, тобто з 2013 по 2017 рік у країнах з високим рівнем доходу спостерігалось падіння трудових мігрантів на 7% (із 75% до 68%), тоді як у країнах із середнім рівнем доходу спостерігалось 7-процентне збільшення (з 12% до 19%). На цей очевидний зсув може вплинути економічне зростання в країнах із середнім рівнем доходу та / або зміни в законодавстві про трудову імміграцію в країнах з високим рівнем доходу. Частка робітників-мігрантів у загальній чисельності робочої сили за групами доходів країн була досить невеликою в країнах з низьким рівнем доходу (1,9%), країнами з доходом нижче середнього (1,4%) та країнами із середнім рівнем доходу (2,2%), але набагато більшою для країн із високим рівнем доходу (18,5%) [2, с. 33].

**Частка трудових мігрантів у розрізі поділу країн за рівнем доходу,
2017 рік**

Групи країн	Низький рівень доходу			Ниже середнього			Вище середнього			Високий рівень доходу			Загальна сума		
	Ч	Ж	Сума	Ч	Ж	Сума	Ч	Ж	Сума	Ч	Ж	Сума	Ч	Ж	Сума
Трудові мігранти (млн. осіб)	3,6	1,9	5,6	10,9	5,6	16,6	17,4	13,1	30,5	63,7	47,5	111,2	95,7	68,1	163,8
Частка всіх працівників-мігрантів (%)	2,2	1,2	3,4	6,7	3,4	10,1	10,6	8	18,6	38,9	29	67,9	58,4	41,6	100

Примітка: складено автором за даними [2]

Якщо розглядати гендерну структуру трудових мігрантів, то у порівнянні 2017 рік з 2013 роком, простежується тенденція до вирівнювання частки жінок із частотою чоловіків у структурі трудових мігрантів (у 2013 році частка жінок складала – 42%, у 2017 – 44%, у загальній сумі). Кількість міжнародних робітників-мігрантів в даний час є гендерною, а також географічно зосередженою. У всьому світі набагато більше чоловіків, ніж жінок-мігрантів із гендерним складом, який бачить набагато більшу кількість чоловіків у країнах з низьким та середнім рівнем доходу порівняно з жінками, і на відміну від гендерного розподілу країни з високим рівнем доходу. З точки зору географії, 99,6 мільйона або майже 61% усіх робітників-мігрантів проживали в трьох субрегіонах: Північній Америці; арабські держави; та Північній, Південній та Західній Європі. Примітно, що спостерігається вражаючий гендерний дисбаланс трудящих-мігрантів у двох регіонах: Південній Азії (6 мільйонів чоловіків порівняно з 1,3 мільйонами жінок) та арабських державах (19,1 мільйона чоловіків порівняно з 3,6 мільйонами жінок). Регіон арабських держав є одним з головних напрямків для трудових мігрантів, де вони можуть домінувати у ключових галузях. Наприклад, у державах Перської затоки понад 95% робочої сили на будівництві та домашній роботі складають трудові мігранти. З 2013 по 2017 рік кількість робітників-мігрантів в арабських державах зросла більш ніж на 5%, більший попит на чоловіків-мігрантів, багато з яких зайняті фізичною працею, переважно у будівельному секторі [5].

MOM впроваджує програми сприяння добровільному поверненню та реінтеграції (AVRR) з 1979 року. Підтримка AVRR MOM мігрантам включає цілий ряд заходів, і, як правило, включає: надання консультацій перед вильотом, придбання авіаквитків, адміністративну допомогу та допомогу в подорожах та де це можливо, надання допомоги в реінтеграції. В середньому, з 2005 по 2014 рік, MOM надавала допомогу 34000 мігрантам на рік за допомогою AVRR. Відповідно до зростання обсягів міграції за останні роки, кількість повернень зростає. У 2018 році підтримку AVRR було надано 63316 мігрантам, які повернулися зі 128 країн перебування або транзиту до 169 країн чи територій походження. Однак це становить на 12% менше у порівнянні з 2017 роком (72176 осіб). Це зменшення можна пояснити поєднанням структурних та контекстуальних факторів, що різняться залежно від країни: меншою кількістю прибулих мігрантів та заяв про надання притулку, а також змінами в національній політиці щодо міграції та надання притулку. Із 63 316 бенефіціарів AVRR у 2018 році приблизно 24% становили жінки та 22% діти [2] (табл. 2).

Таблиця 2

10 найкращих приймаючих / транзитних країн та країн походження бенефіціарів AVRR, 2018

Приймаючі або транзитні країни		Країни походження	
Німеччина	15,942	Ірак	5,661
Нігер	14,977	Гвінея	5,088
Греція	4,968	Ефіопія	4,792
Австрія	3,469	Малі	4,041
Джибуті	3,392	Грузія	2,681
Бельгія	2,795	Афганістан	2,232
Нідерланди	2,149	Албанія	2,167
Марокко	1,508	Російська Федерація	1,952
Туреччина	1,494	Україна	1,901
Італія	958	Кот-д'Івуар	1,834

Примітка: складено автором за даними [2]

Понад 7% цих повернених стали жертвами торгівлі людьми, несупроводжуваними дітьми-мігрантами або мігрантами, що мають потреби у відновленні здоров'я. Приблизно 18 274 бенефіціарам було надано консультації щодо реінтеграції перед виїздом у країнах перебування, а 41 461 мігрантам – реінтеграційні консультації після прибуття до їхніх країн чи територій походження. У 2018 році більшість (54%) повернулися з Європейського економічного простору (ЄЕЗ) та Швейцарії, зокрема з Німеччини, Греції, Бельгії, Австрії та Нідерландів.

Повернення з країн ЄС та Швейцарії зменшилося з 50 587 осіб у 2017 році до 33 971 осіб у 2018 році. Ця тенденція підтверджує збільшення кількості добровільних повернень із країн транзиту.

Несподіваним явищем є те, що заробіток мігрантів не обов'язково нижчий, ніж заробіток не мігрантів. Дійсно, мігранти заробляють менше, ніж не мігранти, в країнах з високим рівнем доходу, як от: Саудівська Аравія, Фінляндія та Люксембург, але в інших випадках це не так. У 17 із 28 країн із низьким та середнім рівнем доходу, мігранти в середньому заробляють більше, ніж не мігранти [4].

Міжнародні грошові перекази — це грошові перекази або перекази в натуральній формі, що здійснюються мігрантами безпосередньо сім'ям або громадам, що перебувають у країні їхнього походження.

Величина глобальних грошових переказів, дуже ймовірно, є більшою, ніж наявні оцінки. Попри це обмеження, наявні дані таблиці 3 відображають загальний приріст грошових переказів за останні 2 десятиліття із 126 млрд. дол. США у 2000 р. до 689 млрд. дол. США у 2018 р.

За прогнозами спеціалістів Світового банку, під впливом глобальної пандемії COVID-19 грошові перекази трудових мігрантів до 2021 р. зменшаться на 14% у порівнянні з минулим роком [6].

Як свідчить динаміка міжнародних грошових переказів, що наведена в таблиці 3, до топ-3 країн, що отримують ці перекази, входять Індія, Китай, Мексика (таблиця 3).

Таблиця 3

Топ-10 країн, які одержують грошові перекази трудових мігрантів, млрд. дол. США

Країни, що одержують грошові перекази					
2010 р.		2015 р.		2018 р.	
Індія	53,48	Індія	68,91	Індія	78,61
Китай	52,46	Китай	63,94	Китай	67,41
Мексика	22,08	Філіппіни	29,8	Мексика	35,66
Філіппіни	21,56	Мексика	26,23	Філіппіни	33,83
Франція	19,9	Франція	24,06	Єгипет	28,92
Нігерія	19,75	Нігерія	21,17	Франція	26,43
Німеччина	12,79	Пакистан	19,31	Нігерія	24,31
Єгипет	12,45	Єгипет	18,33	Пакистан	21,01
Бангладеш	10,85	Німеччина	15,81	Німеччина	17,36
Бельгія	10,35	Бангладеш	15,3	В'єтнам	15,93

Примітка: складено автором за даними [2]

Так, за понад 10 років, обсяг міжнародних грошових переказів до Індії збільшився у 3 рази, або на 56,48 млрд. дол. США (з 22,13 до 78,61

млрд. дол. США), до Китаю на 43,78 млрд. дол. США (з 23,63 до 67,41 млрд. дол. США), а до Мексики майже на 13 млрд. дол. США (з 22,74 до 35,66 млрд. дол. США).

У 2018 р. у світі нараховувалось 29 країн, у тому числі й Україна, в яких міжнародні грошові перекази від трудових мігрантів перевищили 10 % ВВП. Лише п'ять країн із цієї групи розташовані в Європі — Україна, Молдова, Боснія і Герцеговина, Косово, Чорногорія [2].

Безумовно, позитивними наслідками від глобальних грошових переказів трудових мігрантів є такі: зростання національного доходу, якщо грошові перекази передаються офіційно; збільшення рівня споживання та створення нових робочих місць; набуття можливостей стабілізації балансу рахунків національного платіжного балансу для країн, що отримують перекази.

Вплив трудової міграції на світовий ринок праці проявляється з двох боків:

1. Економічні аспекти впливу. Вдала адаптація трудових мігрантів на міжнародному ринку праці приводить до розширення цілої чисельності робочої сили та позитивно впливає на зростання доходів домогосподарств та бюджету держави в країнах реципієнтах впродовж довгострокового терміну. Трудова міграція збільшує доходи на душу населення в країнах реципієнтах за рахунок зростання загального рівня зайнятості населення та продуктивності праці. Крім того, якщо мігранти повністю інтегровані на ринок праці, вони можуть сприяти зменшенню фіскального тиску на державний бюджет. Це відбувається за рахунок зменшення витрат на охорону здоров'я та виплату пенсій.

2. Соціальні аспекти впливу. Успішна і повна інтеграція мігрантів на ринок праці – це довготривалий процес та ключова передумова для більш широкої соціальної інтеграції. Якщо мігранти знаходять роботу, вони мають контакти з колегами, що значно полегшує їх соціальну інтеграцію в країні перебування, розвиває контакти, взаємодопомогу та прискорює вивчення мови. Така взаємодія на робочому місці ще сприяє взаєморозумінню.

Можна стверджувати, що під впливом трудової міграції відбуваються позитивні зрушення і на світовому ринку праці, а саме:

– за останні десять років за рахунок трудових мігрантів збільшилась чисельність робочої сили: у США на 47%, в країнах Європи загалом на 70%;

- трудові мігранти заповнюють важливі ніші як у швидкозростаючих, так і в слабorozвинених галузях економіки;
- міжнародні трудові мігранти значно сприяють гнучкості ринку праці, особливо в країнах Європи.

Література:

1. Sardak S., Korneyev M., Dzhyndzhoian V., Fedotova T., Tryfonova O. Current trends in global demographic processes. Problems and Perspectives in Management. 2018. Vol.16 (1), pp. 48 – 57. DOI: [http://dx.doi.org/10.21511/ppm.16\(1\).05](http://dx.doi.org/10.21511/ppm.16(1).05).
2. World Migration Report. 2020. URL: https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr_2020.pdf (дата звернення: 20.10.2020 р.).
3. The International Journal of Human Resource Management. 2012. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/journal/17488583> (дата звернення: 20.10.2020 р.).
4. ILO Global Estimates on International Migrant Workers — Results and Methodology. URL: https://www.ilo.org/global/publications/books/WCMS_652001/lang/en/index.htm (дата звернення: 20.10.2020 р.).
5. Employment and unemployment rates by gender and place of birth. URL: <https://data.oecd.org/migration/nativebornunemployment.htm#indicatorchart>
6. The official site of World Bank. 2020. URL: <https://www.worldbank.org> (дата звернення: 20.10.2020 р.).

Зубакін Микола Іванович

*студент 2 курсу ОС «магістр» факультету фінансів та обліку
Західноукраїнського національного університету
Науковий керівник – к.е.н., доцент Савчук С.В.*

ОСОБЛИВОСТІ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НЕДЕРЖАВНИХ ПЕНСІЙНИХ ФОНДІВ В УКРАЇНІ

Система недержавного пенсійного забезпечення забезпечує можливості для своїх вкладників в аспекті збереження та примноження коштів для отримання додаткового доходу окрім державної пенсії після завершення працездатного віку. Головною перевагою недержавних

пенсійних фондів є акумуляція коштів не лише задля пенсійного забезпечення, але й заради подальшого інвестування акумульованих коштів в економіку.

Основною метою інвестування пенсійних активів є збереження та примноження пенсійних заощаджень учасників. Одним із основних показників діяльності – є величина інвестиційного доходу. Головною метою інвестування коштів є їх захист від інфляції та зростання рівня пенсійних заощаджень учасників фонду. Одним із основних показників успішності діяльності недержавних пенсійних фондів - є величина інвестиційного доходу [1].

Управління активами недержавних пенсійних фондів здійснюють спеціально найняті юридичні особи - компанії з управління активами, які являють собою юридичні особи, що здійснюють професійну діяльність з управління активами інститутів спільного інвестування на підставі отриманих ліцензій, що видаються таким компаніям Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку, також обов'язковою умовою для існування даних компаній є те, що дана компанія має право займатися лише цим видом діяльності [3].

Варто відмітити, що вся суть інвестиційної політики будь-якого недержавного пенсійного фонду зводиться до простого принципу: отримання максимальної дохідності при мінімальних ризиках і, в першу чергу, обираються звісно ж мінімальні ризики, враховуючи специфіку діяльності та позиціонування на ринку послуг даного виду фондів.

Відповідно до Закону України «Про недержавне пенсійне забезпечення» [2] в Україні визначено обмеження за напрямками інвестиційної діяльності зазначених фондів (табл. 1), що має сприяти зниженню ризику інвестиційної діяльності.

Таблиця 1

Нормативи інвестиційного портфеля недержавних пенсійних фондів на 2020 рік [2]

Інвестиційний портфель	Норматив, %
Банківські депозити та ощадні сертифікати банків	50
Цінні папери, доходи за якими гарантовано Кабінетом Міністрів України	40
Облігації, емітентами яких є резиденти України	30
Акції, емітентами яких є резиденти України	20
Цінні папери іноземних емітентів	15
Іпотечні цінні папери	10
Об'єкти нерухомості	10
Банківські метали	10
Інші активи не заборонені законодавством України	5

Як можна помітити із обмежень структури інвестиційного портфеля недержавних пенсійних фондів законодавством чітко встановлено та регулюється інвестиційна діяльність даних фондів задля зменшення ризиків для вкладників. Найбільша частка припадає звісно ж на банківські депозити – це, в першу чергу, відбувається через те, що кошти що зберігаються на даних рахунках мають фіксований та гарантований рівень дохідності, окрім того маючи при цьому високий рівень ліквідності, що дозволяє швидко реагувати на вимоги учасників. Враховуючи сказане, можна підсумувати, що даний напрям інвестицій є найменш ризикованим, але й відповідно найменш низькодохідним.

Також одним із активів, що складають основу інвестиційного портфеля переважної більшості недержавних пенсійних фондів, окрім банківських депозитів є облігації, дохідність за якими гарантована Кабінетом Міністрів України. Це менш ліквідний інструмент, але все ж дохідність за ним дещо вища, ніж за депозитами, проте гарантія виплати Кабінету Міністрів України значно зменшує ризик невиконання під час закінчення терміну облігації.

На жаль, переважна більшість компаній з управління активами враховуючи законодавчі стандарти до структури інвестиційного портфелю пенсійних фондів, не шукають шляхів збільшення дохідності інвестиційного портфелю, а зазвичай йдуть легшим шляхом, що включає в себе банківські депозити та облігації, виплати за якими гарантовані Кабінетом Міністрів України, що, в свою чергу, означає те, що дохідність даного портфелю залишає бажати кращого і незначно випереджає інфляцію. Це одна з основних проблем українських компаній з управління активами, до яких можна віднести певну некомпетентність та небажання даних компаній виходити за рамки встановлених стандартів та урізноманітнювати інвестиційний портфель таких установ як недержавні пенсійні фонди.

Отже, підсумовуючи вищесказане, можна зробити висновок, що вітчизняній системі недержавного пенсійного забезпечення потрібен безперервний розвиток та вільний конкурентний ринок задля подальшого вдосконалення, адаптації та зростання кваліфікованості під тиском конкурентів як управлінців недержавних пенсійних фондів, так і те ж стосується компаній з управління активами, які не бажають на даний момент розвиватися та адаптуватися до сучасних умов. Адже, на даний час, вибір таких компаній для недержавних пенсійних фондів досить одноманітний і управлінцям фондів доводиться приймати рішення не на

основі успішного досвіду управління капіталом інших аналогічних фондів, а лише на розмірі комісії тієї чи іншої компанії з управління активами, що, в першу чергу, пов'язано з одноманітністю формування інвестиційного портфелю будь-якої компанії.

Література:

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення залучення інвестицій та запровадження нових фінансових інструментів: Закон України від 19.06.2020 р. 738-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/738-20#Text> (дата звернення: 25.10.2020 р.).
2. Про недержавне пенсійне забезпечення: Закон України від 09.07.2003 р. № 1057–IV. URL: www.rada.gov.ua/ (дата звернення: 25.10.2020 р.).
3. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. URL: <https://nfp.gov.ua/content/derzhavniy-reestr.html> (дата звернення: 25.10.2020 р.).

Каратнюк-Гумовська Ангеліна Олегівна
*студентка 1 курсу ОС «бакалавр» факультету фінансів та обліку
Західноукраїнського національного університету
Науковий керівник – д.е.н., професор Тулай О. І.*

СТРАТЕГІЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ЦИФРОВИХ ФІНАНСІВ

Бурхливий розвиток науки і техніки сприяє активній дослідницькій діяльності у сфері цифрових фінансів. Сьогодні, в умовах пандемії COVID-19 вона є особливо актуальною та своєчасною. Адже суспільство змушене перейти на інший рівень комунікацій та оцифрування операцій.

Сучасний період, коли матеріальний світ поєднується з віртуальним – це час четвертої промислової революції. Найчастіше для опису цієї еволюції використовують терміни Індустрія 4.0 (уперше вжито в 2011 р. на промисловому ярмарку у Ганновері), інтелектуальне виробництво, Інтернет речей, кіберфізичні системи та цифрова трансформація.

Концепція Індустрії 4.0 охоплює цифровізацію горизонтального та вертикального ланцюжка створення вартості, інновації у продуктах та послугах та створення нових бізнес-моделей. Ключовими рушіями бізнесу цієї трансформації є покращення досвіду споживачів, збільшення

швидкості виходу на ринок та зменшення витрат [1]. Сучасна промисловість досягла значних успіхів з початку промислової революції у XVIII столітті. Протягом багатьох століть більшість товарів, таких як продукти харчування, інструменти, зброя, одяг та житло, виготовлялись вручну або за допомогою тварин. Проте все змінилося наприкінці XVIII століття із впровадженням виробничих процесів. Тоді прогрес від Індустрії 1.0 був стрімким підйомом вгору, що призвело до майбутньої індустріальної ери – Індустрії 4.0.

Четверта промислова революція – це новий виклик для усього світу та нова ера, у якій впроваджуються нові правила, виявляються нові проблеми та народжуються нові технології. Завдяки швидкому розвитку комунікаційних та інформаційних технологій сьогодні ми живемо у взаємопов'язаному цифровому світі, що характеризується підвищеною мобільністю та своєчасним доступом до інформації. Також зростає інтерес до сталого розвитку економіки, яка переслідує потрійну мету – досягнення економічних, соціальних та екологічних цілей.

Соціальна економіка пропагує цінності та принципи, які зосереджуються на потребах людства. Вона прагне збалансувати економічний успіх із справедливістю та соціальним рівноправ'ям на усіх рівнях – від місцевого до глобального. У Європі сфера соціальної економіки охоплює близько 10% від усіх компаній (близько 2 млн. підприємств) та 6% від загальної зайнятості населення. У Квебеку понад 125 тис. людей працюють у соціальній економіці, яка щорічно приносить понад 17 млрд. доларів, що становить близько 6% ВВП. У Великобританії існує приблизно 62 тис. соціальних підприємств із зайнятістю 800 тис. осіб, дохід яких складає 24 млрд. фунтів стерлінгів щорічно. У Бразилії кооперативи, які належать до соціального підприємництва, виробляють 75% пшениці та 40% молока, а кооперативний експорт приносить більше 1,3 млрд. доларів США [2].

Одним із актуальних глобальних питань цього часу є проблема екології. Саме вона охоплює всі сфери людського життя. Усі цивілізовані країни світу визнають необхідність збільшення витрат на збереження природних ресурсів та запобігання фатальному впливу технічного прогресу на навколишнє середовище. Україна, яка займає 5,7% території Європи та 0,44% світу, не є винятком у цьому процесі, який базується на принципово новій економічній філософії. Зокрема, це ідея якісного та безпечного життя людей на основі збереження та відтворення навколишнього середовища для сучасних та майбутніх поколінь [3].

За даними Світового банку [4] з 2011 р. 1,2 млн. людей мали змогу відкрити рахунки в банках (зараз це 69% усіх дорослих). Перехід від доступу до облікового запису до використання облікового запису є наступним кроком для країн, де 80% і більше населення мають рахунки (Китай, Кенія, Індія, Таїланд). Ці країни просували реформи, запроваджували інновації приватного сектору та розширювали можливості відкриття рахунків, включаючи мобільні платежі та платежі з цифровою підтримкою.

З 2010 р. понад 55 країн взяли на себе зобов'язання щодо фінансової інклюзії, а більше 60 розробляє національну стратегію у цій сфері. Також відомо, що у 2014 р. 2 млрд. дорослих не мали доступу до транзакційного рахунку. Саме тому Група Світового банку (World Bank Group) разом із партнерами з приватного та державного секторів поставила перед собою амбітну мету досягти Загального фінансового доступу (Universal Financial Access) до 2020 року. Його мета – до 2020 р. дорослі у всьому світі зможуть отримати доступ до транзакційного рахунку або електронного інструменту для зберігання грошей, надсилання та отримання платежів.

Сьогодні цифрові технології стрімко увійшли в усі сфери життя, трансформували економічні та організаційні процеси, способи зв'язку між постачальниками і споживачами товарів та послуг [5, с. 121]. Можна припустити, що четверта промислова революція матиме великий вплив на світові економіки. Вона може забезпечити примірний щорічний приріст ефективності виробництва від 6% до 8%. Бостонська консалтингова група прогнозує, що лише в Німеччині Індустрія 4.0 внесе 1% до ВВП протягом десяти років, створивши до 390 тис. робочих місць.

За експертними оцінками, інвестиції в Індустріальний інтернет зросте з 20 млрд. доларів США у 2012 р. до понад 500 млрд. доларів США у 2020 р. (хоча і з повільним зростанням після цього терміну). Ця вартість примножить збільшення 23 млрд. доларів США у 2012 р. до 1,3 трлн. доларів США у 2020 р. [6].

Щодо вітчизняних реалій, цікавою є думка координатора руху 4.0 О. Юрчака, який наголосив, що оскільки Україна посідає 67 місце зі 100 країн усесвітнього економічного форуму в Індустрії 4.0, рівень підтримки розвитку цієї індустрії нашою державою дорівнює нулю. За його словами проблема України полягає в тому, що вона не має чіткої спеціалізації і не визначила галузі, які будуть розвиватися в новій індустрії на світовій арені, а також в тому, що не сприяє залучення інвестицій у ці сфери. Слушною також є думка гендиректора IT-Enterprise О. Щербатенка, який

зазначив: “Якщо Україна відмовиться від стратегії Індустрії 4.0, то згодом сьогоdnішній бізнес стане нерентабельним, а продукція – неконкурентоспроможною. Зараз йде боротьба не тільки між бізнесами, але й між державами” [7]. На наш погляд, варто прислухатися до цих висловлювань, адже світ рухається вперед і технології набувають нового рівня розвитку. Тому надзвичайно важливо не відставати від провідних країн світу.

Як вже було зазначено, у сучасному світі технології розвиваються з великою швидкістю. Хоча сьогodні ми знаходимося в Індустріальній революції 4.0, проте Індустрія 5.0 не заставить себе довго чекати і увійде в наше життя. Суспільство 5.0 повинно бути таким, яке, завдяки високому ступеню злиття між кіберпростором та фізичним простором, зможе збалансувати економічний прогрес та вирішення соціальних проблем, надаючи товари та послуги, які детально розглядаються різноманітні приховані потреби незалежно від місцевості, віку, статі чи мови [8, с. 1-2].

Сьогodні цифровізація постає однією із найважливіших чинників зростання економіки у світі, адже розвиток інформаційних технологій суттєво змінює сферу та спосіб життя багатьох людей. Завдяки тому, що фабрики “розумнішають”, роботи виконують людську роботу стрімко зростає продуктивність праці, часу витрачається набагато менше і, відповідно, збільшується пропозиція на товар. Експерти спрогнозувати частку цифрової економіки ВВП. За їхніми розрахунками у найбільших країнах світу ця частка становитиме 50-60, а в Україні показник може досягти 65% [9, с. 174].

Міністерство цифрової трансформації України поставило собі на мету до 2023 р. допомогти 6 мільйонам людей опанувати навички користування цифровими пристроями. Також було проведено дослідження, яке показало, що 53% українців володіють такими навиками, 15,1% взагалі не вміють користуватися такими пристроями, а решта, 37,9% мають низький рівень знань щодо цього [10].

Отже, період, коли проходить поєднання матеріального світу з віртуальним, вважають періодом четвертої промислової революції (Індустрії 4.0). З цим явищем приходять такі поняття, як інтелектуальне виробництво, Інтернет речей, кіберфізичні системи та цифрова трансформація. Важливим також є те, що четверта промислова революція матиме великий вплив на світові економіки. Оскільки новітні технології розвиваються стрімко, у найближчому майбутньому ми перейдемо до реалій нової промислової революції – Індустрії 5.0. Із її розвитком постане

потреба у комфортнішому стилі життя. Саме тому Суспільство 5.0 перетвориться на суспільство, орієнтоване на людей.

Література:

1. Industry 4.0. Making your business more competitive. URL: https://www.cgi.com/sites/default/files/white-papers/manufacturing_industry-4_white-paper.pdf (дата звернення: 25.10.2020 р.).
2. Ojong N. Social Finance for Social Economy. Geneva: ILO, 2015. 33 p.
3. Tulai O. Financial and organizational foundations of economic entities' ecologically oriented activities. *Scientific bulletin of Polissia*. 2017. № 4 (12). P. 93 – 97.
4. The World Bank. Офіційний сайт Світового банку. URL: <https://www.worldbank.org/> (дата звернення: 25.10.2020 р.).
5. Брюховецька Н. Ю., Черних О. В. Індустрія 4.0 та цифровізація економіки: можливості використання зарубіжного досвіду на промислових підприємствах України. *Економіка промисловості*. 2020. № 2(90). С. 116 – 132.
6. Industry 4.0. Digitalisation for productivity and growth. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2015/568337/EPRS_BRI\(2015\)568337_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2015/568337/EPRS_BRI(2015)568337_EN.pdf) (дата звернення: 25.10.2020 р.).
7. Що таке Індустрія 4.0 і як вона змінить економіку в майбутньому. URL: <https://thepage.ua/ua/exclusive/sho-take-industriya-40-i-yak-vona-zminit-ekonomiku-v-majbutnomu> (дата звернення: 25.10.2020 р.).
8. Deguchi A., Hirai Ch. Society 5.0. A People-centric Super-smart Society. Singapore, 2020. 177 p.
9. Шевчук І. Б., Депутат Б. Я., Тарасенко О. Є. Цифровізація та її вплив на економіку України: переваги, виклики, загрози й ризики. Математичні методи, моделі та інформаційні технології в економіці. Львів, 2019. С. 173-177.
10. Дослідження цифрової грамотності українців. URL: https://egap.in.ua/projects/doslidzhennia-tsyfrovoi-hramotnosti-ukraintsiiv/?fbclid=IwAR1VRYx1NkDI0ySDdRuATU8pRThcSjfbOKcrnEWoJqOdDk_9FlhBXO3-hnA (дата звернення: 25.10.2020 р.).

Карпишин Наталія Іванівна

*канд. екон. наук, доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія
Західноукраїнського національного університету*

Павлюс Оксана Володимирівна

*студентка 2 курсу ОС «магістр» факультету фінансів та обліку
Західноукраїнського національного університету*

ВИДАТКИ НА ОХОРОНУ ЗДОРОВ'Я З ДЕРЖАВНОГО І МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИ

Видатки на охорону здоров'я – це інвестиції в розвиток людського потенціалу і чим більшим є їхній обсяг, тим ефективніша інвестиція у майбутнє людини. Разом з цим, здоров'я є не лише засобом досягнення, а й невід'ємним компонентом добробуту людей і, з огляду на це, держава має інвестувати цю сферу навіть тоді, коли вона не забезпечує традиційного економічного ефекту.

Складна економічна й політична ситуація в Україні зумовила недостатнє бюджетне фінансування охорони здоров'я останніми роками. Причинами низького рівня фінансового забезпечення медичної сфери є недостатність бюджетних коштів, нераціональне їх використання, недосконалість наявних бюджетних і небюджетних механізмів управління. Справжнім випробуванням також стала пандемія Covid-19, що змусила державу в швидкому темпі перерозподіляти видатки між бюджетами та статтями бюджетних видатків.

Видатки Зведеного бюджету України на охорону здоров'я щорічно зростають, але таке зростання має більше номінальний характер, що пояснюється темпами інфляції, а не реальним зростанням видатків. Адже у відсотковому відношенні до ВВП та загальних видатків зведеного бюджету, видатки на охорону здоров'я не демонстрували зростаючої тенденції. Всесвітньою організацією охорони здоров'я та Європейським союзом рекомендовано бюджетне забезпечення охорони здоров'я на рівні не менше 7% ВВП, в Україні даний показник знаходиться на рівні 3% ВВП (у 2019 році), що майже в 2,5 рази менше рекомендованих норм.

За три останні роки видатки на охорону здоров'я з місцевих бюджетів зменшились на 44,4 млрд. або на 48%, натомість із державного бюджету збільшились на 88,2 млрд. або у 5 разів (рис. 1).

В 2020 році помітно змінився перерозподіл бюджетних коштів на охорону здоров'я на користь державного бюджету. Це зумовлено тим, що згідно Закону України «Про Державний бюджету України на 2020 рік»,

видатки державного бюджету були заплановані на рівні 98,2 млрд. грн., що вдвічі більше з попереднім роком. Крім цього, ці видатки додатково зросли до 110,8 млрд. грн. у зв'язку із пандемією Covid-19, при якій держава була змушена зменшити навантаження на місцеві бюджети та скоротити інші статті видатків державного бюджету.

Рис. 1. Динаміка фактичних видатків державного і місцевих бюджетів України на охорону здоров'я у 2018-2020 рр., млрд. грн.

Примітка: складено автором на основі [1]

Планові видатки державного бюджету на охорону здоров'я на 2020 рік включали: витрати апарату Міністерства, Державної служби України з лікарських засобів та контролю за наркотиками та Національної служби здоров'я України (НСЗУ), обсяги фінансування якої було збільшено в 4 рази на реалізацію реформи фінансування системи охорони здоров'я. Так, відповідно до Закону України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення» з 1 січня 2020 р. було запроваджено реімбурсацію вартості лікарських засобів, передбачених програмою медичних гарантій. На реалізацію цієї програми НСЗУ в Держбюджеті на 2020 р. було передбачено 72 млрд. грн. (1,6% ВВП) для:

- первинної медичної допомоги з урахуванням збільшення кількості населення, яке уклало декларацію з лікарем;
- реімбурсації вартості лікарських засобів з урахуванням збільшення кількості пацієнтів, які отримують ліки за кошти державного бюджету або з незначною доплатою;

– екстреної медичної допомоги за новою організаційною моделлю, спроможною забезпечити вчасне, якісне та ефективне реагування на випадки невідкладних станів;

– вторинної (спеціалізованої) та третинної (високоспеціалізованої) амбулаторної та стаціонарної медичної допомоги з урахуванням пріоритетних послуг та станів;

– паліативної медичної допомоги та медичної реабілітації [2].

Загальний обсяг недофінансування охорони здоров'я з державного бюджету у 2020 році складає більше 25 млрд. грн., в тому числі з первинної медичної допомоги – близько 11,4 млрд. грн., вторинної та третинної медичної допомоги – близько 14,1 млрд. гривень [3].

Аналіз видатків на охорону здоров'я за функціональною класифікацією у 2018-2019 роках та планових видатків на 2020 р. показав, що:

1. Обсяг фінансування поліклінік, амбулаторій та швидкої невідкладної допомоги з місцевих бюджетів суттєво скоротився і у 2020 р. планові видатки за цією статтею становили 8,4 млрд. грн., що у 2,7 рази менше порівняно з 2018 роком (табл. 1).

Таблиця 1

Видатки на охорону здоров'я за функціональною класифікацією у 2018-2020 рр.

Видатки	Вид бюджету	2018	2019	2020 (план)
0720 Поліклініки і амбулаторії, швидка та невідкладна допомога	Державний бюджет	0,14	0,16	0,18
	Місцеві бюджети	22,3	15,7	8,4
0730 Лікарні та санаторно-курортні заклади	Державний бюджет	7,3	8,2	7,2
	Місцеві бюджети	61,0	63,9	29,7
0740 Санітарно-профілактичні та протиепідемічні заходи і заклади	Державний бюджет	1,6	1,8	3,6
	Місцеві бюджети	0,6	0,18	0,2
0750 Фундаментальні та прикладні дослідження і розробки у сфері охорони здоров'я	Державний бюджет	0,48	0,51	0,54
0760 Інша діяльність у сфері охорони здоров'я	Державний бюджет	13,1	27,96	99,3
	Місцеві бюджети	9,85	9,89	10,6

Примітка: складено автором на основі [1]

2. Лікарні та санаторно-курортні заклади фінансуються з різних бюджетів, однак, основну частку займають видатки з місцевих бюджетів, а це близько 80%. Якщо в державному бюджеті впродовж 2018-2019 рр. ці видатки залишились практично незмінними (7-8 млрд. грн.), то планові видатки місцевих бюджетів на 2020 рік суттєво зменшились і становили 29,7 млрд. грн. що у 2 рази менше ніж у 2018 році. Сьогодні багато

лікарень функціонують в закритому режимі (без відвідування), інші заклади, в тому числі поліклініки, фізіотерапевтичні лікарні та санаторії переорієнтовано на інфекційний напрям, також деякі медичні заклади закрито та переведено в резерв.

3. Санітарно-профілактичні та протиепідемічні заходи і заклади в основному фінансуються за рахунок державного бюджету. Дана стаття видатків є недофінансованою, оскільки вона могла б стати ключовою у вирішенні проблем коронавірусної інфекції в 2020 році. На дані потреби у 2019 р. році було спрямовано лише 1,8 млрд. грн. та заплановано вдвічі більше у 2020 р., що теж недостатньо для фінансування потреб в період пандемії.

4. Інша діяльність у сфері охорони здоров'я фінансується із бюджетів різного рівня. У 2020 р. за даною статтею було заплановано стрімке зростання видатків із державного бюджету – із 28 млрд. грн. у 2019 р. до 99,3 млрд. у 2020 р., а це майже втричі більше. Таке зростання фінансування відбулось оскільки Законом України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення» передбачено створення нового механізму фінансування надання медичних послуг та лікарських засобів, зокрема шляхом поступового переходу на оплату з державного бюджету медичних послуг та лікарських засобів, що входять до програми медичних гарантій [3].

Бюджетне фінансування медичної сфери не задовольняє реальні потреби населення, особливо в умовах пандемії. Тому питання обсягів і розподілу видатків державного і місцевих бюджетів на охорону здоров'я залишається гострим, незважаючи на певні позитивні результати медичної реформи.

Література:

1. Видатки державного і місцевих бюджетів України на охорону здоров'я у 2018-2020 роках. URL: <https://openbudget.gov.ua/analytics/expenses> (дата звернення: 11.10.2020 р.).
2. Держбюджет-2020: загальні показники та видатки на охорону здоров'я. *Аптека. Online ua.* №48 (1219). 16 грудня 2019 року. URL: <https://www.apтека.ua/article/525932> (дата звернення: 11.10.2020 р.).
3. Сайт Всеукраїнської асоціації органів місцевого самоврядування «Асоціація міст України». URL: <https://www.auc.org.ua> (дата звернення: 11.10.2020 р.).

4. Україна: події, факти, коментарі, інформаційно-аналітичний журнал
URL: <http://nbuviar.gov.ua/images/ukraine/2020/8.pdf> (дата звернення:
11.10.2020 р.).

Кириленко Ольга Павлівна
д-р. екон. наук, професор кафедри фінансів ім. С.І. Юрія
Західноукраїнського національного університету
Баранець Ярослав Володимирович
аспірант кафедри фінансів ім. С.І. Юрія
Західноукраїнського національного університету

ПІДВИЩЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СПРОМОЖНОСТІ ОТГ В УМОВАХ РЕФОРМИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Державна політика України у сфері місцевого самоврядування повинна базуватися на інтересах жителів територіальних громад та передбачати децентралізацію влади – передачу значної частини ресурсів, повноважень та відповідальності від органів виконавчої влади органам місцевого самоврядування. В основу даної політики закладені положення Європейської хартії місцевого самоврядування та провідні світові стандарти організації відносин у цій сфері.

Реформа децентралізації має на меті формування ефективного місцевого самоврядування та територіальної організації влади для створення та підтримки продуктивного життєвого середовища для громадян, розвиток інститутів прямого народовладдя, взаємозв'язок держави та територіальних громад, надання високоякісних та доступних послуг, забезпечення сприятливих умов для економічного розвитку територій. Ця реформа повинна забезпечити спроможність місцевих органів влади самостійно вирішувати всі місцеві питання завдяки власним ресурсам.

Дуже важливо розуміти, що на місцях краще орієнтуються в пріоритетних проблемах та можуть раціональніше та ефективніше використовувати кошти для їхнього вирішення. Кожен житель міста чи села має право на сучасну освіту та медицину, доступні та якісні послуги, благоустрій, гарні дороги, чисті та освітлені вулиці.

Децентралізація влади передбачає передачу більшої частини повноважень та формування відповідних доходів бюджетів від державних органів органам місцевого самоврядування за принципом субсидіарності. Глибинна сутність децентралізації може бути розкрита через її вплив на певні суспільно-економічні явища і процеси: адміністративно-територіальний устрій держави, організаційно-ієрархічну систему органів публічної влади, розподіл функцій, повноважень та ресурсів, здебільшого фінансових [1, с. 49].

В свою чергу, фінансова децентралізація передбачає забезпечення фінансової самодостатності економічно розвинених регіонів за рахунок розширення повноважень органів регіональної та місцевої виконавчої влади, органів місцевого самоврядування щодо формування власної фінансової бази [2, с. 3].

Децентралізація владних та фінансових повноважень держави на користь місцевого самоврядування є однією з провідних та визначальних реформ з часів української незалежності, яка повинна забезпечити розвиток місцевого самоврядування в Україні та держави загалом. Реформу провадять через об'єднання базових територіальних громад (сіл, селищ, міст) в укрупнені територіальні одиниці – об'єднані територіальні громади (ОТГ) відповідно до Закону України „Про добровільне об'єднання територіальних громад”. Об'єднання в даний час відбувається на добровільних засадах.

Територіальна громада – це спільнота громадян, які усвідомлюють свої права й інтереси, демонструють уміння конструктивно розв'язувати питання власного розвитку, залагоджувати конфлікти, можуть керувати економічною, соціальною та культурною сферами життєдіяльності громади й реалізовувати власну стратегію розвитку [3, с. 10].

Як показав світовий досвід, великий вплив на розвиток економіки регіону та згуртованості усієї країни загалом має успішна реалізація проектів територіального розвитку, які здійснюють та впроваджують територіальні громади. Завдяки децентралізації влади можливі кардинальні інституційні перетворення, підвищення якості життя громадян та продовження секторальних реформ. Реформа сприяє взаємодії влади та мешканців, зокрема в контексті підвищення доступності та якості освітніх, медичних, соціальних, комунальних, адміністративних, культурних послуг, які отримують жителі громад.

Добровільне об'єднання дає змогу органам місцевого самоврядування отримати необхідні повноваження та ресурси, які раніше

були у наявності у міст обласного значення. Після створення, ОТГ отримує ресурси населених пунктів та відповідні повноваження. Крім цього, ОТГ мають змогу переходити на прямі бюджетні відносини із державним бюджетом, не підпорядковуючись районним радам, а самі визначаючи вектор розвитку та цілі, на які необхідно витратити зароблені гроші. Освіта, медицина, адміністративні послуги, освітлення, водопостачання, ремонт доріг, благоустрій, прибирання сміття, забудова та навіть безпека – це стає компетенцією влади об'єднаної територіальної громади.

У результаті проведення реформи децентралізації підвищується зацікавленість органів місцевого самоврядування у збільшенні надходжень до місцевих бюджетів, пошуку резервів для їх наповнення, покращення механізму адміністрування податків та зборів. Як підтверджує світовий досвід, обов'язковою умовою існування дієвого інституту самоврядування є формування більшої частини доходів місцевих бюджетів за рахунок місцевих податків і зборів, які самостійно встановлюються органами місцевого самоврядування (рис. 1).

Ми бачимо, що спостерігається щорічна тенденція зростання частки власних доходів загального фонду бюджетів ОТГ у доходах місцевих бюджетів України з 2,2% у 2016 році – до 18,3% у першій половині 2020 року, що свідчить про щорічне підвищення фінансового потенціалу бюджетів ОТГ, яке дозволяє спрямовувати бюджетні кошти на пріоритетні галузі розвитку регіонів.

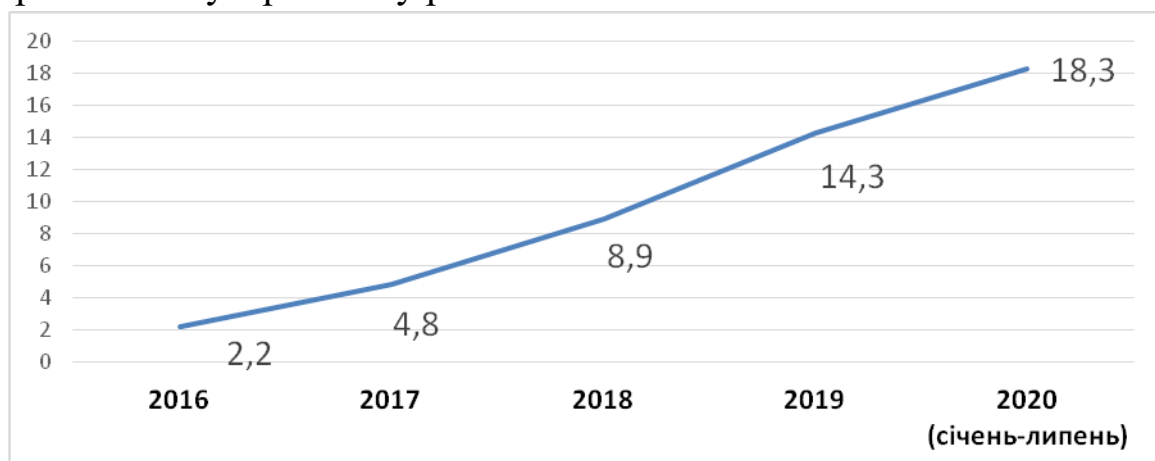

Рис. 1. Частка власних доходів бюджетів ОТГ у доходах місцевих бюджетів України (загальний фонд, %)

Примітка: складено автором на основі [4, с. 11]

Коли у місцевих бюджетах є достатньо ресурсів, то це запорука того, що територіальна громада матиме фінансову спроможність надавати

якісніші та різноманітніші послуги своїм жителям, реалізовувати соціальні та інфраструктурні проекти, розробляти програми місцевого розвитку, створювати умови для швидкого розвитку підприємництва, залучення інвестицій та здійснювати фінансування інших заходів для всебічного покращення умов проживання жителів громади (рис. 2).

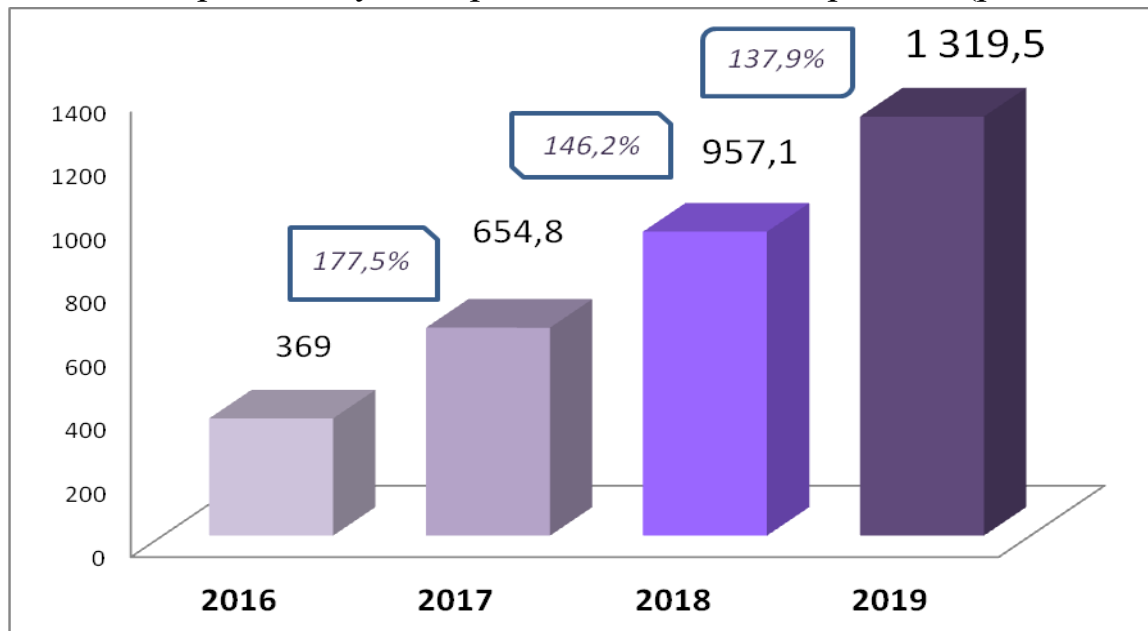

Рис. 2. Динаміка доходів бюджетів ОТГ Тернопільської області за 2016-2019 роки (без міжбюджетних трансфертів), млн. гривень, %
Примітка: складено автором на основі [5]

Як видно з рисунка, обсяги доходів бюджетів ОТГ Тернопільської області за 2016-2019 роки (без міжбюджетних трансфертів) щорічно зростали, що свідчить про зростання фінансової потужності бюджетів ОТГ Тернопільської області та розширення можливостей максимально фінансувати пріоритетні галузі розвитку громад. Зокрема, за 2016-2017 роки приріст склав 177,5%, за 2017-2018 роки – 146,2%, а за 2018-2019 роки – 137,9%.

Досягнення цілей місцевого розвитку громад неможливе без відповідного рівня економічного розвитку відповідних територій, забезпечення їх фінансовими ресурсами та достатніми джерелами для зростання надходжень до місцевих бюджетів (рис. 3).

З рисунка видно, що відбувається ріст обсягів податкових надходжень бюджетів ОТГ Тернопільської області за 2016-2019 роки, що свідчить про підвищення податкового потенціалу ОТГ, зокрема, завдяки можливості громад впроваджувати власні місцеві податки та збори для максимального наповнення місцевих бюджетів та покращення якості та доступності надання послуг своїм мешканцям. Так, за 2016-2017 роки

приріст склав 174,3%, за 2017-2018 роки – 142,2%, а за 2018-2019 роки – 135,5%.

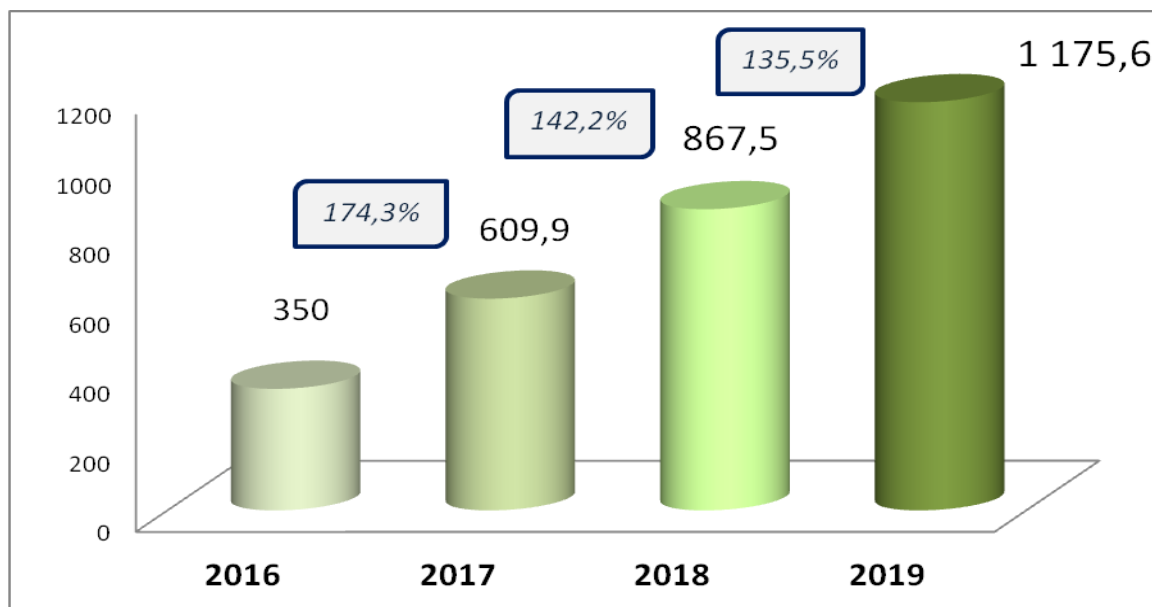

Рис. 3. Динаміка податкових надходжень ОТГ Тернопільської області за 2016-2019 роки, млн. гривень, %

Примітка: складено автором на основі [5]

Спроможність територіальних громад визначає наявність умов (фінансових, інфраструктурних та кадрових), на основі яких у процесі функціонування визначається здатність територіальної громади надавати публічні послуги, а також можливість задіяти невикористаний та прихований потенціал (інвестиційний, економічний, людський, управлінський, фінансовий, громадської участі) задля розумного, сталого та інклюзивного розвитку територіальної громади [6, с. 54].

Формування спроможних територіальних громад, здатних забезпечувати громадян якісними та доступними послугами, відбувається на засадах імплементації низки секторальних реформ, що входять до порядку денного перетворень у державі. Йдеться насамперед про реформи освіти, охорони здоров'я, системи надання адміністративних послуг.

Поряд зі зміцненням бюджетної спроможності, спостерігається й розширення загальної фінансової потужності громад, зокрема внаслідок отримання ними додаткових повноважень щодо здійснення зовнішніх запозичень, самостійного обрання установ з обслуговування коштів місцевих бюджетів тощо (рис. 4).

Спостерігається позитивна тенденція зростання доходів місцевих бюджетів Тернопільської області за 9 місяців 2020 року порівняно з

відповідним періодом попереднього року, що свідчить про підвищення фінансового потенціалу місцевих бюджетів Тернопільської області, в тому числі і бюджетів ОТГ, що дає змогу підвищити рівень фінансування провідних галузей для покращення життя мешканців та забезпечення розвитку регіонів. Зокрема, приріст доходів зведеного бюджету Тернопільської області склав 105%, обласного бюджету – 106,8%, бюджетів міст – 104,4%, бюджетів районів – 103,8%, бюджетів ОТГ – 105,1%.

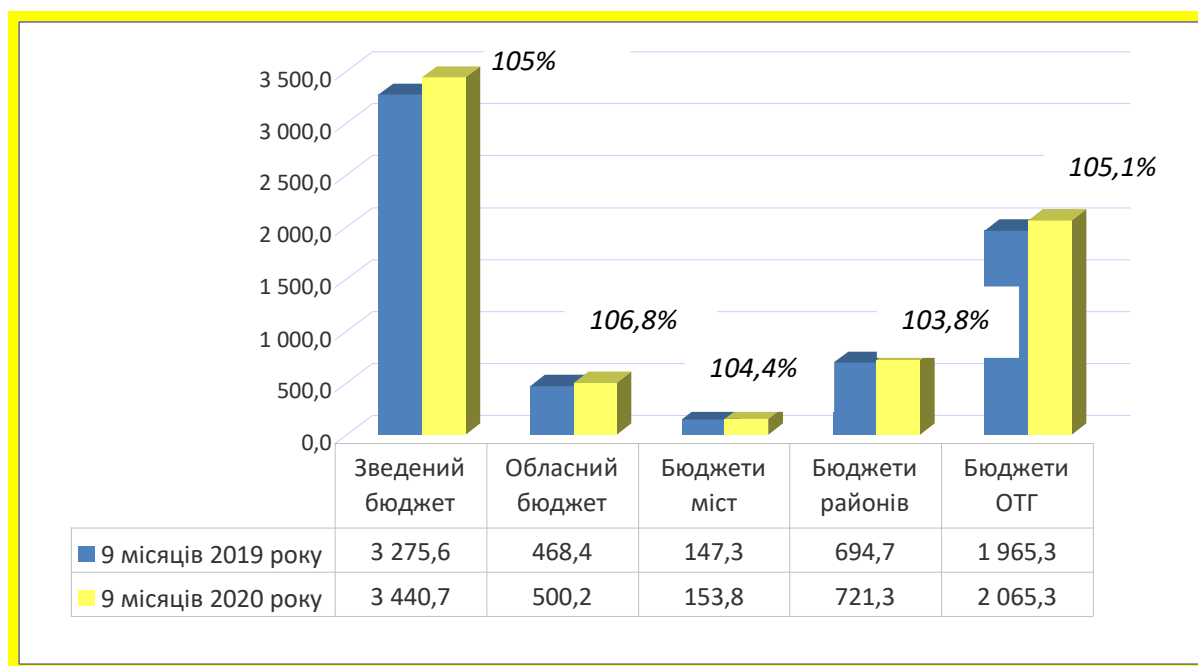

Рис. 4. Динаміка доходів місцевих бюджетів Тернопільської області за 9 місяців 2020 року, млн. гривень, %

Примітка: складено автором на основі [5]

Держава на рівні центральних органів влади активно підтримує процес об'єднання територіальних громад. Для цього з державного бюджету виділяються субвенції, зокрема на розвиток сільської медицини, соціально-економічний розвиток територій тощо. Крім того, з держбюджету передають місцевим бюджетам освітню та медичну субвенції, субвенцію на виплату допомоги малозабезпеченим сім'ям, субвенцію на надання пільг та житлових субсидій населенню, на оплату природного газу тощо. Найвагомішими субвенціями, які виділяють з державного бюджету на розвиток ОТГ, були і залишаються:

– субвенція на будівництво, реконструкції, ремонт і утримання автомобільних доріг загального користування місцевого значення;

- субвенція на здійснення заходів щодо соціально-економічного розвитку окремих територій;
- субвенція на формування інфраструктури ОТГ;
- субвенція на реалізацію заходів, спрямованих на розвиток системи охорони здоров'я у сільській місцевості, та деякі інші.

Крім того, з держбюджету передають місцевим бюджетам освітню та медичну субвенції, субвенцію на виплату допомоги малозабезпеченим сім'ям, субвенцію на надання пільг і житлових субсидій населенню на оплату природного газу тощо [7].

Правові засади бюджетного процесу та міжбюджетних відносин стосовно місцевих бюджетів визначаються Бюджетним кодексом України. Усі норми кодексу, котрі регулюють відносини, які виникають на кожній стадії бюджетного процесу, є однаковими для всіх місцевих бюджетів, зокрема поширюються і на бюджети ОТГ, утворених згідно закону та перспективному плану формування територій громад. ОТГ, які створені за законом та перспективним планом формування територій громад області, мають такі самі повноваження, як міста обласного значення. До таких бюджетів, крім доходів, що зараховуються до бюджетів сільських, селищних, міських міст районного значення, також зараховується 60% податку на доходи фізичних осіб [7].

Для цих бюджетів застосовується горизонтальне вирівнювання податкової спроможності: визначається базова (з державного бюджету – місцевому) чи реверсна (з місцевого бюджету – держбюджету) дотація. Базову дотацію отримують місцеві бюджети з рівнем надходжень податку на доходи фізичних осіб на одного жителя нижче 0,9 середнього показника по Україні (тобто 80% складової, необхідної до рівня показника 0,9). Для бюджетів, де цей показник вищий за 1,1 середнього в Україні, застосовується реверсна дотація (вилучається до державного бюджету 50% перевищення індексу податкоспроможності 1,1). У бюджетах ОТГ з показником надходження податку на доходи фізичних осіб на одного жителя в межах від 0,9 до 1,1 вирівнювання не здійснюється (ні базової ні реверсної дотацій їм не належить) [7].

Проблеми, які ще перешкоджають розвитку реформи децентралізації та об'єднаних територіальних громад, можна поділити на законодавчі та внутрішні. Для формування спроможних громад на рівні державної влади потребують врегулювання (через прийняття відповідних законів) питання зовнішнього характеру, які стосуються: адміністративно-територіального устрою (зокрема, адміністративно-територіальних одиниць); служби в

органах місцевого самоврядування (йдеться про надання органам місцевого самоврядування більшої автономії у визначенні умов оплати праці для залучення професійних кадрів); добровільного об'єднання територіальних громад (зокрема вдосконалення процедури затвердження перспективних планів формування територіальних громад і надання права затверджувати їх виключно Кабінетом Міністрів України).

Слід зазначити, що в процесі своєї діяльності ОТГ стикаються з низкою перешкод внутрішнього характеру, це: дефіцит фінансових ресурсів та кваліфікованих кадрів, поширена в громадах неофіційна зайнятість, міграція мешканців ОТГ за її межі, низька активність жителів у вирішенні ключових питань функціонування громади тощо.

Власне децентралізація місцевих бюджетів змінює функції органів місцевого самоврядування; процес розподілу і перерозподілу фінансових ресурсів між усіма ланками бюджетної системи, а також розподіл повноважень органів влади; нормативно-законодавче коло та сприяє проведенню ефективних бюджетних реформ.

Необхідно також зазначити, що пріоритетними напрямками управління державними фінансами мають бути їх обґрунтоване формування, прозорий розподіл і перерозподіл та ефективне використання. Це буде сприяти ефективному управлінню бюджетними коштами в країні. Ось чому нагальними питанням постає фінансове забезпечення місцевих бюджетів, формування самостійних джерел доходів бюджету та реформування міжбюджетних відносин.

Ми підтримуємо точку зору науковців, які вважають, що реалізація форсованої децентралізації на основі застосування адміністративного ресурсу не принесе успіху – його забезпечить лише інклюзивний процес, що спиратиметься на вмотивовану участь громад та на їх економічно активне населення та, зокрема, представників бізнес-середовища. Спроможність до органічного поєднання завдань розвитку території, громади як спільноти та місцевого бізнесу як основи її існування – основний виклик, що постає перед реформою децентралізації на її новому етапі [8, с. 4].

Створення ОТГ надає громаді нові, розширені можливості для сприяння розвитку бізнесу на території громади, а таким чином – підвищенню фінансової спроможності ОТГ. Зокрема, вагоме значення має посилення стратегічної визначеності щодо економічного середовища, обсягів попиту, перспектив постачання ресурсів, інфраструктурного забезпечення внаслідок визначеності стратегічних завдань та пріоритетів

розвитку ОТГ, а також оптимізація спрямування ресурсів на місцевий розвиток завдяки можливостям вільного вибору пріоритетів розвитку в рамках стратегування розвитку ОТГ [8, с. 15].

Повноваження та ресурси, отримані в результаті децентралізації, надали можливості органам місцевого самоврядування для успішного розвитку власних територій, створення провідної освітньої, медичної, житлово-комунальної, транспортної інфраструктури. Місцева влада є набагато зацікавленішою у підвищенні інвестиційної привабливості власних територій заради громади, адже сплачені тут податки сприятимуть підвищенню якості життя мешканців цієї території.

Отже, фінансовий аспект має надзвичайно важливе значення для успішного функціонування об'єднаних територіальних громад. Протягом останніх років наявна позитивна тенденція зростання власних доходів бюджетів ОТГ, зокрема і податкових надходжень внаслідок можливості органів місцевого самоврядування запроваджувати власні місцеві податки і збори, що сприяє наповненню місцевих бюджетів.

В подальшому для забезпечення підвищення фінансової спроможності та успішного розвитку ОТГ необхідні економічно активні суб'єкти підприємницької діяльності, розвинена промислова та соціальна інфраструктура, достатня кількість кваліфікованих трудових ресурсів, а також розроблення ефективної економічної стратегії розвитку об'єднаних територіальних громад.

Література:

1. Бобровська О., Крушельницька Т., Мунько А. Розробка методики оцінювання впливу децентралізації влади на формування інвестиційного профілю територій. *Регіональне та муніципальне управління*. 2015. № 5–6 (19–20). С. 47–57.
2. Шпак Ю. Роль процесу децентралізації у зміцненні фінансового забезпечення сталого економічного розвитку об'єднаних територіальних громад. Житомирський державний технологічний університет. 2018. 6 с.
3. Децентралізація влади: порядок денний на середньострокову перспективу / Аналіт. доп. Національний інститут стратегічних досліджень. Жаліло Я., Шевченко О., Павленко І., Романова В. та ін. / за наук. ред. Я. Жаліла. Київ. 2019. 192 с.
4. Моніторинг процесу децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування / Міністерство розвитку громад та територій України. Національний проект Децентралізація. 10 вересня 2020 р. 28 с.

5. Звіти Головного управління Державної казначейської служби України у Тернопільській області. URL: <https://ter.treasury.gov.ua/ua> (дата звернення: 12.11.2020 р.).
6. Гринчишин І. Спроможність територіальних громад: теоретичний дискурс. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. Випуск 6 (134). 2018. С. 51 – 56.
7. Бюджетний кодекс України від 8 липня 2010 року №2456-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (дата звернення: 12.11.2020 р.).
8. Жаліло Я., Макаров Г., Даниляк О., Руденко А., Романова В., Павленко І., Шевченко О. Децентралізація влади: як зберегти успішність в умовах нових викликів. Аналіт. доп.: Національний інститут стратегічних досліджень. (13 грудня 2018 р.). 21 с.

Красевич Софія Петрівна
студентка 2 курсу ОС «магістр» ННІОТ
Західноукраїнського національного університету
Науковий керівник – к.е.н., доцент Мелих О.Ю.

МАТЕРІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНО АКТИВНОГО НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ ЧЕРЕЗ СОЦІАЛЬНЕ СТРАХУВАННЯ ВІД НЕЩАСНИХ ВИПАДКІВ НА ВИРОБНИЦТВІ

Виробничий процес будь-якої технологічної складності завжди пов'язаний із ризиком для життя і здоров'я працівників. Загрозу нещасного випадку на виробництві не можна повністю виключити на жодному підприємстві, у жодній організації або установі. Світова практика свідчить, що абсолютної безпеки трудової діяльності не існує і завжди є відмінна від нуля ймовірність заподіяння працівникам шкоди у вигляді виробничих травм або професійного захворювання, або інших ушкоджень здоров'я, пов'язаних з виконанням трудових обов'язків.

Відповідно до законодавства України право на матеріальне забезпечення та соціальні послуги у застрахованих осіб виникає в разі настання страхового випадку, а управління виконавчої дирекції Фонду соціального страхування, робочі органи виконавчої дирекції Фонду зобов'язані своєчасно та в повному обсязі відшкодувати шкоду,

заподіяну працівникові внаслідок ушкодження його здоров'я або в разі його смерті, здійснюючи виплати особам, які мають на це право, а саме:

- допомогу у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю до відновлення працездатності або встановлення інвалідності;
- одноразову допомогу в разі стійкої втрати професійної працездатності або смерті потерпілого;
- щомісячну страхову виплату в разі часткової чи повної втрати працездатності, що компенсує відповідну частину втраченого заробітку потерпілого;
- страхову виплату потерпілому у розмірі його середньомісячного заробітку при тимчасовому переведенні його на легшу нижчеоплачувану роботу;
- страхову виплату потерпілому під час його професійної реабілітації;
- щомісячну страхову виплату особам, які мають на неї право в разі смерті потерпілого;
- відшкодування вартості ритуальних послуг, пов'язаних з похованням померлого [1; 2].

Компенсація шкоди, заподіяної працівникові ушкодженням здоров'я, пов'язаним із виконанням ним трудових обов'язків, здійснюється власником підприємства, установи, організації або уповноваженим ним органом. Це виплата, яка хоча і здійснюється за рахунок коштів Фонду соціального страхування, але нараховується і виплачується на підприємстві.

Підставою для фінансування страхувальників робочими органами виконавчої дирекції Фонду є оформлена за встановленим зразком заява-розрахунок, що містить інформацію про нараховані застрахованим особам суми матеріального забезпечення за їх видами [3].

Крім того, у разі настання страхового випадку за кошти Фонду здійснюється надання медичних і соціальних послуг. Зокрема, фінансується лікування всіх прямих наслідків страхового випадку до відновлення здоров'я або упродовж усього життя потерпілого у разі визначеної в цьому потреби, проходження курсу оперативної реабілітації на базі санаторно-курортних закладів, проведення досліджень, здійснення оперативних втручань тощо.

Структура виплат пов'язаних із нещасними випадками на виробництві в Україні у 2016-2019 рр. представлена в таблиці 1.

**Структура матеріальних виплат пов'язаних із нещасними випадками
на виробництві в Україні у 2016-2019 рр.**

Рік	Загальна сума виплат, млн. грн.	Щомісячні страхові виплати, млн. грн.	%	Допомога по тимчасовій непрацездатності, млн. грн.	%	Одноразова допомога, млн. грн.	%
2016	5509,2	5327,4	96,7	98,7	1,5	86,1	1,8
2017	6079,6	5891,7	96,9	101,1	1,6	87,1	1,4
2018	7832,3	7618,5	97,3	108,5	1,3	104,8	1,4
2019	8489,8	8234,5	97	128	1,5	123,7	1,5

Примітка: розраховано автором за даними [4; 5; 6; 7]

Протягом останніх років спостерігається тенденція до росту сум виплачених страхових виплат. За 2019 рік витрати на страхові виплати склали 8,5 млрд. грн., що на 657,9 млн. грн., або на 8,4% більше порівняно з 2018 роком. За 2018 рік витрати на страхові виплати склали 7 832,3 млн. грн., що на 1 752,9 млн. грн., або на 28,8% більше порівняно з 2017 роком. За 2017 рік витрати на страхові виплати, у порівнянні з 2016 роком, зросли на 570,2 млн. грн., або на 10,3% і склали 6 079,4 млн. грн. Отже, найбільш стрімке зростання страхових виплат відбулося у 2017-2018 рр.. Загалом страхові виплати у 2019 р., порівняно із 2016 р., зросли на 2980,6 млн. грн. або на 54 %.

У структурі страхових виплат основна частина припадає на: щомісячні страхові виплати, допомогу по тимчасовій непрацездатності внаслідок нещасного випадку на виробництві та одноразову допомогу.

Найбільшу частку серед загальної суми страхових виплат займають щомісячні страхові виплати.

У 2019 р. найбільший відсоток від загальної кількості страхових виплат пов'язаних з нещасними випадками на виробництві за регіонами України зареєстровано в Дніпропетровській (24%), Донецькій (23,4%), Львівській (10,5%), Харківській (5,9%), Запорізькій (4,0%) і Луганській (5,7%) областях та в м. Київ (2,8%).

Таким чином, тимчасова втрата працездатності, нещасні випадки на виробництві, професійні захворювання є одними із найрозповсюдженіших соціальних ризиків, матеріальні виплати за якими в Україні здійснюються за рахунок коштів Фонду соціального страхування, який утворився у 2017 році внаслідок злиття ФСС з НВВПЗ та ФСС з ТВП. Реформування зазначених фондів призвело до підвищення ефективності управління у даній сфері соціального страхування, зростання доходів, скорочення та

оптимізації витрат, спрощення обслуговування застрахованих осіб та роботодавців.

Література:

1. Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» №77-VIII від 28 грудня 2014 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1105-14#Text> (дата звернення: 17.10.2020 р.).
2. Закон України «Про оплату праці» № 108/95-ВР від 24 бер. 1995 р. *Верховна Рада України*. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/108/95-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 17.10.2020 р.).
3. Закон України Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформування загальнообов'язкового державного соціального страхування та легалізації фонду оплати праці. *Відомості Верховної Ради*. 2015. № 11. Ст. 75. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/77-19#Text> (дата звернення: 17.10.2020 р.).
4. Надання матеріального забезпечення застрахованим особам та проведення страхових виплат потерпілим на виробництві (членам їх сімей) за 2017-2019 рр. / Сайт Фонду соціального страхування України. URL: <http://www.fssu.gov.ua/fse/control/main/uk/publish/article/957588> (дата звернення: 17.10.2020 р.).
5. Офіційний веб-портал Фонду соціального страхування України. URL: <http://www.fse.gov.ua/fse/control/pol/uk/publish/article/99295> (дата звернення: 17.10.2020 р.).
6. Офіційний сайт Міністерства соціальної політики України URL: <http://www.msp.gov.ua> (дата звернення: 17.10.2020 р.).
7. Сайт Державної служби України з питань праці. URL: https://dsp.gov.ua/stan-vyrobnychoho-travmatyzmu/?fbclid=IwAR2z2bjjb7ahkVnPZO2IVrejTi6aWQNhJXE_zlNSb4mL0Jy6fai5C7VxJ1w (дата звернення: 17.10.2020 р.).

Круп'як Ірина Йосифівна
канд. екон. наук, доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія
Західноукраїнського національного університету

ОСОБЛИВОСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ ДЕРЖАВИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Стратегічним напрямом економічної політики держави є забезпечення сталого розвитку національної економіки. Сталість розвитку економіки держави значною мірою визначається ефективністю його фінансування. Належне фінансування розвитку передбачає макроекономічне збалансування та дає змогу у довгостроковій перспективі забезпечити високий рівень життя населення. При цьому суттєвими перешкодами сталому розвитку є стагнаційні тенденції в інвестиційній сфері та сфері банківського кредитування, зниження основних фінансових результатів діяльності підприємств, падіння реальних доходів та купівельної спроможності населення. Відтак, незбалансований та неконтрольований розвиток економіки держави практично вичерпує потенціал екстенсивного розвитку та характеризується кумулятивним процесом, за якого падіння інвестиційного та споживчого попиту призводить до зниження виробництва, зменшення використання ресурсів.

Економічний вимір сталого розвитку передбачає задоволення життєво необхідних потреб всього суспільства, ліквідацію бідності шляхом ефективного використання ресурсів, збалансоване зростання країн з різними рівнями розвитку.

Сталий розвиток економіки держави визначається сукупністю кількісно-якісних змін в економічній системі та здатністю збалансованого існування через вміння підтримувати стійкість і стабільність функціонування всіх задіяних підсистем на різних рівнях національної економіки, шляхом накопичення такого рівня стану і реалізації потенціалу, що дозволять успішно долати критичні точки до переходу національної економіки від одного стійкого стану до іншого. Збалансований розвиток передбачає незворотність регулятивних заходів по досягненню спрямованості змін в цілісній системі сталого розвитку за рахунок певних пропорцій кількісного і якісного відтворення соціальної, економічної, екологічної підсистем [1, с. 155].

На сталий розвиток економіки впливають економічні, екологічні і соціальні чинники. Дослідження факторних залежностей моделі сталого розвитку передбачає об'єднання трьох базових груп показників: економічних, соціальних й екологічних. Крім класичних економічних параметрів розвитку (ВВП, інвестиції, зайнятість, продуктивність праці), вплив екологічних чинників характеризують поведження з відходами, дія на атмосферне повітря і стан водопостачання і водовідведення [2, с. 75].

Важливе значення у фінансуванні сталого розвитку економіки держави мають внутрішні фінансові нагромадження та прямі іноземні інвестиції. Позитивний ефект у сфері використання внутрішніх фінансових ресурсів пов'язаний із стабілізацією економіки, лібералізацією торгівлі, реформуванням податкової системи. Чинником зростання інвестицій є визначення наявної кількості заощаджень, які можна ефективно трансформувати в інвестиції. Потенціал заощаджень – це потенційна, не використана величина наявних заощаджень секторів загального державного управління, домашніх господарств, некомерційних організацій, що обслуговують домашні господарства, фінансових і нефінансових корпорацій, враховуючи заощадження іноземних суб'єктів у національній економіці, яка формується на основі розподілу валового національного доходу.

В сучасних умовах недостатня розвиненість інвестиційного ринку в Україні, нераціональна кредитна політика комерційних банків, значні обсяги зовнішньоборгових зобов'язань, обмежені можливості заощаджень населення та низькі фінансові результати діяльності підприємств перешкоджають сталому розвитку її економіки. В цьому контексті важливе значення має підвищення фінансової самостійності підприємств України на основі зниження податкового навантаження на суб'єктів господарювання, широкого запровадження прискореної амортизації основних фондів, реорганізації системи оплати праці. При стимулюванні сталого розвитку економіки держави інвестиції доцільно спрямовувати на підтримку пріоритетних галузей, виробничу діяльність структуроутворюючих підприємств з метою нівелювання дії чинників, що спричиняють її дестабілізуючий стан. Водночас за рахунок лише зовнішніх запозичень неможливо забезпечити сталий розвиток економіки, що потребує розробки грошово-кредитної політики стимулювання внутрішніх заощаджень. Для залучення додаткових кредитних ресурсів в економіку України необхідним є: формування ефективної кредитної політики як одного із важелів реформування економіки шляхом

збільшення обсягів кредитів та раціонального їхнього спрямування на забезпечення розвитку наукоємних галузей і підприємств; впровадження пільгового кредитування інноваційних та експортоорієнтованих проектів, що передбачені державними програмами пріоритетного розвитку; розвиток мікрокредитування, що дасть змогу реалізувати спеціальний підхід до оцінювання кредитоспроможності малих підприємств, здешевити мікрокредити для позичальників за збереження достатньо високого рівня рентабельності [3, с. 292]. Залучення нових зовнішніх запозичень з метою забезпечення сталого розвитку національної економіки доцільно здійснювати в обсягах, що відповідатимуть реальним можливостям України з огляду на мінімізацію їхньої вартості та утримання обсягу боргу в економічно безпечних межах. Така політика сприятиме зниженню зовнішньоборгової залежності держави.

Література:

1. Васюткіна Н. В. Сталий розвиток як основа зростання національної економіки: проблеми, шляхи вирішення. *Економічний вісник університету*. 2017. Випуск № 34/1. С. 150 – 163.
2. Гук О. В. Взаємозалежність моделі сталого розвитку і конкурентоспроможності національної економіки. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2017. Випуск 14, Частина 1. С. 74 - 78.
3. Круп'як І. Фінансове забезпечення розвитку економіки держави. Формування фінансового механізму сталого розвитку України : монографія / за ред. д-ра економ. наук, проф. О.П. Кириленко, доц. О.І. Тулай. Тернопіль: ТНЕУ, 2017, 410 с.

Лісовська Софія Олександрівна

студентка 2 курсу ОС «магістр» факультету фінансів та обліку

Західноукраїнського національного університету

Науковий керівник – к.е.н., доцент Коваль С. Л.

ПРАКТИЧНІ ЗАСАДИ ВИКОНАННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ ЗА ВИДАТКАМИ

Бюджет є дієвим інструментом проведення державної та регіональної політики. Виважена та спланована фінансова політика сприяє

стійкому та ефективному економічному розвитку країни. В умовах обмеженості фінансових ресурсів особливо актуальними стають практичні засади виконання державного бюджету за видатками.

Процес формування видаткової частини бюджету починається з визначення Міністерством фінансів України граничних обсягів видатків загального фонду Державного бюджету на наступний рік, а закінчується опрацюванням бюджетних запитів. Початковим етапом процесу виконання є встановлення бюджетних призначень у законі про державний бюджет, а кінцевим, відповідно, виконанням програм та поданням зведеної фінансової звітності.

Виконання видаткової частини бюджету є важливою стадією бюджетного процесу, коли відбувається реалізація фінансової політики будь-якої держави. Від рівня її організації та результативності залежать якісні показники соціально-економічного розвитку країни, ефективність реалізації стратегічних засад бюджетної політики держави. Процес виконання видаткової частини бюджету спрямований на забезпечення фінансування закріплених за державою функцій, тому одним із найважливіших завдань фінансової науки та практики є організація виконання видаткової частини бюджету, яка відповідає певному етапу розвитку країни.

Механізм виконання видаткової частини бюджетів регламентується Бюджетним кодексом України [1] і передбачає здійснення певних стадій, які спрямовані на максимальне виконання бюджету та забезпечення цільового використання бюджетних коштів (табл. 1).

Процес виконання видаткової частини бюджету починається із розроблення та затвердження бюджетного розпису, який є оперативним фінансовим планом, на якому базується виконання дохідної й видаткової частини бюджету, а також контроль за його виконанням.

Розпорядники бюджетних коштів розробляють проекти кошторисів, планів асигнувань і планів використання бюджетних коштів на основі показників бюджетного розпису [3]. Порядок складання, розгляду, затвердження та основні вимоги до виконання кошторисів бюджетних установ встановлюються Кабінетом Міністрів України. Цим Порядком передбачено, що кошториси, плани асигнувань і плани використання бюджетних коштів затверджують керівники відповідної вищої установи упродовж тридцяти календарних днів від дня затвердження розпису, якщо інше не передбачено чинними нормативно-правовими актами. Затвержені кошториси реєструються органами Державної казначейської

служби України та використовуються для здійснення контролю за відповідністю асигнувань, визначених у кошторисах і планах асигнувань розпорядників бюджетних коштів, асигнуванням, затвердженим річним розписом призначень бюджету та помісячним розписом асигнувань загального фонду бюджету.

Таблиця 1

**Стадії виконання Державного бюджету України
за видатками [2, с. 102]**

№	Зміст стадій виконання бюджету	Виконавці	Термін виконання
1	Встановлення бюджетних асигнувань розпорядникам бюджетних коштів на основі та в межах затвердженого розпису бюджету	Державна казначейська служба України	після затвердження розпису бюджету
2	Затвердження кошторисів, порядків використання бюджетних коштів та паспортів бюджетних програм (при застосуванні програмно-цільового методу)	керівники відповідної вищої установи	протягом 30 календарних днів від дня затвердження розпису
3	Взяття, реєстрація та облік бюджетних зобов'язань	Розпорядники бюджетних коштів, Державна казначейська служба України	протягом року
4	Отримання товарів, робіт і послуг	Розпорядники бюджетних коштів, фізичні і юридичні особи	протягом року
5	Здійснення платежів відповідно до взятих бюджетних зобов'язань	Розпорядники бюджетних коштів, Державна казначейська служба України	протягом року
6	Використання товарів, робіт і послуг для виконання заходів бюджетних програм	Розпорядники бюджетних коштів	протягом року

Виконання бюджетних програм передбачає здійснення платежів, розподіл коштів у межах програми за підпрограмами, в розрізі розпорядників коштів нижчого рівня та одержувачів за територіями, типом економічних операцій тощо.

Відповідальні виконавці мають право брати участь в обговоренні та узгодженні бюджетних програм, а також подавати Міністерству фінансів України пропозиції щодо внесення змін до розпису державного бюджету в межах затверджених їм бюджетних програм за письмовим погодженням із головним розпорядником. Упродовж усього періоду виконання бюджетної програми здійснюється моніторинг та контроль за операціями, які

здійснюються. Якщо під час виконання бюджетної програми виявляються порушення, фінансування такої програми може бути призупинено.

Під час виконання бюджетної програми здійснюється моніторинг, який полягає у щоденному спостереженні та оцінці результатів виконання програми, яке забезпечує безпосередньо виконавець програми. Оцінювання здійснюється періодично та дозволяє проаналізувати ефективність реалізації кожної програми. Оцінка може бути попередньою, проміжною та остаточною. При остаточному оцінюванні здійснюється порівняння запланованих цілей та фактично одержаних результатів за програмою, а також проводиться аналіз причин відхилень. На основі виявлених даних проводиться загальна оцінка результатів діяльності головного розпорядника коштів.

Після закінчення строку виконання державної цільової програми на основі отриманих результатів бюджетних програм, формується загальний висновок щодо досягнення намічених цілей. За таким же принципом визначається ефективність державних цільових програм в межах стратегічного плану.

Не зважаючи на постійне вдосконалення організації виконання видаткової частини бюджету, і досі наявні певні недоліки. Так, наявність громіздкого документообігу між розпорядниками та одержувачами бюджетних коштів та органами казначейства, що існує в процесі виконання кошторисів бюджетних установ, порушує проблему щодо своєчасності відображення в обліку проведення операцій. Аналогічною проблемою є відсутність інтегрованої інформаційної системи для супроводження всіх стадій процесу підготовки та виконання бюджету та єдиної інформаційної системи контролю, тобто доступу до баз даних інших фінансових контролюючих органів. Так, відсутність доступу розпорядників бюджетних коштів до відповідної облікової бази даних органів казначейства з метою оперативного прийняття управлінських рішень є досить значною проблемою. Недосконалість та розрізненість програмного забезпечення як бюджетних установ, так і органів Державної казначейської служби України ускладнює взаємодію інформаційних систем [2, с. 108]. Ефективність електронного документообігу між Міністерством фінансів України, Державною фіскальною службою України, Державною казначейською службою України є низькою, також відсутня інтегрована база даних Міністерства економічного розвитку (електронна система закупівель), Міністерства фінансів України (єдиний

портал використання публічних коштів) та Державної казначейської служби України [4].

Саме тому, з метою вдосконалення виконання видаткової частини бюджету (в контексті реалізації Стратегії модернізації системи управління державними фінансами) необхідно провести автоматизацію діловодства, тобто створення інтегрованої інформаційно-аналітичної системи, що передбачає раціоналізацію та оптимізацію виконання функціональних процесів та технологічних процедур, налагодження взаємодії інформаційних систем суб'єктів сектору державного управління, проведення методологічних та інших робіт, спрямованих на ефективне використання інформаційних ресурсів.

Література:

1. Бюджетний кодекс України: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (дата звернення: 12.10.2020 р.).
2. Набок Т. С. Управління видатками бюджету та напрямки його вдосконалення в Україні: дис. ... канд. екон. наук: 08.00.08 / Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана. Київ, 2015. 349 с.
3. Порядок складання, розгляду, затвердження та основні вимоги до виконання кошторисів бюджетних установ: Затв. постановою Кабінету Міністрів України від 28.02.2002 р. № 228. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/228-2002-%D0%BF#Text> (дата звернення: 12.10.2020 р.).
4. Стратегія реформування системи управління державними фінансами на 2017–2020 роки: схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України ід 8.02.2017 р. № 142-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/142-2017-%D1%80#Text> (дата звернення: 12.10.2020 р.).

Мелих Оксана Юріївна
канд. екон. наук, доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія
Західноукраїнського національного університету

ВНУТРІШНІЙ ДЕРЖАВНИЙ БОРГ УКРАЇНИ: ПРАКТИКА ФОРМУВАННЯ ТА ОБСЛУГОВУВАННЯ

Залучення урядом позик на внутрішньому фінансовому ринку, для фінансування бюджетного дефіциту, є більш вигідним і менш небезпечним порівняно із зовнішніми запозиченнями, оскільки сплата відсотків за борговими зобов'язаннями здійснюється в межах країни-боржника, і, тому, в умовах помірних відсоткових ставок, внутрішній державний борг не є тягарем для майбутніх поколінь (рівень споживання в країні не зменшується, а відбувається лише перерозподіл доходу) [2].

З 2010 р. по 2019 р. сума щорічних внутрішніх запозичень українського уряду коливалась від 53,4 млрд. грн. до 375,3 млрд. грн.

Зокрема, у 2019 р. сума державних запозичень становила 425,7 млрд. грн. При цьому, частка державних внутрішніх запозичень становила 81,3% проти 58,4% передбачених Програмою управління державним боргом на 2019 р. Частка державних внутрішніх запозичень зросла порівняно з плановим показником за рахунок розміщення ОВДП, номінованих як в національній, так і в іноземних валютах.

Зростання державних внутрішніх запозичень стало можливим, значною мірою, внаслідок спрощення доступу іноземних інвесторів на внутрішній ринок державних цінних паперів після приєднання України до мережі міжнародного депозитарію Clearstream.

Незважаючи на те, що у структурі державних запозичень України домінують внутрішні запозичення, згідно з даними рис. 1. можна констатувати, що лівову частку державного та гарантованого державою боргу становить зовнішній борг. Так, у 2015 – III кв. 2020 рр. питома вага сукупного внутрішнього боргу у загальній сумі державного та гарантованого державою боргу України коливалась від 33,7% до 42%. За підсумками 2019 року частка державного та гарантованого державою внутрішнього боргу зросла на 6,4 в.п., порівняно з 2018 роком, і становила 41,99%.

Отже, за останні десять років внутрішній державний борг в Україні зріс на 736,6 млрд. грн., проте за обсягом поступається зовнішньому.

В Україні у структурі державного та гарантованого державою боргу за підсумками вересня 2020 року домінують облигації внутрішньої

державної позики ОВДП, що розміщуються винятково на внутрішньому фондовому ринку і підтверджують зобов'язання України щодо відшкодування їх пред'явникам номінальної вартості даного цінного паперу з виплатою доходу відповідно до умов розміщення ОВДП. Номінальна вартість ОВДП України може бути визначена не лише в гривні, але і в іноземній валюті.

Рис. 1. Динаміка державного та гарантованого державою внутрішнього боргу України у 2010–2020 рр., млрд. грн.

Примітка: розраховано й побудовано автором за даними [3]

За рахунок перевищення обсягів розміщення ОВДП над сумами їх погашення, заборгованість Уряду України зросла із 668,1 млрд. грн. за станом на 31.12.2016 року до 876,2 млрд. грн. на кінець вересня 2020 року, або на 131%.

Впродовж останніх трьох років Уряд України активно розміщував короткострокові та середньострокові ОВДП, що є свідченням посилення ризиків ліквідності.

У 2019 р., на виконання Стратегії управління державним боргом та за підтримки експертів в рамках Програми Світового банку з управління державним боргом та управління ризиками (GDRM) Міністерство фінансів України продовжило здійснення заходів для розвитку внутрішнього ринку державних цінних паперів. Було поглиблено комунікацію з первинними дилерами, продовжено оптимізацію кількості нових випусків на внутрішньому ринку, водночас збільшено їх ліквідний обсяг та визначено еталонні облігації (бенчмарки).

Ще у 2018 р. інвестори-нерезиденти отримали можливість купувати цінні папери в гривні та здійснювати торгівлю ними за межами України

шляхом надання іноземним банкам, присутнім на внутрішньому ринку, можливості випускати кредитні ноти (CLN) та глобальні депозитарні ноти (GDN). В умовах обмеженої ємності внутрішнього ринку, невеликого обсягу ресурсів приватних пенсійних фондів та страхового ринку було продовжено пошук можливостей залучення іноземних інвесторів у вкладення в державні цінні папери, номіновані в національній валюті.

Україна зробила багато кроків у напрямі створення правової та операційної бази для залучення міжнародних інвесторів на внутрішній ринок: валютна лібералізація (червень 2018 року), інститут номінального утримувача (листопад 2018 року), співпраця та налагодження взаємодії з Clearstream (травень 2019 року), що усунуло для іноземних установ необхідність використання послуг місцевого зберігача, переведення аукціонів з розміщення ОВДП на міжнародні торговельні платформи (жовтень 2019 року) тощо.

У кінці травня 2019 року після приєднання України до мережі міжнародного депозитарію Clearstream облігації внутрішньої державної позики України стали доступними для більшого кола інвесторів-нерезидентів.

Суттєве зростання вкладень нерезидентів в ОВДП дало змогу профінансувати поточні боргові виплати, а також замінити частину валютного боргу гривневим. Значний попит на ОВДП з боку нерезидентів та зниження облікової ставки Національного банку України (з 18% у січні до 13,5% у грудні) дало змогу відчутно зменшити дохідність первинних розміщень ОВДП у національній валюті за всіма строками погашення та подовжити середньозважений строк їх обігу.

У 2019 р., близько третини надходжень від розміщення ОВДП забезпечили саме валютні позики. Дана тенденція, з одного боку, призвела до підвищення валютних ризиків, а з іншого – є альтернативою зовнішнім запозиченням, які уряд України здійснює за аномально високими ставками.

За останні п'ять років спостерігався помітний приплив капіталу нерезидентів на ринок українських ОВДП. Так, якщо у 2014 році вони володіли лише 5% ОВДП, то станом на 30.09.2020 року їм належало 9,6% ОВДП (див. рис. 2.).

При цьому, частка гривневих ОВДП, які знаходяться у власності нерезидентів зросла з 1% станом на 1.01.2019 р. до 10,8% за підсумками 30.09.2020 р. Такі зміни у складі інвесторів в гривневі ОВДП сприяли

послабленню валютних ризиків, проте посилили ризики рефінансування й ризики платіжного балансу країни.

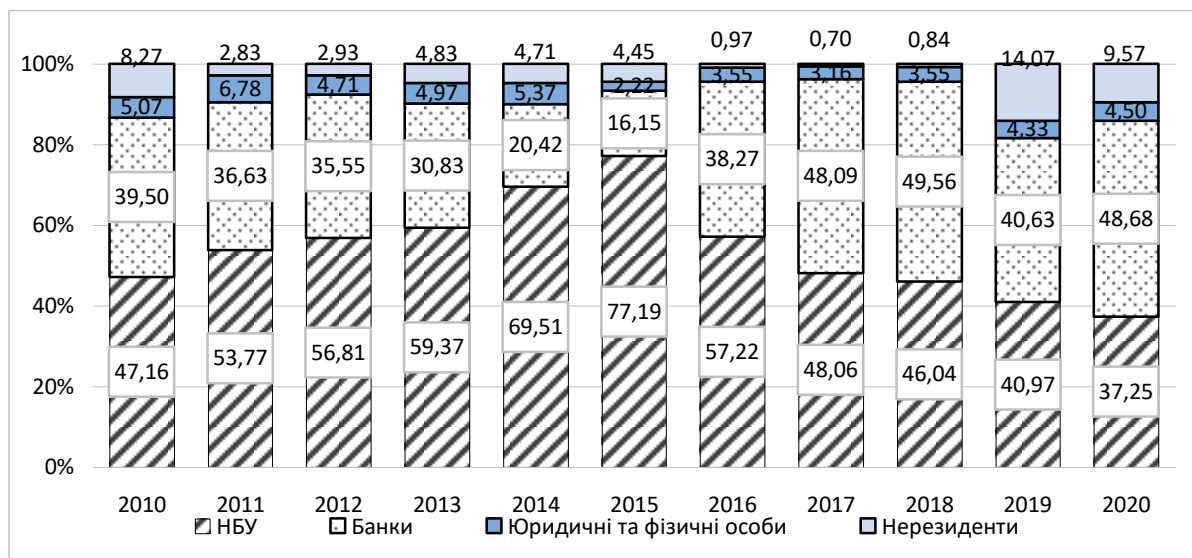

Рис. 2. Утримувачі ОВДП за сумою основного боргу у 2010 – III кв. 2020 рр., %

Примітка: розраховано та побудовано автором за даними [4]

У зв'язку із розміщенням урядом України валютних ОВДП посилюються ризики, які властиві зовнішньому боргу: обслуговувати боргові зобов'язання в іноземній валюті український уряд буде змушений або за рахунок золотовалютного запасу (що призведе до його виснаження й втрати довіри суб'єктів фінансового ринку), або шляхом купівлі іноземної валюти на валютному ринку (що зумовить зростання девальваційного потенціалу, знецінення гривні й підвищення вартості обслуговування й погашення валютних кредитів) [1].

В Україні відсоткові ставки за внутрішніми державними позиками залишалися непомірно високими, що створює загрозу фінансової дестабілізації.

В умовах перманентного «грошового голоду» в економіці України державний сектор поглинає все більшу частину наявної грошової маси, поглиблюючи дефіцит ліквідності в реальному секторі.

Література:

1. Дропа Я.Б. Проблеми та особливості формування кредитних ресурсів держави в умовах глобалізації. *Економіка та суспільство*. 2017. Вип. 8. С. 579 – 586.

2. Мелих О. Державний кредит і сучасний стан державного боргу України. *Ефективна економіка*. 2019. №12. DOI: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=7509>.
3. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://www.minfin.gov.ua/> (дата звернення: 30.10.2020 р.).
4. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://www.bank.gov.ua/> (дата звернення: 30.10.2020 р.).

Мельник Юлія Віталіївна

*канд. екон. наук, доцент кафедри міжнародних економічних відносин
Західноукраїнського національного університету*

СВІТОВИЙ АРТ-РИНОК В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19

Твори мистецтва давно визнані прибутковими альтернативними інвестиційними інструментами, основними властивостями яких є практично відсутня кореляція із традиційними фінансовими інструментами, високий рівень дохідності та відносна стійкість в періоди економічної нестабільності. Це підтвердили усі попередні світові фінансові кризи, зокрема криза 2008-2009, під час якої обсяги продажів творів мистецтва та відповідно обсяги інвестицій в арт-активи значно зросли.

Однак криза 2020 року, пов'язана із пандемією коронавірусу COVID-19, має суттєві відмінності від попередніх та низку особливостей, що негативно позначаються на арт-ринку та його учасниках. На даний час актуальною залишається необхідність виявлення усіх можливих наслідків впливу пандемії на ринок предметів мистецтва з метою мінімізації ризиків і загроз та використання нових можливостей інвесторами та колекціонерами.

Проблему впливу COVID-19 на культурний сектор, у тому числі на арт-ринок, уже почала вивчати низка науковців та практиків. Зокрема, Л. Бучхольц, Г. Алан Файн та Г. Волль у одній з останніх публікацій дослідили, як змінився ринок сучасного мистецтва внаслідок збоїв, спричинених новим коронавірусом [1]. Вони виявили, яким чином глобальна пандемія вплинула на виробництво, розповсюдження та споживання культурних благ на ринку сучасного мистецтва.

Частина досліджень здійснена аналітичними агенціями та арт-інституціями. Зокрема, Art Basel та UBS підготували звіт про вплив COVID-19 на галерейний сектор, який є основою первинного арт-ринку, та за їх оцінками, постраждав найбільше від запровадження карантину [2]. Аналітики ArtTactic та Sotheby's присвятили увагу діяльності онлайн-аукціонів у першому півріччі 2020 року, які, на відміну від традиційних аукціонних домів, продемонстрували зростання [3; 4]. Водночас, все ще бракує наукових публікацій, які б систематизували усі зміни на арт-ринку, спричинені новою кризою.

Опираючись на наукові праці та аналітичні матеріали провідних інституцій, можна виокремити низку наслідків впливу пандемії коронавірусу на світовий арт-ринок.

Одним з основних наслідків впливу COVID-19 на арт-ринок та пов'язаного з ним запровадження карантинних обмежень стало скорочення фізичних контактів між учасниками цього ринку, що здійснювалась у таких елементах інфраструктури, як виставки, арт-ярмарки, відвідання галерей, майстерень художників, музеїв та аукціонних торгів. Переважна більшість арт-активів має матеріальну форму, і неможливість їх безпосереднього огляду та оцінки спричинила тимчасове скорочення обсягів їх продажу на ринку. Найбільш негативно це вплинуло на арт-галереї, що становлять основу первинного арт-ринку. За оцінками К. МакЕндрю, світовий обсяг продажів галерей у першому півріччі 2020 р. скоротились на 36%, при цьому найбільшого падіння показника зазнали галереї із середнім оборотом 250-500 тис. дол. – на 47%. Водночас лише 12% з опитаних представників галерейного бізнесу очікують зростання продажів у другому півріччі цього року, в той час як понад 65% готуються до подальшого скорочення [2]. Зменшились також обсяги реалізації арт-активів і на вторинному ринку – на аукціонах. Так, виручка від реалізації найбільших аукціонних будинків світу Christie's, Sotheby's та Phillips зазнала падіння у розмірі 40% ще у першому кварталі 2020 р. [4].

Ще одним наслідком карантинних обмежень, пов'язаних із закриттям кордонів, стали труднощі з фізичним переміщенням творів мистецтва та самих колекціонерів через кордони, що негативно вплинуло на міжнародну торгівлю творами мистецтва. Відповідно, суттєво зріс попит на локальне мистецтво. Якщо раніше колекціонери з КНР досить часто інвестували у твори мистецтва країн ЄС та США, то тепер віддають

перевагу китайським митцям. Подібна тенденція спостерігається і на арт-ринку Європи.

Труднощі із перевезеннями арт-активів зумовили зростання популярності цифрового мистецтва, яке можна надсилати після придбання за допомогою мережі Інтернет та зберігати на цифрових носіях [5]. Дане явище є частиною загальної тенденції діджиталізації світового арт-ринку, притаманної сучасному етапу його розвитку в умовах четвертої промислової революції. З початком пандемії вона ще більш поглибилася та поширилася на нові сегменти арт-ринку.

Зростання онлайн-ринку творів мистецтва можна віднести до позитивних наслідків впливу на нього кризи COVID-19. Деякі фахівці навіть назвали це явище «цифровим ренесансом» [6]. Це підтверджують дані щодо торгів на онлайн-аукціонах, обсяги продажів на яких зросли у першому півріччі 2020 року на 225% порівно з 2019 роком загалом та сягнули 596,7 млн. дол. [3]. Якщо у січні-липні 2019 р. на цих онлайн-аукціонах було продано 10397 лотів, то за аналогічний період 2020 року – 22253 лоти, тобто на 125% більше. Загалом частка онлайн-продажів склала 66% від усіх продажів на світовому арт-ринку.

Серед інших проявів діджиталізації світового арт-ринку варто відзначити наступні: створення арт-бірж та «часткове володіння» творами мистецтва в рамках портфельного інвестування, динамічний розвиток блокчейн-технологій, технологій віртуальної та доповненої реальності, зміна географічної структури світового арт-ринку завдяки доступу менш розвинутих країн до онлайн-інструментів.

Водночас, ціни на арт-активи дещо знизилися, що зробило мистецтво більш доступним для колекціонерів. Це дозволило зайняти цю нішу колекціонерам-міленіалам, більш готовим до цифрових технологій. Їх частка на арт-ринку зросла на 22,5% порівняно із 2019 роком, найбільше – у США, на Близькому Сході та у Північній Африці [7].

Підсумовуючи, зазначимо, що не дивлячись на негативні наслідки пандемії COVID-19 для арт-ринку, на ньому спостерігаються і позитивні явища, пов'язані головним чином із його зростаючою діджиталізацією. Це підтверджує й індекс SMM All Art Index, який зріс на 1,6%, що свідчить загалом про стійкість світового ринку творів мистецтва.

Література:

1. Buchholz, L., Fine, G.A. & Wohl, H. Art markets in crisis: how personal bonds and market subcultures mediate the effects of COVID-19. *Am J Cult Sociol* 8, 462–476 (2020). DOI: <https://doi.org/10.1057/s41290-020-00119-6>.
2. The impact of COVID-19 on the gallery sector. A 2020 mid-year survey. *Art Basel & UBS*, 2020. URL: <https://theartmarket.foleon.com/2020/artbasel/a-2020-mid-year-survey> (дата звернення: 20.10.2020 р.).
3. Online-Only Auction Review – January to August 2020. *ArtTactic*, 2020. URL: <https://arttactic.com/product/online-auction-review-january-to-august-2020> (дата звернення: 20.10.2020 р.).
4. Morris, J. Tipping point: pandemic propels art market into a new era. *Sotheby's*, 25 Sep. 2020. URL: <https://www.sothebys.com/en/articles/tipping-point-pandemic-propels-art-market-into-a-new-era-1> (дата звернення: 20.10.2020 р.).
5. Zavelev, E. 5 Digital art trends to expect in 2020. *Observer*, 01 Apr. 2020. URL: <https://observer.com/2020/01/2020-digital-art-market-prediction-trends> (дата звернення: 20.10.2020 р.).
6. Mignanego, B.B. Art in pandemic times: a digital Renaissance. *Luxury Tribune*, 14 Jul. 2020. URL: <https://www.luxurytribune.com/en/art-in-pandemic-times-a-digital-renaissance> (дата звернення: 20.10.2020 р.).
7. Klein, M.L. New buyers prove art market resiliency and more key insights, *Sotheby's*, 25 Sep. 2020. URL: <https://www.sothebys.com/en/articles/key-data-trends-from-art-auctions-during-the-pandemic> (дата звернення: 20.10.2020 р.).

Петрушка Олена Володимирівна

*канд. екон. наук, доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія
Західноукраїнського національного університету*

Шулюк Богдана Степанівна

*канд. екон. наук, доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія
Західноукраїнського національного університету*

ІНОЗЕМНИЙ ДОСВІД СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ ГРОМАДЯН НА ВИПАДОК БЕЗРОБІТТЯ НА ПРИКЛАДІ ЯПОНІЇ

Вивчення світового досвіду матеріального забезпечення громадян у разі настання страхового випадку – втрати робочого місця – є актуальним питанням сьогодення.

Якщо говорити про японську модель стимулювання зайнятості, то вона має ряд характерних ознак:

- в країні широко поширена система довічного найму;
- розмір винагороди за працю встановлюється в залежності від стажу найманого працівника, його віку та сімейного стану;
- професійні спілки (союзи) створюються не за галузевим принципом, а безпосередньо на рівні суб'єктів господарювання [1, с. 26-29].

Система страхування працюючих громадян передбачає матеріальне забезпечення та соціальну підтримку усім застрахованим особам, які втратили роботу та мають страховий стаж не менше 6 місяців за останні два роки. Безробітні громадяни Японії мають право на тримання чотирьох видів допомог по безробіттю: базова допомога по безробіттю; допомога по сприянню зайнятості; постійно виплачувані допомоги, що пов'язані із зайнятістю; допомоги для оплати навчання чи перекваліфікацію кадрів.

Працевлаштування безробітних, збір соціальних внесків та виплата допомоги з безробіття у Японії покладено на Міністерство охорони здоров'я, праці та добробуту. Розмір внесків становить 1,2% від заробітної плати і сплачується солідарно роботодавцем та найманим працівником. Окрім цього, на підприємства покладений обов'язок додаткової сплати соціального внеску в розмірі 0,35% від фонду оплати праці на забезпечення стабільної зайнятості у країні та підвищення кваліфікації найманих працівників. Розмір допомоги з безробіття залежить від розміру доходу, який отримував працівник до втрати роботи і може коливатись від 50% до 80%. Чим вищий рівень заробітної плати був у застрахованого, тим менший розмір допомоги він отримуватиме в період безробіття. Також розмір виплат залежить і від віку безробітного: найбільшу суму допомоги отримують безробітні у віці 40-60 років (близько 75 дол. США в день), найменшу – особи, старше 60 років (приблизно 18 дол. США щоденно) [2]. Щодо терміну виплат допомоги з безробіття, то тут теж є свої особливості: якщо людина звільняється самостійно період виплат не може перевищувати 150 днів. Якщо ж звільнення з роботи настає в разі банкрутства, скорочення штату чи інших поважних причин, не залежних від працюючого, то в такому випадку система страхування зайнятих осіб надає право на отримання допомоги протягом довшого періоду – до 330 днів. Згідно рішення уряду Японії, якщо рівень безробіття у країні піднімається до 4%, система соціального страхування на випадок

безробіття залишає за собою право на пролонгацію терміну соціальних виплат до 90 днів [3, с. 96-100].

Отож, підсумовуючи вище зазначене, можна стверджувати, що японська система соціального страхування характеризується великою кількістю програм тимчасової підтримки непрацюючих громадян, а також заходів попередження безробіття, які сприяють швидкому працевлаштуванню та зайнятості застрахованих.

Література:

1. Матрусова Т. Н. Трудовая политика государства в отношении лиц старших возрастов в Японии. *Труд за рубежом*. 2003. №2. С.23 – 48.
2. Takenaka H. Reforming Japan's social security system. URL: <https://www.japantimes.co.jp/opinion/2020/03/03/commentary/japan-commentary/reforming-japans-social-security-system/> (дата звернення: 01.11.2020 р.).
3. Картер Дж., Бедар М., Биста С. Сравнительный анализ системы страхования по безработице и страхования занятых лиц в странах Азии и в мире. Группа технической поддержки по вопросам достойного труда и Бюро МОТ для стран Восточной Европы и Центральной Азии. Москва: МОТ, 2014. 102 с.

Письменний Віталій Валерійович

*д-р. екон. наук, доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія
Західноукраїнського національного університету*

ПОДАТОК НА НЕРУХОМЕ МАЙНО, ВІДМІННЕ ВІД ЗЕМЕЛЬНОЇ ДІЛЯНКИ, КРІЗЬ ПРИЗМУ ФІСКАЛЬНОЇ ДОСТАТНОСТІ ТА СОЦІАЛЬНОЇ СПРАВЕДЛИВОСТІ

Попри численні спроби оподатковувати нерухомість, у вітчизняній системі місцевого оподаткування податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, з'явився тільки у 2011 р. З того часу через вузьку базу оподаткування, широкий перелік податкових пільг, низькі податкові ставки йому так і не вдалося стати бюджетоутворювальним платежем (рис. 1). Причому вдосконалення порядку його обчислення та механізму сплати, не сприяли конструктивним зрушенням. Особливо гостро проблема оподаткування нерухомості постала з необхідністю втілення

заходів фінансової децентралізації та деконцентрації державної влади, які визначили парадигму формування доходів місцевих бюджетів.

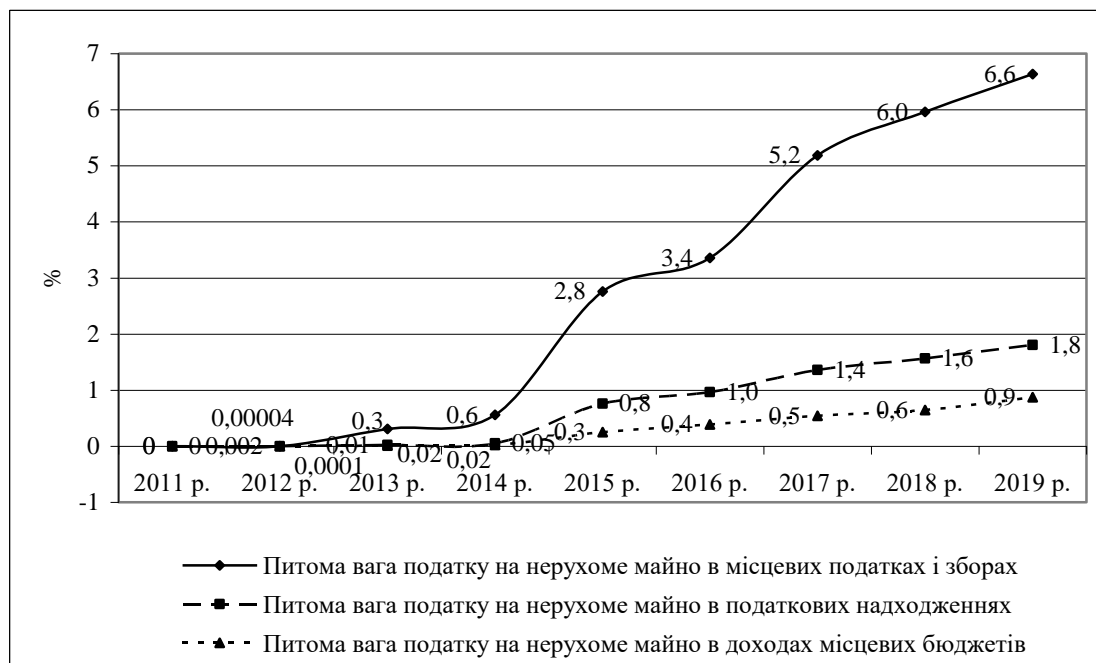

Рис. 1. Динаміка питомої ваги податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, у місцевих податках і зборах, податкових надходженнях та доходах місцевих бюджетів України за 2011–2019 рр.

Примітка: розраховано автором за даними [1]

У новій редакції Податкового кодексу України оподаткування нерухомості набуло ознак, які можуть його ідентифікувати із закордонними аналогами. По-перше, розширено базу оподаткування за рахунок включення до неї загальної площі об'єктів житлової та нежитлової нерухомості. По-друге, звужено перелік податкових пільг для квартир – до 60 м кв., для житлових будинків – до 120 м кв., для різних типів об'єктів житлової нерухомості – до 180 м кв. По-третє, скореговано податкову ставку незалежно від виду нерухомості та її площі до 1,5 % мінімальної заробітної плати за 1 м кв. Через специфічні елементи оподаткування його можна назвати „податком на багатство”.

Теоретично податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, мав надати територіям великий фіскальний потенціал, забезпечивши стабільність і достатність надходжень до місцевих бюджетів. Насправді ж серйозні виклики очікували в оподаткуванні соціально незахищених верств населення – пенсіонерів, людей з інвалідністю, багатодітних сімей, безробітних тощо. Причому в чинному порядку його обчислення та механізмі сплати ймовірність відмовитися від об'єктів житлової або нежитлової нерухомості й сплатити податок є небезпечною за наслідками. З прагматичної точки зору податком на

нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, можуть бути невдоволені незабезпечені громадяни.

Знецінення національної грошової одиниці, зростання цін на товари та послуги та збільшення рівня безробіття – ось чи не найважливіші чинники виникнення та росту заборгованості з його сплати. Адже, якщо раніше широка база оподаткування податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, ставила під питання його запровадження (її зменшення для квартири дорівнювало 120 м², а для житлового будинку – 250 м²), з 2014 р. ним оподатковується значна частина нерухомості. Попри те, що середня площа двокімнатної квартири становить 75,3 м², можна розрахувати розмір податкового навантаження (сума 854,4 грн. для декого стане непосильною для сплати).

Звичайно, податкові зобов'язання не є надто великими, якщо порівнювати зі середньорічними розмірами доходів населення України. Проте їх дуже складно зіставити з мінімальною заробітною платою та пенсією, так як остання навіть не відповідає законодавчо встановленому розміру прожиткового мінімуму. Приблизно чверть українців перебувають за межею бідності [2, с. 218]. Не врахування цього чинника є недоліком порядку обчислення та механізму сплати податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, ще з моменту запровадження в систему місцевого оподаткування. Зрештою, у Податковому кодексі України є положення, якими місцевій владі надається можливість впливати на оподаткування.

Їх обґрунтування разом із критеріальними вимогами щодо забезпечення соціальної справедливості в оподаткуванні нерухомості є окремим предметом дослідження. Не дивлячись на низку проблем, пов'язаних із цим, податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, має стати потужним інструментом формування фінансової бази органів місцевого самоврядування. Для цього в нього є всі передумови: широка база оподаткування, вузький перелік податкових пільг, оптимальна податкова ставка тощо. Використовувати його потрібно обачно, щоби не зачепити соціально незахищені верстви населення й не ставити дилему відчуження нерухомості на заміну стягненого податку.

Література:

1. Звіти про виконання місцевих бюджетів України. URL: <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=146477> (дата звернення: 03.11.2020 р.).

2. Гріненко А. Ю. Феномен української бідності в контексті загроз національній безпеці. *Бізнес Інформ*. 2018. № 3. С. 218 – 223.

Русін Віктор Миколайович

*канд. екон. наук., доцент кафедри фінансів ім. С. І. Юрія
Західноукраїнського національного університету*

Войцехівська Наталія Станіславівна

*головний спеціаліст-юрисконсульт юридичного відділу
ГУ ДКСУ у Київській області*

ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ КАЗНАЧЕЙСЬКОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПОШИРЕННЯ COVID-19

В умовах поширення коронавірусної інфекції COVID-19 в світі гостро постали різного роду проблеми фактично в усіх сферах публічного управління. Органи виконавчої влади вимушені працювати в умовах постійних карантинних обмежень, однак повинні забезпечувати реалізацію покладених на них функцій. На увагу заслуговує діяльність органів Державної казначейської служби України, оскільки завдяки їх діяльності забезпечується акумулювання фінансових ресурсів, які в подальшому спрямовуються на забезпечення діяльності органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, на забезпечення населення суспільними послугами, зокрема й на протидію та боротьбу із наслідками поширення коронавірусної інфекції COVID-19.

Законом України «Про захист населення від інфекційних хвороб» визначено правові, організаційні та фінансові засади діяльності органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, спрямовані на запобігання виникненню і поширенню інфекційних хвороб людини, локалізацію та ліквідацію їх спалахів та епідемій, встановлює права, обов'язки та відповідальність юридичних і фізичних осіб у сфері захисту населення від інфекційних хвороб [1].

Завданням Державної казначейської служби України в умовах поширення COVID-19 є забезпечення виконання своїх функцій з одночасним забезпеченням мінімальних контактів як між самими працівниками Казначейства, так і між працівниками та клієнтами. На відміну від більшості органів державної виконавчої влади, органи Казначейства України напевно найбільш готові до роботи із своїми

клієнтами в умовах карантинних обмежень. Це завдяки запровадженій на початку 2015 року у Казначействі системі дистанційного обслуговування клієнтів через мережу Інтернет з використанням електронного цифрового підпису «Клієнт казначейства – Казначейство». У разі використання цієї системи між розпорядниками бюджетних коштів (одержувачами бюджетних коштів) та органами Казначейства здійснюється обмін документами в електронному вигляді.

У 2020 році Головним управлінням та його Територіальними управліннями в Київській області постійно проводилася робота з розпорядниками та одержувачами бюджетних коштів щодо їх підключення до системи дистанційного обслуговування та переваг його використання. Станом на 30.10.2020 р. уклали договірні відносини на дистанційне розрахункове обслуговування з використанням програмно-технічного комплексу «Клієнт казначейства – Казначейство» 1814 розпорядників та одержувачів бюджетних коштів. З них 1370 установ місцевого бюджету, 367 установ державного бюджету та 77 установ фондів та інших клієнтів. Підключені та отримують виписки через систему дистанційного обслуговування 1515 установ. Проводять платіжні документи 1261 установа.

Розпорядник бюджетних коштів (одержувач бюджетних коштів) здійснює формування та подання документів до системи Казначейства в електронному вигляді протягом операційного дня в межах операційного часу, визначеного органом Казначейства. Документи, що надійшли після операційного часу, опрацьовуються наступного операційного дня.

Таким чином, Державна казначейська служба України працює в штатному режимі та продовжує здійснювати повноцінне казначейське обслуговування бюджетних коштів. Проте з метою упередження ризиків зараження коронавірусною інфекцією COVID-19, зокрема мінімізації особистих контактів між клієнтами Казначейства та його працівниками у період карантину, органи Казначейства України рекомендують при здійсненні розрахунково-касового обслуговування використовувати систему дистанційного обслуговування «Клієнт казначейства – Казначейство». Детальна інформація щодо підключення та можливості використання зазначеного електронного сервісу розміщується та оновлюється на веб-порталі Казначейства в розділі «Електронні сервіси».

У 2020 році члени асоціації казначейських служб AIST, у тому числі й Україна, не лише долати виклики 2020 року у своїх країнах і організаціях, а й обмінюватися власним досвідом роботи в умовах світової

кризи в галузі охорони здоров'я, спричиненої COVID-19. 8 жовтня 2020 року, у форматі відеоконференції відбулося засідання Генеральної асамблеї Міжнародної асоціації казначейських служб AIST, на якому підведено підсумки роботи у 2020 р. Крім цього, Україна за одноголосного рішення членів Асоціації отримала право на проведення XIV Щорічного симпозиуму та Генеральної асамблеї у 2021 році. Однак такі заходи повинні відбутися у разі сприятливої санітарно-епідемічної ситуації [2].

Отже, підсумовуючи відзначимо, що завдяки запровадженій у 2015 р. системі дистанційного обслуговування «Клієнт казначейства – Казначейство» органи Державної казначейської служби в умовах поширення коронавірусної інфекції COVID-19 змогли повноцінно забезпечити виконання покладених на них функцій із мінімумом особистих контактів між клієнтами Казначейства та його працівниками у період карантину.

Література:

1. Про захист населення від інфекційних хвороб: Закон України від 06.04.2000р. № 1645-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1645-14> (дата звернення: 03.11.2020 р.).
2. Генеральна асамблея та тематичний семінар Міжнародної асоціації казначейських служб (AIST), як підсумок сталої роботи Асоціації у 2020 році. URL: <https://www.treasury.gov.ua/ua/news/generalna-asambleya-ta-tematichnij-seminar-mizhnarodnoyi-asociaciyi-kaznachejskih-sluzhb-aist-yak-pidsumok-staloyi-roboti-asociaciyi-u-2020-roci> (дата звернення: 03.11.2020 р.).

Савчук Світлана Василівна

*канд. екон. наук, доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія
Західноукраїнського національного університету*

Лупійчук Анастасія Олександрівна

*студентка 2 курсу ОС «магістр» факультету фінансів та обліку
Західноукраїнського національного університету*

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ВИДАТКІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

В сучасних умовах реалізації реформи бюджетної децентралізації важливим та одним із пріоритетних завдань постає забезпечення

ефективного використання коштів місцевих бюджетів з метою надання населенню повною мірою локальних суспільних благ та послуг. Саме видатки місцевих бюджетів є відображенням основних функцій і завдань, що покладаються на місцеву владу, визначають рівень розвитку територій, ступінь задоволення потреб громадян, а також дають змогу оцінити дієвість бюджетної політики на локальному рівні.

Будучи у тісному взаємозв'язку із задоволенням інтересів усіх споживачів суспільних благ, видатки місцевих бюджетів справляють істотний вплив на рівень соціального-культурного, а також економічного розвитку як окремих територій, так і держави загалом. Так як саме місцева влада найбільш поінформована про потреби та вподобання населення, то при забезпеченні потреб мешканців відповідної території за рахунок коштів місцевих бюджетів є можливість значною мірою враховувати їхні інтереси, створюючи необхідні умови для цього.

В контексті реалізації процесів бюджетної децентралізації із розширенням повноважень місцевих органів влади посилюється їхня роль у забезпеченні високої якості та рівня життя громадян. Тому кошти місцевих бюджетів відіграють визначальну роль у фінансуванні таких галузей соціальної сфери на місцевому рівні, як освіта, охорона здоров'я, духовний і фізичний розвиток, соціальний захист і соціальне забезпечення тощо.

Так, для прикладу, аналізуючи структуру видатків місцевих бюджетів Чемеровецького району, відмітимо їхню соціальну спрямованість. У загальному обсязі видатків місцевих бюджетів Чемеровецького району видатки соціального спрямування складають близько 80-90%. Зокрема найбільшу частку у видатковій частині займають видатки на соціальний захист і соціальне забезпечення, яка за період 2016-2018 рр. зросла з 41,0% у 2016 р. до 55,6% у 2018 р., хоча в 2019 р. вже відбулося зменшення до 37,7%. Проте, можна все ж констатувати, що політика органів місцевого самоврядування спрямована на соціальну підтримку населення. Крім того, варто відмітити поступове зростання за аналізований період видатків на охорону здоров'я: з 11,9% у 2016 р. до 18,8% у 2019 р. (рис. 1).

У структурі видатків місцевих бюджетів України, так і відповідних територій видатки на економічну діяльність та житлово-комунальне господарство складають незначну частку, що відображає недостатні обсяги фінансування економічного розвитку територій. Так як із впровадженням реформи децентралізації органам місцевої влади надано

більше повноважень у формуванні необхідних дохідних джерел та реалізації ними на місцевому рівні різноманітних програм та заходів для забезпечення економічного розвитку територій, що дає підстави збільшити обсяги зазначених видатків.

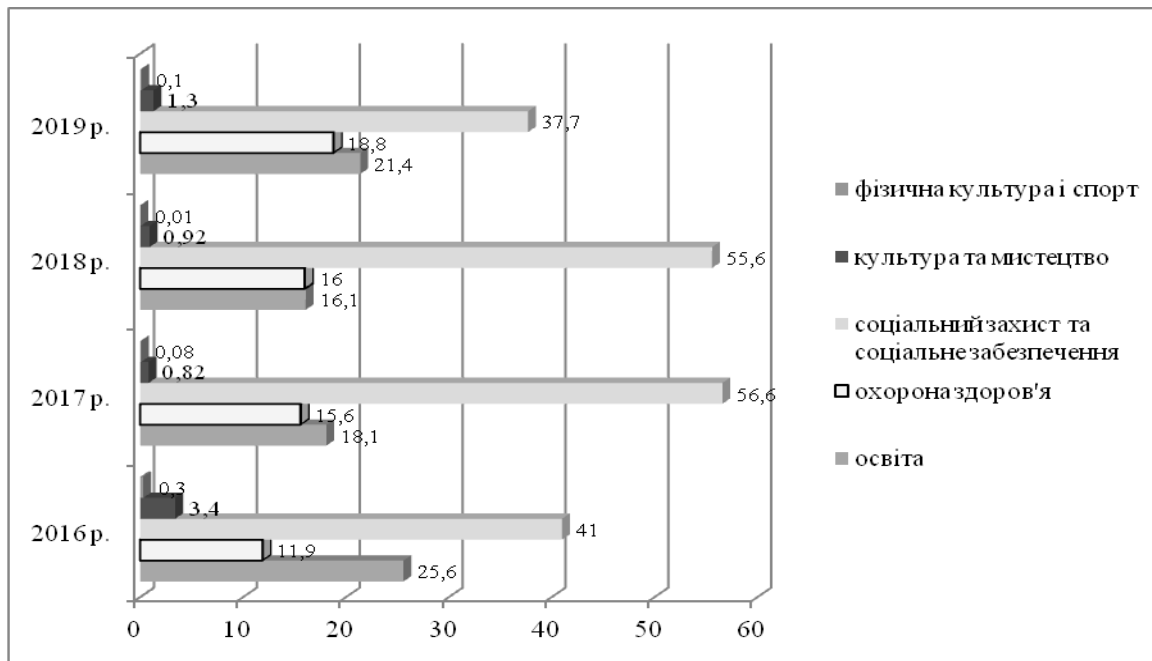

Рис. 1. Динаміка структури видатків соціального спрямування місцевих бюджетів Чемеровецького району у 2016-2019 рр.

Примітка: складено на основі даних фінансового управління Чемеровецької РДА

Аналіз видатків місцевих бюджетів, які забезпечують економічний розвиток Чемеровецького району, та здійснювались протягом 2016-2019 років засвідчив зовсім мізерну частку видатків на економічну діяльність і житлово-комунальне господарство місцевих бюджетів Чемеровецького району. Найбільшою серед видатків, які визначають рівень фінансування з місцевих бюджетів економічного розвитку території є: частка видатків на будівництво та регіональний розвиток, яка складала у 2016 р. – 0,19%, у 2017 р. – 1,1%, у 2018 р. – 1,9%, у 2019 р. – 5,2% (рис. 2).

Видатки на житлово-комунальне господарство коливаються в межах 0,66%-2,85% всієї сукупності зазначених видатків. Якщо у 2016 р. їхня питома вага складала 2,85%, то до 2019 р. вона становила вже 1,25%. Найменша частка спостерігалась на рівні 0,66% у 2018 р. Така ж негативна тенденція прослідковується щодо інших видатків, пов'язаних з економічним розвитком Чемеровецького району у загальній їхній структурі.

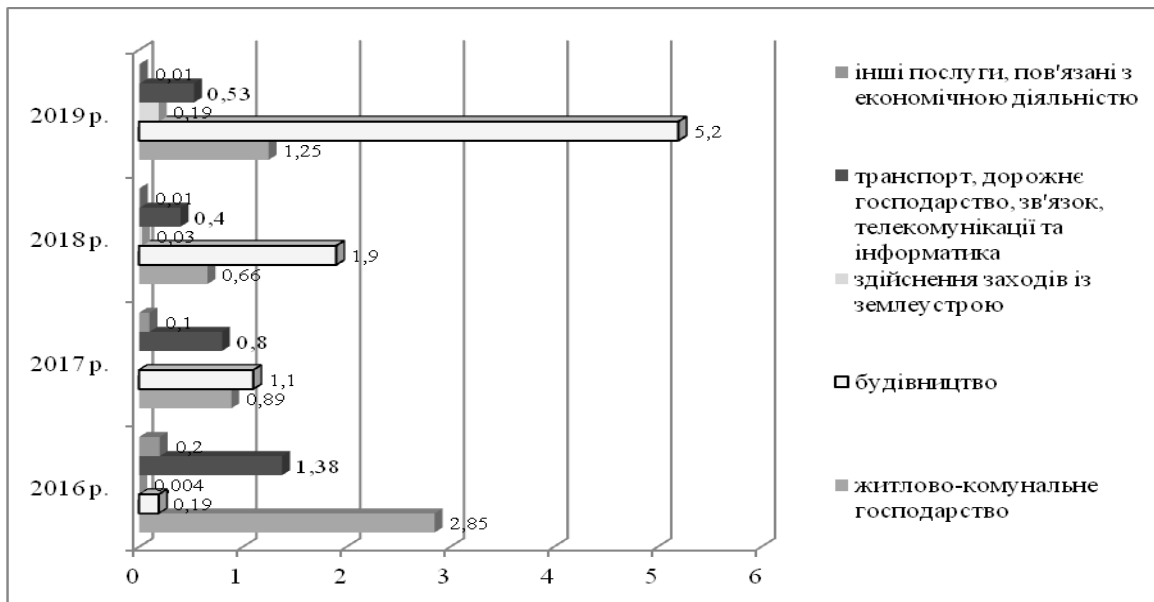

Рис. 2. Динаміка структури видатків місцевих бюджетів

Чемеровецького району для забезпечення економічного розвитку

Примітка: складено на основі даних фінансового управління Чемеровецької РДА

Проте динаміка видатків на економічну діяльність місцевих бюджетів Чемеровецького району відображає поступове зростання їхніх обсягів з 5313,2 тис. грн. у 2016 р. до 14542 тис. грн. у 2019 р. (рис. 3).

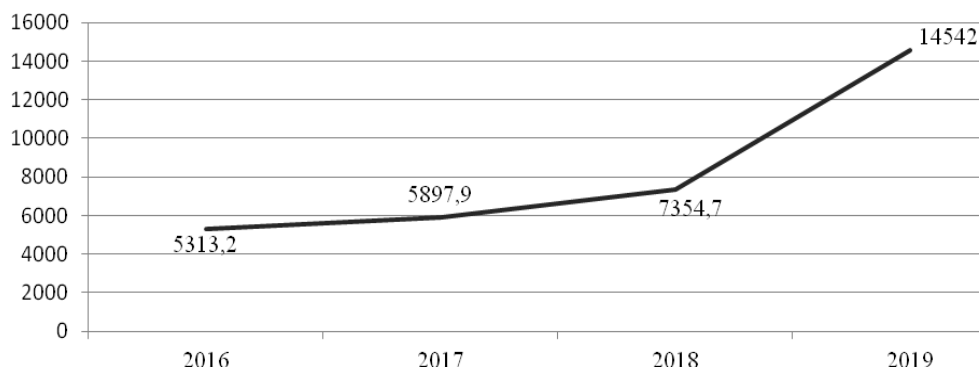

Рис. 3. Динаміка видатків місцевих бюджетів Чемеровецького району на економічну діяльність у 2016-2019 рр.

Примітка: складено на основі даних фінансового управління Чемеровецької РДА

Тому, як свідчать основні тенденції здійснення видатків, що забезпечують економічний розвиток територій, варто відмітити необхідність подальшого розширення економічної активності населення на відповідній території, а також надання громадянам можливостей приймати участь в економічній діяльності регіону. Це відповідно дасть змогу і забезпечити належний рівень виконання видатків соціального

спрямування з місцевих бюджетів, що сприятиме ефективній реалізації стратегії розвитку території.

Таким чином, видатки місцевих бюджетів виступають важливим інструментом забезпечення соціально-економічного розвитку територій, від ефективного здійснення яких залежить рівень виконання функцій і завдань місцевих органів влади для досягнення високого рівня суспільного добробуту.

Література:

1. Звітність про виконання місцевих бюджетів Чемеровецького району за 2016-2019 роки. URL: <https://chemrda.gov.ua/p7199.htm> (дата звернення: 01.10.2020 р.).

Семенюк Марія Дмитрівна
*студентка 2 курсу ОС «магістр» факультету фінансів та обліку
Західноукраїнського національного університету
Науковий керівник – к.е.н., доцент Круп'як І. Й.*

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ ДОМОГОСПОДАРСТВ В УКРАЇНІ

На сучасному етапі соціально-економічного розвитку та євроінтеграції України у світове господарство основним завданням є підвищення рівня життя різних верств населення і забезпечення підґрунтя для подальшого його зростання, а також забезпечення єдиних соціальних стандартів на всій території України. В цьому контексті важливе значення має удосконалення системи формування доходів населення.

Протягом останніх років спостерігаються негативні тенденції у сфері формування доходів домогосподарств. Наслідком цього процесу є стабільне зниження якості життя різних верств населення, посилення міграції активної частини населення в пошуках кращого заробітку, неповне використання трудового потенціалу, зниження ролі праці. Незважаючи на деякі позитивні моменти, а саме: реформування пенсійної політики, стабільність інфляційних процесів, підвищення рівня прожиткового мінімуму, економічне зростання, що створили об'єктивні умови для підвищення реальних доходів населення, зокрема заробітної

плати, збільшення її частки у сукупних доходах населення, загальний рівень фактичних доходів населення у країні залишається низьким [1].

Одним із пріоритетних напрямків вдосконалення системи формування доходів домогосподарств є регулювання оплати праці шляхом забезпечення гарантій мінімального розміру оплати праці, підтримання достатнього життєвого рівня громадян, підтримки купівельної спроможності грошових доходів населення в умовах зростання цін. Основними інструментами реалізації зазначених заходів є підвищення розміру мінімальної заробітної плати; удосконалення механізму індексації грошових доходів населення; посилення контролю за дотриманням законодавства у сфері оплати праці тощо.

Прагнення та виклики суспільства стосовно досягнення соціальної справедливості вимагають від державної влади різноманітних заходів щодо вдосконалення регулювання доходів населення. Одним із ключових державних соціальних нормативів рівня життя населення є прожитковий мінімум, який повинен використовуватися як критерій бідності суспільства. Тому одним з головних завдань ефективної системи формування доходів населення має бути ініційована необхідність державою вжиття заходів для поетапного наближення розміру мінімальних соціальних гарантій до прожиткового мінімуму, зокрема щодо захисту грошових доходів від впливу самої інфляції. При цьому недоліком формування прожиткового мінімуму є відсутність його диференціації залежно від складу сім'ї, що, своєю чергою, ускладнює та виключає вплив складу сімей домогосподарств на процес його формування. Світовий досвід свідчить, що величина прожиткового мінімуму повинна відображати такий мінімальний дохід, гарантований державою, який би давав змогу забезпечувати працівникам середній рівень життя, нормальні умови для відтворення робочої сили та її розвитку, тобто виконував певні функції соціального захисту [2].

Вдосконалення системи формування доходів домогосподарств можна досягти шляхом налагодження механізму формування доходів через активізацію підприємницької діяльності населення, що дозволило б забезпечити стабільність джерел утворення доходів населення, їх соціально прийнятний рівень та зростання доходів соціально вразливих верств населення.

Одним з важливих напрямків вдосконалення системи формування доходів домогосподарств вважаємо податкове регулювання доходів, кінцевою метою якого має бути покращення їх матеріального добробуту

та забезпечення соціально справедливого розподілу фінансових ресурсів. Дієвими інструментами податкового регулювання на сьогоднішній день є фінансова підтримка підприємницької діяльності, підвищення розміру неоподаткованого мінімуму доходів громадян; встановлення оптимальних ставок оподаткування доходів населення; встановлення обґрунтованих пільг з оподаткування доходів населення; посилення контролю за дотриманням законодавства у сфері оподаткування доходів населення [3].

На сьогодні більша частина населення України не може впливати на події, що відбуваються у політичній та соціальній сфері та від яких залежить рівень їхнього добробуту, через брак необхідних знань та низький рівень фінансової грамотності. В Україні типовою поведінкою домогосподарств є різні форми адаптації населення, а не пошук механізмів впливу на об'єктивні умови для поліпшення рівня життя. Тому важливою запорукою примноження доходів домогосподарств вважаємо підвищення фінансової грамотності та культури суспільства. Зростання матеріальних статків у значній мірі залежить від того, на скільки розумно людина використовує ресурси та розпоряджається грошима. Від фінансової грамотності населення залежить не тільки добробут домогосподарств, але й економічний успіх країни.

Отже, безпосередньо процес вдосконалення системи формування доходів домашніх господарств повинен бути спрямований на створення певних умов, які сприятимуть нормальному відтворенню робочої сили, нагромадженню людського капіталу, розвиток якого призводить до зростання добробуту сімей, посилення мотивації найманих працівників до трудової діяльності, надання допомоги тим, хто не може забезпечити собі певного рівня доходу.

Література:

1. Бараник З. П., Карабанова О. В. Чинники впливу на стан та розвиток трудового потенціалу України: статистичний аспект. *Статистика України*. 2016. № 1. С. 42 – 49.
2. Семикіна М. В. Ментальний чинник у сфері праці: проблеми теорії та практики. Київ: Шторм, 2018. 382 с.
3. Навроцький С. А. Система фінансового регулювання доходів домогосподарств у сучасних умовах. *Фінансовий простір*. 2018. №3. С. 48.

Сидор Ірина Петрівна
канд. екон. наук, доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія
Західноукраїнського національного університету

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОСЛУГ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ: ПІДХОДИ ДО РЕФОРМУВАННЯ

Світове співтовариство протягом останніх десятиліть кардинально змінює своє ставлення до всіх видів освіти. Освіта, головним чином – професійно-технічна, розглядається як головний фактор соціального і економічного прогресу. Причина такої уваги полягає в тому, що основним капіталом сучасного суспільства стає людина, здатна до пошуку та засвоєнню нових знань, до прийняття нестандартних рішень.

Професійна освіта є складником української системи освіти, де людина будь-якого віку може оволодіти знаннями, уміннями і навичками за певною робітничою професією. Для того, щоб випускник закладу міг бути конкурентним на ринку праці та виконував професійні обов'язки на належному рівні, заклади професійної освіти мають надавати якісну підготовку. Через системні недостатні інвестиції в інфраструктуру та освітній процес деякі заклади мають зношене обладнання подекуди на 60%. Водночас, зміст та методики викладання не відповідають вимогам роботодавців, а співпраця закладів профосвіти, місцевої влади та бізнесу є слабкою та не системною.

Ще однією проблемою, яку має змінити реформа, є низький престиж та стереотип другорядності професійної освіти в суспільстві. Через це $\frac{2}{3}$ випускників шкіл обирають вищу освіту, при цьому третина з тих, хто нині має статус безробітного – молодь до 35 років. Такий дисбаланс на ринку праці, зрештою, призводить до зменшення ефективності роботи самих закладів освіти.

Реформа професійної освіти необхідна для того, щоб кожен охочий міг здобути затребувану на ринку праці професію у комфортних умовах.

Концепцією «Сучасна професійна (професійно-технічна) освіта» на період до 2027 року передбачено три напрями реформування професійної освіти: децентралізація управління та фінансування, підвищення якості професійної освіти та посилення зв'язку з ринком праці [1].

З державного бюджету фінансується освітня субвенція на здобуття повної загальної середньої освіти учнями у закладах професійної (професійно-технічної) освіти (у 2020 році – 1,5 млрд. грн.), здобуття професійної освіти за професіями загальнодержавного значення (у 2020

році – 200 млн. грн.), а також субвенція на модернізацію та оновлення матеріально-технічної бази закладів професійної (професійно-технічної) освіти (всього з 2016 року – 300 млн. грн.). За рахунок коштів державного бюджету на базі діючих закладів професійної (професійно-технічної) освіти протягом 2016 – 2019 років створено 145 сучасних навчально-практичних центрів в усіх областях України. Починаючи з 2020 року, така субвенція надається на конкурсній основі [2].

Сьогодні триває робота щодо передачі з державної у комунальну власність підпорядкованих МОН державних закладів професійної (професійно-технічної) освіти. Станом на 01.01.2020 р. Кабінетом Міністрів України прийнято рішення щодо передачі у комунальну власність 76 закладів. Затверджено 179 стандартів професійної (професійно-технічної) освіти, розроблених на основі компетентнісного підходу. Урядом схвалено Концепцію підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти. Затверджено Положення про дуальну форму здобуття професійної (професійно-технічної) освіти. З 1 вересня 2019 р. елементи дуальної форми здобуття освіти впроваджують 262 заклади професійної (професійно-технічної) освіти, понад 1000 роботодавців, здійснюється підготовка зі 190 робітничих професій, навчається за програмами дуальної освіти понад 12 000 учнів.

Позитивним аспектом реформування ПТО є реалізація Програми ЄС «EU4Skills: Кращі навички для сучасної України» із загальним обсягом фінансування 58 млн. євро. МОНУ обрало 7 пілотних регіонів та 21 заклад освіти для імплементації Програми EU4Skills. У межах проекту у 2020 році проведено аудит понад 1 400 закладів професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої освіти для створення єдиної дієвої мережі закладів освіти, що готують кваліфіковані кадри для ринку праці.

Реформа професійної освіти передбачає досягнення таких стратегічних цілей:

- створення єдиної системи професійної освіти, шляхом зближення та інтеграції професійно-технічної та фахової передвищої освіти, яка є ефективною та відповідає потребам ринку праці;
- оновлення змісту та підвищення якості професійної освіти відповідно до запиту роботодавців;
- підвищення привабливості професійної освіти серед стейкхолдерів та у суспільстві загалом.

Розглянувши стан фінансування послуг професійної освіти та джерел формування їх фінансових ресурсів, до пріоритетних напрямів

удосконалення системи фінансування освіти в контексті забезпечення її конкурентоспроможності, необхідно віднести:

1) забезпечення ефективного розподілу фінансових ресурсів на видатки, спрямовані на надання освітніх послуг з державного та місцевих бюджетів у розмірах, достатніх для розвитку закладів ПТО, враховуючи стан їх матеріально-технічної та лабораторної бази, можливості відтворення потенціалу науково-педагогічних кадрів та їх розвитку [3];

2) посилення контролю та здійснення систематичного аналізу цільового використання коштів на освіту, забезпечення у закладах ПТО дієвих механізмів громадського контролю за їх витрачанням;

3) удосконалення методів визначення обсягів фінансування освіти та розробка нормативів фінансування із врахуванням мінімальних соціальних стандартів, які дозволять встановити нижню межу обов'язкового фінансового забезпечення розвитку професійної освіти [4];

4) удосконалення механізму фінансування професійної освіти в Україні із врахуванням міжнародного досвіду, перехід на багатоканальне фінансування, прийняття рішень щодо збільшення та диверсифікації джерел фінансування професійної освіти та оптимізації їхньої структури;

5) створення умов для використання професійної діяльності, підвищення її престижності та попиту на неї, приведення обсягів підготовки фахівців з професійною освітою до потреб сучасного ринку праці;

6) удосконалення науково-методичного та інформаційного забезпечення освітнього процесу, створення умов для проведення прикладних досліджень у закладах ПТО, які виступатимуть додатковим джерелом фінансування професійної освіти та сприятимуть підвищенню рівня конкурентоспроможності національних професійно-технічних навчальних закладів;

7) розвиток системи освітнього кредитування, що сприятиме: підвищенню зацікавленості громадян у використанні кредитних ресурсів для оплати освітніх послуг; забезпеченню доступності освітнього кредиту для широких верств населення; стимулюванню платоспроможного попиту на ринку освітніх послуг; збільшенню обсягу фінансових ресурсів у закладах вищої освіти; залученню фінансових ресурсів у сферу довгострокового освітнього кредитування;

8) створення нової моделі економічної діяльності професійних навчальних закладів, яка базується на солідарній участі держави, бізнесових кіл і громадян;

9) удосконалення нормативного методу фінансування (нормативи бюджетного фінансування в розрахунку на одного учня) на основі реалізації підходу «гроші прямують за учнями»;

10) усунення суб'єктивного підходу у визначенні пріоритетів при наданні бюджетного фінансування серед закладів професійної освіти.

Бюджетні кошти необхідно спрямовувати насамперед на підготовку фахівців для пріоритетних напрямів розвитку галузей економіки та соціальної сфери, тому спочатку визначаються перспективні потреби в цих фахівцях. Потім на основі розроблених нормативів бюджетного фінансування в розрахунку на одного учня (нормативи диференціюються за допомогою коефіцієнтів в залежності від галузі знань та напряму підготовки) та визначення контингенту учнів за напрямами підготовки та спеціальностями розраховується обсяг фінансування за кожним напрямом підготовки та спеціальністю (кількість учнів множиться на норматив бюджетного фінансування). За результатами незалежного зовнішнього тестування абітурієнтам може виділятися фінансове забезпечення у вигляді ваучерів, субсидій або освітніх безпроцентних кредитів залежно від кількості балів, яку набрав претендент [5].

Слушним на даний час є використання державно-приватного партнерства (ДПП) у якості додаткового джерела фінансового забезпечення функціонування закладів ПТО. В умовах постійного недофінансування ПТНЗ в Україні виникає потреба у пошуку нових форм його фінансового забезпечення. ДПП передбачає участь приватних структур в утриманні ПТНЗ та управління системою професійної освіти на умовах договору за двосторонніми угодами, вигідними для цих сторін (це може бути: якість надання освітніх послуг і професійне навчання студентів за спеціальностями, які мають попит на ринку праці з однієї сторони та повноцінне фінансове забезпечення – з іншої).

Підготовка фахівців для приватного сектору економіки за тими спеціальностями, які користуються попитом на даний період часу, має оплачуватися із приватних джерел (юридичних чи фізичних осіб) за контрактами, а за кошти підприємств – на основі тристоронньої угоди «студент – начальний заклад – підприємство (замовник)».

Література:

1. Концепція реалізації державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти «Сучасна професійна (професійно-технічна) освіта» на період до 2027 року. Розпорядження КМУ від 12 червня 2019 р.

№ 419-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/419-2019-%D1%80#Text> (дата звернення: 10.10.2020 р.).

2. Реформа освіти та науки. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/rozvitok-lyudskogo-kapitalu/reforma-osviti> (дата звернення: 11.10.2020 р.).

3. Сидор І. П. Бюджетна політика у функціонуванні соціальної сфери: проблеми визначення ефективності. *Світ фінансів*. 2016. Вип. 3. С. 31 – 40.

4. Сидор І. П. Організація діяльності та фінансове забезпечення закладів професійно-технічної освіти в Україні. *Науковий вісник: фінанси, банки, інвестиції*. 2011. №2. С. 19 – 24.

5. Tulai O., Petrushenko Y., Glova J., Sydor I. The impact of decentralization on the financial support of regional development. *Investment Management and Financial Innovations*. 2019. Vol.16, Issue 4. P.1 – 15.

Сохацька Олена Миколаївна

*д-р. екон. наук, професор кафедри міжнародних економічних відносин
Західноукраїнського національного університету*

Захарчук Владислав Вікторович

*студент 1 курсу ОС «магістр» Навчально-наукового інституту
міжнародних відносин ім. Б.Д. Гаврилишина
Західноукраїнського національного університету*

ПРОБЛЕМА БЕЗРОБІТТЯ ЯК ОДНА ІЗ ГОЛОВНИХ ЗАГРОЗ ДЛЯ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ЧЕРЕЗ СВІТОВУ ПАНДЕМІЮ COVID-19: МОЖЛИВІ НАСЛІДКИ

Безробіття можна назвати невід'ємною частиною ринкової економіки, одним з негативних наслідків самої природи ринку, результатом дії його головного закону – попиту і пропозиції. Світова пандемія вплинула на ступінь зайнятості населення по всьому світі. Україна не стала виключенням.

Достатньо серйозною проблемою для України є можливість збільшення не лише офіційного рівня безробіття, але і суттєвого погіршення ситуації на так званому «чорному ринку праці».

Потенційна загроза безробіття стала чи неосновним питанням для швидкого реагування для уряду. За статистичними даними Державного

центру зайнятості, з початком карантину в зв'язку з коронавірусом на біржу праці зареєструвалось близько 170 тис. осіб. За час карантину кількість зареєстрованих в органах Державної служби зайнятості зростає на 27% – наразі офіційних безробітних налічується вже 401 тисяча осіб. Що ж стосується неофіційного безробіття – то кількість тих, хто втратив роботу, але з різних причин не став на біржу праці, оцінюється до 3 млн. осіб. І, швидше за все, цифри не остаточні. НБУ прогнозує, що рівень безробіття цього року буде вимірюватися двозначними «відсотками», чого в Україні не було з 2002 року [3]. Тому проблеми безробіття не уникнути, але відкритим все ще залишається питання про те, яких наслідків очікувати.

Згідно із статистичними даними МВФ, рівень безробіття в Україні досяг позначки у 8,5% на кінець 2019 року. У Кабміні прогнозують збільшення його рівня до 9,4% вже за підсумками 2020 року.

Пік безробіття припаде на перше півріччя поточного року, тоді як у другій половині уряд очікує поступового відновлення економіки та покращення динаміки на ринку праці. Згідно із «Макроекономічним та монетарним оглядом. Червень 2020 року», підготовленим НБУ, «через падіння сукупного попиту потреба в робочій силі у травні – червні 2020 р. залишалася нижчою, ніж до карантину. Натомість пропозиція робочої сили повністю відновилася на тлі відновлення роботи транспорту й пом'якшення карантину» [5].

Україна не здатна у повному обсязі субсидувати бізнес і допомогти безробітним великими бюджетними видатками, як це робить США, але за даними Міністерства економіки, держава з початку карантину виділила 7,5 мільярда гривень допомоги по безробіттю. Через складну ситуацію держава поки що неспроможна запропонувати спеціальні програми і для заробітчан, і для національного бізнесу для вирішення проблеми безробіття, що створює сприятливі умови для наростання соціальної напруженості та гуманітарної кризи. У спільній заяві одразу вісьмох різноманітних бізнес-асоціацій та громадських організацій йдеться про те, що у 2020 році безробіття може сягнути рекордних 12%. І це лише за офіційними даними.

Отже, можна із упевненістю сказати, що під впливом пандемії коронавірусу COVID-19 український ринок праці зазнав істотних і різючих змін. Останнім часом він поступово відновлюється від шоку, викликаного цією коронакризою. Однак при цьому деякі зміни у функціонуванні ринку праці можуть мати подальший розвиток та

негативний вплив на економічне становище, що вже зараз можна спостерігати. Основна увага уряду та бізнесу при формуванні економічної стратегії має фокусуватися на фізичних кількостях. Варто концентрувати увагу на розподілі робочої сили. З огляду на це, можна вважати безробіття однією із головних загроз для українського суспільства в цілому. Тому доцільно прислухатися до чисельних порад соціологів щодо нагальної необхідності проведення перепису населення України для кращого розуміння поточної ситуації.

Можна і підтвердити той факт, що ринок праці в Україні зараз динамічно трансформується та диверсифікується, адже трендом на ринку праці у період карантину стала віддалена робота, а такі різновиди господарської діяльності, як шерінгова економіка, сегмент надання кур'єрських і транспортних послуг вийшли на новий рівень свого існування.

З огляду на дану ситуацію, пропонуємо наступні рекомендації щодо поступового покращення ситуації на національному ринку праці: по-перше, потрібно здійснити економію витрат з державного бюджету через скорочення надлишкових статей витрат у державному секторі (передусім йдеться про надмірні заробітні плати чиновників, зокрема членів наглядових рад державних підприємств, суддів, зростаюче з року в рік фінансування правоохоронних структур); по-друге, на часі формування програм стимулювання бізнесу шляхом пропонування різноманітних кредитних програм (наприклад, це можуть бути кредитні канікули для малих та середніх підприємців); по-третє, ще одним шляхом покращення ситуації на ринку праці може стати реалізація масштабних інфраструктурних проектів, будівництво доріг та критично важливих об'єктів, зокрема тих, що дозволять покращити екологічний стан довкілля тощо.

Література:

1. Ukraine – Unemployment rate. URL: <https://knoema.com/atlas/Ukraine/Unemployment-rate> (дата звернення: 15.10.2020 р.).
2. IMF Executive Board Approves 18-month US\$5 Billion Stand-By Arrangement for Ukraine. URL: <https://www.imf.org/en/News/Articles/2020/06/09/pr20239-ukraine-imf-executive-board-approves-18-month-us-5-billion-stand-by-arrangement> (дата звернення: 15.10.2020 р.).

3. Державна служба статистики України - Безробіття населення (за методологією МОП) за статтю, типом місцевості та віковими групами. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 15.10.2020 р.).
4. Філіпчук Л., Ломоносова Н. Коронавірус і дистанційна робота: що зробила держава. URL: <https://www.cedos.org.ua/uk/articles/koronavirus-i-dystantsiina-robota-shcho-zrobyla-derzhava> (дата звернення: 15.10.2020 р.).
5. Макроекономічний та монетарний огляд. Червень 2020 року. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/MM_2020-06.pdf?v=4 (дата звернення: 15.10.2020 р.).

Телеп Василь Романович
аспірант кафедри фінансів ім. С.І. Юрія
Західноукраїнського національного університету

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПЛАНУВАННЯ ДОХІДНОЇ ЧАСТИНИ БЮДЖЕТІВ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Місцеві бюджети є визначним чинником впливу на темпи і пропорції суспільного розвитку: рівень їх фінансової забезпеченості є водночас і умовою, і результатом соціально-економічного розвитку територій. Зміни потребують активізації діяльності місцевих органів влади щодо вирішення соціально-економічних питань.

Децентралізація процесів прийняття управлінських рішень значно збільшує можливості у розвитку відповідної території. У зв'язку з цим трансформація бюджетних відносин є однією з умов життєздатності органів місцевої влади. Успіх цього значною мірою залежить від формування оптимального за розміром місцевого бюджету шляхом запровадження новітніх підходів до процесів планування та прогнозування, метою яких є визначення достатнього обсягу бюджетних ресурсів для здійснення необхідних витрат.

Питаннями вдосконалення планування та прогнозування доходів місцевих бюджетів у своїх працях досліджують такі науковці: Кириленко О.П., Дем'янишин В. Г., Малиняк Б. С., Зварич О.В., Легкоступ І.І.

Планування дохідної частини бюджетів об'єднаних територіальних громад є базовим рівнем державного планування доходів та передбачає використання фінансовими органами або виконкомомі місцевих рад

різних методів розрахунку доходів своїх бюджетів, а саме: прямого рахунку, нормативного, аналітичного, екстраполяції, економіко-математичних методів тощо [2].

Важливо зазначити, що при розробці бюджету враховуються тенденції, які вже склалися, і зміни в економіці, що очікуються. Одержані результати дозволяють визначити основні бюджетні показники розвитку соціально-економічної сфери територіальної громади та напрямки підвищення ефективності місцевого самоуправління.

Враховуючи відносно недавнє формування територіальних громад, планування дохідної частини їх бюджетів є новим і дещо складним. Коли мова йде про передачу значної кількості повноважень на місця, та коштів для їх фінансування, у сфері планування бюджетів громад виникає чимало проблем. Одними із них є: відсутність внутрішніх документів, які детально регламентували б процедуру підготовки проекту бюджету, координацію роботи структурних підрозділів і службових осіб місцевої ради, порядок обміну інформацією, а також участь громадськості у процесі підготовки документа; відсутність компетентностей службовців щодо застосування ефективних методів і технологій планування бюджету; інформаційні бази планування бюджетів ОТГ є доволі обмеженими або ж відсутні; складність отримання необхідної інформації від фіскальних органів; розбіжність бюджетних індикаторів зі стратегічними пріоритетами розвитку громади та інші [4].

Основним джерелом формування бюджетів різних рівнів є розподіл державних податків і зборів та закріплення їхніх конкретних видів за державним та місцевими бюджетами на тривалий час. Це дає можливість суб'єктам місцевого самоврядування без втручання центральних органів влади формувати власні фінансові ресурси та складати довгострокові перспективні прогнози соціально-економічного розвитку територіальних громад. Таким чином забезпечується самостійність бюджетів, про що свідчить зростання частки місцевих бюджетів у Зведеному бюджеті України (рис. 1).

В 2015-2019 рр. частка доходів місцевих бюджетів (без урахування міжбюджетних трансфертів) у структурі Зведеного бюджету України зростала. В 2016 році порівняно з 2015 роком частка місцевих бюджетів зросла на 3,33% і становила 21,81% (170,7 млрд. грн.). В 2017-2018 роках зростання частки місцевих бюджетів було не значне. В 2017 році частка місцевих бюджетів у структурі зведеного бюджету становила 22,57% (229,5 млрд. грн.), що на 0,76% більше показника 2016 року. У 2018 році

частка місцевих бюджетів дещо зменшилась, а саме на 0,32%, порівняно з 2017 роком і становила 22,25% (263,5 млрд. грн.). В 2019 році цей показник знову зріс і становив 23,28% (300,2 млрд. грн.), що на 1,03% більше показника 2018 року.

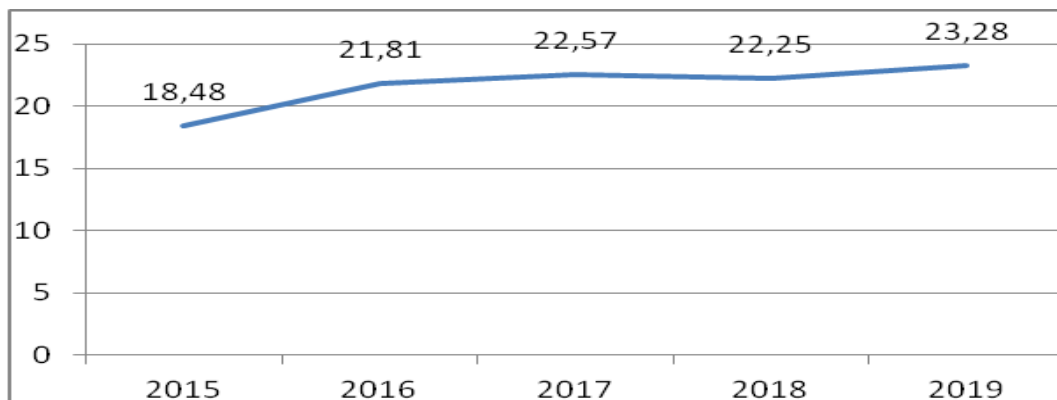

Рис. 1. Частка місцевих бюджетів (без трансфертів) у зведеному бюджеті України [3]

Як свідчать результати дослідження, місцеві бюджети в Україні нині формуються переважно не за рахунок міжбюджетних трансфертів, як це було до 2019 року, а за рахунок власних та закріплених джерел: у 2019 році надходження міжбюджетних трансфертів з вищих бюджетів становлять 46,4% та податкові надходження (48,3%), а найменшу - цільові фонди (0,1%). Щодо доходів від операцій з капіталом, то їх частка складає 0,5%, для порівняння у 2010 році – 2,24%. Основною причиною такого скорочення доходів стало, зокрема, зменшення надходжень коштів від відчуження майна. Частка неподаткових надходжень становить 4,7% за 2019 рік, найбільшу складову у структурі неподаткових надходжень займають надходження бюджетних установ, але вона дедалі зменшується. Друге місце належить адміністративним зборам та платежам, питома вага яких, за підсумками 2019 року, продемонструвала тенденцію зростання (табл. 1).

Таблиця 1

Структура доходів місцевих бюджетів України за 2015– 2019 рр., % [3]

Показник	2015	2016	2017	2018	2019
Податкові надходження	33,3	40,2	40,0	41,3	48,3
Неподаткові надходження	6,8	6,0	5,2	5,0	4,7
Доходи від операцій з капіталом	0,5	0,3	0,4	0,4	0,5
Цільові фонди	0,4	0,1	0,1	0,1	0,1
Офіційні трансферти	59,0	53,4	54,3	53,2	46,4

За період 2015-2019 років значно зросла частка доходів бюджетів ОТГ як у загальних доходах місцевих бюджетів, так і в доходах зведеного бюджету. Це свідчить про становлення базового елемента бюджетної системи, на який припадає значна частка бюджетних ресурсів, що дає змогу новоствореним органам місцевого самоврядування вирішувати важливі завдання соціального та економічного розвитку. Відтак, зростає важливість якості планування бюджетів ОТГ.

Для ефективного планування дохідної частини бюджетів об'єднаних територіальних громад та реальних можливостей з її розширення, об'єднаним територіальним громадам потрібно дотримуватись наступних рекомендації [4].

По-перше, співпрацювати з фіскальними органами з питань: визначення кількості осіб, що сплачують податки; обсягу їх нарахувань; забезпечення вчасного і повного виконання платниками податків своїх податкових зобов'язань; рівня добровільного виконання платниками вимог податкового законодавства; вивчення стану платіжної дисципліни; виявлення та залучення до сплати роботодавців та громадян із метою запобігання сплати заробітку в «конвертах» тощо.

По-друге, розвивати рівень кваліфікації службовців органів місцевого самоврядування, залучених до процесу бюджетного планування.

По-третє, напрацьовувати інформаційну базу бюджетного планування. Цьому має передувати детальна інвентаризація комунального майна, земельних ресурсів, інших активів, а також налагодження обміну необхідною інформацією з органами державного управління, зокрема, як вже згадувалося, з органами ДФС, Державної служби статистики тощо.

По-четверте, удосконалювати методологію бюджетного планування. Необхідною умовою повноцінної реалізації цього завдання є розширення горизонту бюджетного планування та запровадження середньострокового бюджетного планування. Також, важливо при цьому забезпечувати відповідність бюджетного планування стратегічному плануванню.

По-п'яте, в процесі планування доходів бюджетів громад здійснювати виявлення резервів надходження місцевих податків і зборів, що дозволить скоригувати місцеву політику стосовно управління ресурсами і обрахувати перспективні обсяги надходжень. Варто проводити відстеження та виявлення нових об'єктів оподаткування, які з певних причин не сплачують місцеві податки та збори, і передавати інформацію про них у відповідні органи контролю.

По-шосте, при наданні пільг в оподаткуванні з місцевих податків і зборів, необхідно виважено ставитись до даного процесу, пам'ятаючи, що володіння землею, нерухомістю, транспортними засобами – це ознака рівня доходів (особливо при наданні пільг із податку на нерухомість для фізичних осіб; зважувати їхній майновий стан та рівень доходів).

Також важлива участь в даному процесі є центральних органів виконавчої влади, які повинні розвивати методичне забезпечення бюджетного планування, брати участь у розробці та реалізації навчальних програм, розвивати майданчики для обміну найкращими практиками бюджетного планування, проводити оцінку ефективності місцевих бюджетів, у тому числі стану бюджетного планування.

Література:

1. Бюджетний кодекс України: Закон України від 08.07.2010 р. №2456-VI. *Голос України*. 2010. №143.
2. Бюджетний менеджмент : підруч. / за ред. В. Г. Дем'янишина, Г. Б. Погрішук. Тернопіль: ТНЕУ, 2017. 532 с.
3. Звіти про виконання державного та місцевих бюджетів України за 2015–2019 рр. Офіційний сайт Державної казначейської служби України. URL: <http://www.treasury.gov.ua> (дата звернення: 15.10.2020 р.).
4. Овчаренко Т. С. Особливості формування та виконання бюджету об'єднаних територіальних громад / Т. С. Овчаренко, А. Бочі, В. О. Поворозник. Київ: МЦПД, 2017. С. 16 – 17.

Тугарєв Олександр Олександрович
*студент 2 курсу ОС «магістр» факультету фінансів та обліку
Західноукраїнського національного університету
Науковий керівник – к.е.н., доцент Русін В. М.*

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КАЗНАЧЕЙСЬКОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Органи місцевого самоврядування завжди забезпечували реалізацію значної частини гарантованих державою суспільних послуг населенню. Після створення ОТГ ще більш зросли обсяги повноважень місцевого самоврядування щодо забезпечення населення суспільними послугами.

Реалізація таких послуг належного рівня на практиці вимагає наявності у місцевих бюджетах значних фінансових ресурсів, щоб мати змогу профінансувати видатки із місцевих бюджетів. Погоджуємось із твердженням В. Русіна, що “важлива роль в сучасних умовах належить системі виконання місцевих бюджетів, яка, окрім акумулювання доходів і здійснення видатків, має забезпечувати ефективне управління бюджетними ресурсами, прозорість фінансових операцій, аналіз і надання інформації про стан бюджету, а також запобігати нецільовому використанню коштів” [1]. Тому, казначейське обслуговування місцевих бюджетів значно залежить від сформованого нормативно-правового забезпечення.

В незалежній Україні Казначейство було утворене у 1995 р., проте усі місцеві бюджети, незважаючи на певну кількість експериментів, остаточно були переведені на казначейське обслуговування лише починаючи із 1 січня 2002 р., а за видатками із 1 січня 2004 р. Повномасштабне переведення місцевих бюджетів на казначейське обслуговування було зумовлене прийняттям у 2001 р. Бюджетного кодексу України, в якому було передбачено, що в Україні забезпечується казначейське обслуговування місцевих бюджетів. На вимогу норм Бюджетного кодексу України наказом Державного казначейства України №205 від 04.11.2002 р. було затверджено «Порядок казначейського обслуговування місцевих бюджетів». З цього часу постійно вдосконалювались правила та організаційні процедури, змінювались виконавці окремих функцій, що сприяло постійному вдосконаленню казначейського обслуговування місцевих бюджетів в Україні.

На сьогоднішній день основу казначейського обслуговування місцевих бюджетів складають Бюджетний кодекс України [2] та “Порядок казначейського обслуговування місцевих бюджетів” [3], затверджений Наказом Міністерства фінансів України № 938 від 23.08.2012. Крім цього існує багато інших нормативно-правових актів які більш детально конкретизують та описують окремі процедури, які визначені у зазначених вище нормативно-правових актах.

Статтею 43 Бюджетного кодексу України передбачено, що при виконанні державного бюджету і місцевих бюджетів застосовується казначейське обслуговування бюджетних коштів. Казначейство України забезпечує казначейське обслуговування бюджетних коштів на основі ведення єдиного казначейського рахунку, відкритого у Національному банку України.

У процесі казначейського обслуговування коштів місцевих бюджетів органи Казначейства здійснюють такі основні функції [3]:

- обслуговують місцеві бюджети за доходами, видатками, кредитуванням та фінансуванням бюджету;
- відкривають рахунки в національній валюті в Казначействі для зарахування доходів місцевих бюджетів та інших надходжень, а також для здійснення видатків, у тому числі розпорядникам та одержувачам бюджетних коштів у розрізі місцевих бюджетів та кодів бюджетної класифікації;
- здійснюють розрахунки за міжбюджетними трансфертами;
- здійснюють покриття тимчасових касових розривів місцевих бюджетів за рахунок коштів єдиного казначейського рахунка;
- ведуть облік та складають фінансову і бюджетну звітність про виконання місцевих бюджетів.

Крім цього, органи Казначейства України наділені широким колом повноважень щодо здійснення попереднього та поточного контролю за цільовим спрямуванням та ефективним використанням бюджетних коштів. Такий контроль здійснюється ще на етапах до проведення операцій із коштами, що дає можливість не допустити нецільового та неефективного використання бюджетних коштів. Такий вид контролю є достатньо ефективним, проте не завжди до вподоби органам місцевого самоврядування.

Підсумовуючи відзначимо, що в Україні законодавством передбачено казначейську форму обслуговування місцевих бюджетів. Для цього сформовано достатньо ефективне нормативно-правове забезпечення, що дає можливість органам казначейства здійснювати казначейське обслуговування місцевих бюджетів на належному рівні. Однак в силу розвитку сучасних технологій та вимог сучасної економіки Казначейство вимушене постійно вдосконалювати правила та процедури пов'язані із обслуговуванням місцевих бюджетів.

Література:

1. Русін В. М. Переваги та недоліки казначейського обслуговування місцевих бюджетів. *Світ фінансів*. 2013. Вип.4. С. 105–115.
2. Бюджетний кодекс України: Закон України від 08.07.2010 р. № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (дата звернення: 15.10.2020 р.).

3. Про затвердження Порядку казначейського обслуговування місцевих бюджетів: Наказ Міністерства фінансів України від 23.08.2012 № 938. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1569-12/paran18> (дата звернення: 15.10.2020 р.).

Тулай Оксана Іванівна
д-р. екон. наук, професор кафедри фінансів ім. С.І. Юрія
Західноукраїнського національного університету

Нитка Святослав Ігорович
студент 2 курсу ОС «магістр» факультету фінансів та обліку
Західноукраїнського національного університету

НАДАННЯ ПЛАТНИХ МЕДИЧНИХ ПОСЛУГ У КОНТЕКСТІ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ

Процес розвитку інноваційних підходів до трансформації закладів охорони здоров'я має охоплювати формування зрозумілих фінансово-економічних механізмів цільового накопичення та адресного використання коштів, необхідних для реалізації в повному обсязі конституційних прав громадян на охорону здоров'я та медичну допомогу [1].

Прийняття Закону України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення» у 2017 р. дало змогу змінити підходи до фінансового забезпечення всієї системи охорони здоров'я України. Одним із основних стратегічних завдань реформування є перехід до оплати медичних послуг постачальникам на основі конкретних результатів їхньої діяльності [2]. У підсумку принципово змінюється формат відносин між надавачем та замовником медичних послуг.

Для повноцінної реалізації нового механізму фінансового забезпечення усі заклади охорони здоров'я були реорганізовані у комунальні некомерційні підприємства (КНП) [3]. Перетворення медичних закладів у комунальні некомерційні підприємства заклало фундамент їхньої фінансової незалежності та господарської самостійності. Це створює простір для управлінської гнучкості, формує основу для покращення якості медичного обслуговування та підвищення ефективності використання фінансових ресурсів. Перетворення закладів

охорони здоров'я у комунальні некомерційні підприємства дає змогу запобігти можливому надмірному податковому навантаженню, унеможливити банкрутство й скорочення існуючої мережі комунальних медичних закладів [4].

Відповідно до чинного законодавства новостворені комунальні некомерційні підприємства мають декілька джерел фінансового забезпечення (рис. 1).

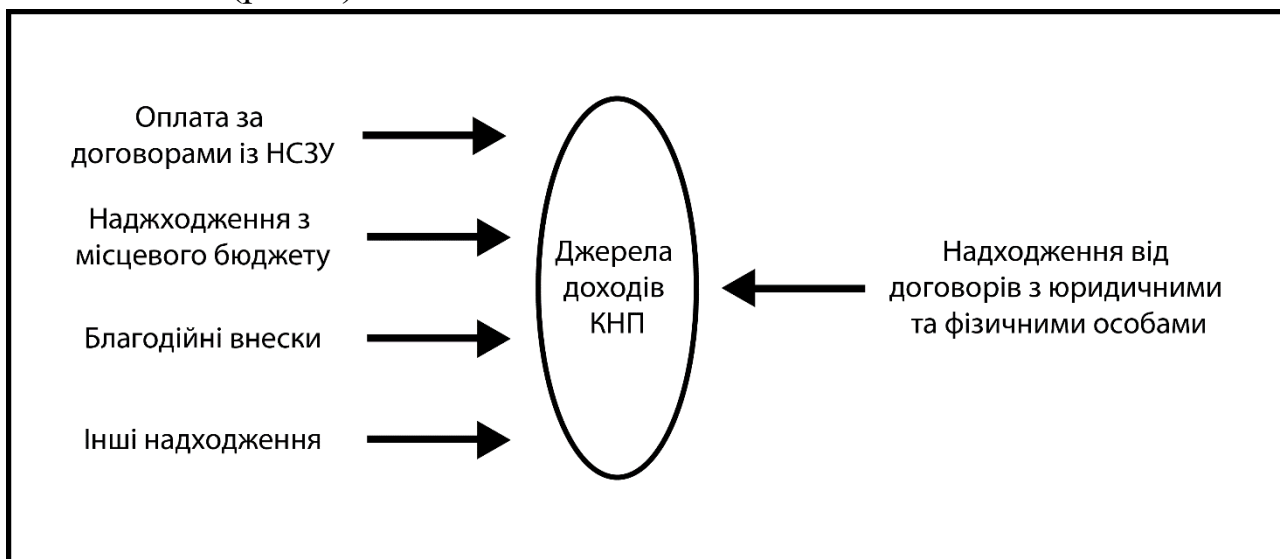

Рис. 1. Джерела фінансового забезпечення комунальних некомерційних підприємств сфери охорони здоров'я України

Примітка: складено авторами.

Найвагомішим джерелом фінансового забезпечення комунальних некомерційних підприємств сфери охорони здоров'я України є кошти Національної служби здоров'я України (НСЗУ), які виділяються на основі договору щодо надання гарантованих медичних послуг громадянам. Наприклад, за три квартали 2020 р. НСЗУ закупила гарантованих медичних послуг на суму 60,693 млрд. грн. [5].

Ще одним важливим джерелом надходжень фінансових ресурсів комунальних некомерційних підприємств сфери охорони здоров'я є кошти місцевих бюджетів [6]. Оскільки органи місцевого самоврядування є власниками таких закладів, на них покладено обов'язок фінансування утримання будівель, оплати комунальних послуг та реалізації місцевих соціальних програм.

Нестабільними джерелами надходжень комунальних некомерційних підприємств сфери охорони здоров'я є благодійні внески; кошти, отримані від благодійних організацій; надходження, отримані від участі в грантових проектах тощо.

На наш погляд, перспективним джерелом фінансових ресурсів комунальних некомерційних підприємств сфери охорони здоров'я є кошти, отримані за надання платних медичних послуг відповідно до договорів з юридичними та фізичними особами. Сьогодні питання надання платних медичних послуг є дискусійним. Адже чинна законодавча база як на державному, так і на місцевому рівні, має низку суперечностей та неузгодженостей нормативно-правового характеру. Така ситуація виникла тому, що для колишньої системи фінансування закладів охорони здоров'я за рахунок медичної субвенції, надання платних медичних послуг не було актуальним. Воно не стало важливим також у період старту реформи системи охорони здоров'я України адже у медичних закладах первинної медичної допомоги (саме з них розпочалась реформа у 2018 р.), надається лише гарантований державою (безкоштовний) пакет медичної допомоги.

Кошти, отримані від надання платних медичних послуг стають вагомим джерелом надходжень фінансових ресурсів саме для медичних закладів, які мають статус комунальних некомерційних підприємств та надають спеціалізовану і високоспеціалізовану медичну допомогу.

Надання платних медичних послуг здійснюється у наступних випадках:

1. Якщо пацієнт звертається за отриманням медичної допомоги (за винятком невідкладної) у спосіб, що не відповідає порядку, встановленому Законом України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення» [1], тобто без направлення сімейного або лікуючого лікаря.

2. Якщо пацієнт звертається за отриманням медичної допомоги, яка не передбачена Програмою медичних гарантій.

Відсоток пацієнтів, що відповідає цим критеріям у закладах спеціалізованої та високоспеціалізованої допомоги досить значний. Тому комунальні некомерційні підприємства сфери охорони здоров'я вимушені впроваджувати платні медичні послуги, щоб зберегти фінансову стабільність.

Перелік платних послуг щодо медичного обслуговування населення затверджений Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку платних послуг, які надаються в державних і комунальних закладах охорони здоров'я та вищих медичних навчальних закладах» [7]. Цей документ регламентує платні послуги, що надаються державними і комунальними закладами охорони здоров'я України. Він

містить перелік із сорока медичних послуг, серед яких найбільш поширеними є такі:

1) медичні огляди (при влаштуванні на роботу, для отримання посвідчення водія, тощо);

2) протезування (зубне, слухове);

3) лабораторні, діагностичні та консультативні послуги які надаються без направлення лікаря (в тому числі телемедичні);

4) стоматологічна допомога у госпрозрахункових відділеннях.

Також вищезгадана Постанова регламентує немедичні послуги (господарської чи виробничої діяльності). До таких послуг відносяться:

1) прання білизни за договорами;

2) перевезення вантажів та здійснення вантажних робіт;

3) надання в користування автомобільних стоянок;

4) перебування пацієнтів у палатах із поліпшеним сервісним обслуговуванням;

5) виготовлення, вирощування та реалізація продукції підсобними господарствами, лікувально-виробничими та виробничими майстернями, молочними кухнями, закладами громадського харчування.

Сьогодні не існує обмежень щодо частки платних послуг у загальному обсязі надходжень комунальних некомерційних підприємств. Надання платних медичних послуг у закладах сфери охорони здоров'я здійснюється відповідно до чинного податкового законодавства. Це новий сегмент у провадженні фінансової діяльності, який раніше не був притаманний закладам охорони здоров'я.

Комунальні некомерційні підприємства, які створені для здійснення діяльності, спрямованої на досягнення економічних, соціальних та інших результатів без мети одержання прибутку є неприбутковими відповідно до чинного законодавства. Отримання доходів від надання платних послуг створює для комунальних некомерційних підприємств ризики втрати статусу неприбутковості. Адже комунальні некомерційні підприємства, які надають платні медичні послуги, не сплачують податок на прибуток лише за умови дотримання статусу неприбутковості.

Відповідно до Податкового кодексу України [8] неприбутковим є підприємство, що одночасно відповідає таким вимогам:

– утворене та зареєстроване в порядку, визначеному законом, що регулює діяльність відповідної неприбуткової організації;

– установчі документи якого містять заборону розподілу отриманих доходів (прибутків) або їх частини серед засновників (учасників), членів

такої організації, працівників (крім оплати їхньої праці, нарахування єдиного соціального внеску), членів органів управління та інших пов'язаних з ними осіб;

– установчі документи якого передбачають передачу активів одній або кільком неприбутковим організаціям відповідного виду або зарахування до доходу бюджету у разі припинення юридичної особи (у результаті її ліквідації, злиття, поділу, приєднання або перетворення);

– внесене контролюючим органом до Реєстру неприбуткових установ та організацій.

Процес надання платних послуг комунальними некомерційними підприємствами регулюється також нормою Податкового кодексу України про ПДВ, а тому ці підприємства не завжди вважаються звільненими від оподаткування цим податком. Загалом обов'язковість реєстрації комунального некомерційного підприємства, як платника ПДВ, поширюється на підприємство, у якого загальна сума від здійснення операцій із постачання товарів чи послуг, що підлягають оподаткуванню відповідно до Податкового кодексу України сукупно перевищує 1 млн. грн. (без урахування ПДВ). До оподатковуваних операцій для цілей реєстрації особи як платника ПДВ належать операції, що підлягають оподаткуванню за основною ставкою ПДВ – 20%, зниженими ставками 7% та 0%.

Важливою складовою надання платних медичних послуг є розрахунок вартості останніх. Умовно цей процес можна поділити на розрахунок собівартості послуг та визначення їхньої рентабельності. Медичний заклад самостійно здійснює калькуляцію собівартості платних послуг згідно з обраною методикою. Наприклад, згідно з Методикою розрахунку тарифів, що затверджена у 2019 р. [9] чи електронним інструментом «Pay & Care» [10]. Останній гарно себе зарекомендував у закладах охорони здоров'я, що надають первинну медичну допомогу. Визначення рентабельності платних медичних послуг виходить за межі повноважень комунальних некомерційних підприємств.

Відповідно до Закону України «Про ціни та ціноутворення» [11] державне регулювання цін здійснюється Кабінетом Міністрів України, органами виконавчої влади, державними колегіальними органами та органами місцевого самоврядування відповідно до їх повноважень шляхом установлення обов'язкових для застосування суб'єктами господарювання граничних нормативів рентабельності. Із зазначеного

впливає, що на кінцеву ціну платних послуг буде впливати граничний норматив рентабельності, який затверджують місцеві адміністрації.

Тарифи на платні медичні послуги для комунальних некомерційних підприємств затверджують органи місцевого самоврядування. Заклади охорони здоров'я у статусі комунальних некомерційних підприємств надають платні медичні послуги виключно за затвердженими тарифами. Оплата послуг здійснюється у безготівковій або готівковій формі. Комунальні некомерційні підприємства реєструються в органах Державної фіскальної служби України та встановлюють реєстратори розрахункових операцій для прийняття платежів за надані платні медичні послуги.

Підсумовуючи варто наголосити на тому, що впровадження надання платних медичних послуг дає змогу пацієнтам повною мірою реалізовувати конституційні права та отримувати набагато ширший спектр послуг, аніж гарантований державою безоплатний пакет. Кошти, отримані у результаті надання платних медичних послуг, стають важливим джерелом надходжень для комунальних некомерційних підприємств сфери охорони здоров'я, а тому породжують професійну конкуренцію. Це сприяє підвищенню якості надання медичних послуг в країні.

Література:

1. Петрух О. А. Інноваційний розвиток сфери охорони здоров'я України. *Економіка та держава*. 2018. № 11. С. 107-111. URL: <http://www.economy.in.ua/?op=1&z=4200&i=19> (дата звернення: 03.10.2020 р.).
2. Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення: Закон України № 2168 від 19.10.1917 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2168-19#Text> (дата звернення: 05.11.2020 р.).
3. Про затвердження плану заходів з реалізації Концепції реформи фінансування системи охорони здоров'я на період до 2020 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України № 821-р. від 15.11.2017 р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/250432586> (дата звернення: 04.10.2020 р.).
4. Методичні рекомендації з питань перетворення закладів охорони здоров'я з бюджетних установ у комунальні некомерційні підприємства. URL: <https://moz.gov.ua/uploads/0/3562->

moz_metod_recomendations_autonomization_ 2018_ua_final_web.pdf (дата звернення: 14.10.2020 р.).

5. Оплати надавачам медичної допомоги за програмою медичних гарантій. Національна служба охорони здоров'я: е-Дані. URL: <https://nszu.gov.ua/e-data/dashboard/pmg-pay> (дата звернення: 10.11.2020 р.).

6. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо невідкладних заходів у сфері охорони здоров'я: Закон України № 421-IX від 20.12.2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/421-20#Text> (дата звернення: 06.10.2020 р.).

7. Про затвердження переліку платних послуг, які надаються в державних і комунальних закладах охорони здоров'я та вищих медичних навчальних закладах: Постанова Кабінету Міністрів України № 1138 від 17.09.1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1138-96-%D0%BF#Text> (дата звернення: 09.10.2020).

8. Податковий кодекс України: Закон України № 2755-VI від 02.12.2010 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 05.11.2020 р.).

9. Про затвердження Методики розрахунку тарифів: Наказ Міністерства охорони здоров'я України № 2559 від 19.12.2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1270-19#Text> (дата звернення: 03.11.2020 р.).

10. Електронний інструмент з розрахунку вартості платної послуги для надавачів первинної медичної допомоги «Pay&Care». URL: <https://moz.gov.ua/article/news/novij-instrument-dlja-rozrahunku-vartosti-platnoi-poslugi-dlja-nadavachiv-pmd> (дата звернення: 12.10.2020 р.).

11. Про ціни та ціноутворення: Закон України № 5007-VI від 21.06.2012 р. Дата оновлення: 16.10.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5007-17#Text> (дата звернення: 02.11.2020 р.).

Хіта Мар'яна Юріївна
*студентка 1 курсу ОС «магістр» Навчально-наукового інституту
міжнародних відносин ім. Б.Д. Гаврилишина
Західноукраїнського національного університету*

Шухманн Вадим Александрович
*студент 3 курсу ВСП «Фаховий коледж економіки, права та
інформаційних технологій» Західноукраїнського національного
університету*

БЕЗРОБІТТЯ ЯК ГОЛОВНИЙ ВИКЛИК ДЛЯ УКРАЇНСЬКОЇ ВЛАДИ ПІДЧАС ПАНДЕМІЇ COVID - 19

Пандемія коронавірусу завдала великої шкоди як світовій економіці, так і економіці України зокрема. Останніми роками макроекономічні показники країни зростали та стабілізувались: ВВП поступово збільшувалось, а рівень безробіття - знижувався. Усе це було до першого локдауну, спричиненого поширенням Covid-19.

За даними Державної служби статистики у першому кварталі 2020 року кількість безробітного населення віком 15-70 років становила 1,54 млн. осіб, що складає 8,6% від загальної чисельності працездатного населення. За період жорсткого карантину та локдауну, який припадає на другий квартал 2020 року, число незайнятого населення збільшилось на 1,3%, що в сумі складає 1,7 млн. осіб. Якщо порівняти ці дані з відповідним періодом 2019 року, то рівень безробіття зріс на 2% (рис. 1) [1]. Також можна помітити, що схожий рівень безробіття спостерігався у 2018 році, тому цьогорічне збільшення не є критичним для української економіки, а радше – непередбаченим.

**Рис. 1. Рівень безробіття населення віком 15-70 років, за даними
Державної служби статистики України (в процентах від чисельності
працездатного населення)**

Саме непередбаченість процесу поширення пандемії Covid-19 та її наслідків є найбільшою проблемою для уряду України. Зокрема неможливо передбачити кількість малих та середніх підприємств, що не зможуть працювати при черговому локдауні, оскільки частина із них уже припинила своє існування, а значна частина перейшла на дистанційну роботу шляхом застосування нових технологічних процесів.

Кількість зареєстрованих безробітних в службі зайнятості станом на 1 вересня 2020 року становить 473 тис. осіб, з них 154 тис. осіб були зареєстровані в період жорсткого карантину. Це на 58% більше безробітних порівняно із аналогічним періодом 2019 року [2]. Ця ситуація є додатковим навантаженням на ринок праці і вартувала державі 7,5 млрд. грн. допомоги по безробіттю [3].

В першу чергу роботу втратили ті, хто працював неформально, а також працівники в галузях, діяльність яких була зупинена на час карантину: сфера послуг, харчування, розваг. Також до них додалися трудові мігранти, які повернулися в Україну через втрату роботи за кордоном. Разом із цим, на 60% зменшилась кількість вакансій на ринку праці під час локдауну. Все це створює додатковий тиск на ринок праці України, особливо в такий кризовий період.

Не менш важливим показником є зміна розміру середньої заробітної плати, яка у квітні порівняно із березнем 2020 року, зменшилась на 8,9%. За оцінками НБУ, реальні доходи громадян України за 2020 рік можуть зменшитись аж на 15%.

Наразі ситуація поступово стабілізується і на даний момент не можна сказати, що безробіття є головним викликом для української влади. Кількість незайнятого населення не зросла до критичного рівня, як цього можна було очікувати, а коливалась в межах 2%. Звичайно, що рівень безробіття і надалі залишатиметься досить високим, оскільки загроза введення нового жорсткого карантину досить реальна. У разі повторного локдауну, багато українців знову можуть стати безробітними, очікується збільшення навантаження на системи соціального захисту від безробіття, перекваліфікації та повторного працевлаштування населення.

На щастя, чимало компаній, організацій та державних установ змогли перенести свою роботу в дистанційний режим, цим самим зберігши робочі місця та продовжуючи свою діяльність. Суспільство поступово навчається жити в нових умовах та за новими правилами, але при цьому наразі не вдається до різких заходів, які можуть повторно стати шоком для економіки.

Література:

1. Державна служба статистики України / Демографічна та соціальна статистика. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 03.11.2020 р.).
2. Державна служба зайнятості України / Дані щодо кількості зареєстрованих безробітних та надання їм послуг, а також кількості зареєстрованих вакансій. URL: <https://www.dcz.gov.ua/publikaciya/1-dani-shchodo-kilkosti-zareyestrovanyh-bezrobitnyh-ta-nadannya-yim-poslug-takozh> (дата звернення: 03.11.2020 р.).
3. Інформація Державної аудиторської служби України щодо забезпечення аналізу ефективності використання розпорядниками коштів державного бюджету, виділених з фонду боротьби з гострою респіраторною хворобою COVID-19. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/Інформ_довідка_24_07_2020.pdf (дата звернення: 03.11.2020 р.).

Шпак Тетяна Віталіївна

*викладач кафедри міжнародної економіки
Західноукраїнського національного університету*

РИЗИКИ КОРПОРАТИВНОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ В КОНТЕКСТІ ЕКОНОМІЧНОГО ВІДНОВЛЕННЯ КРАЇН ЄС

На початок 2020 року обсяги корпоративної заборгованості нефінансових корпорацій країн ЄС-27 склали в середньому 99,8% ВВП [1]. Це максимальний показник з часів світової фінансової кризи. Різке погіршення фінансового стану і обмеження економічної діяльності в зв'язку з пандемією 2020 року змусили компанії зосередитися на вирішенні проблеми фінансування, що додатково стимулювало зростання попиту на зовнішнє боргове фінансування. Широке коло стабілізаційних заходів урядів країн ЄС, насамперед надання доступу до банківських кредитів, державне гарантування позик і мораторії на банкрутства, допомогли підприємствам знизити ризики ліквідності, що дозволило стримати розгортання масштабної фінансової кризи. Натомість, ризики, пов'язані з високим рівнем корпоративної заборгованості і можливою втратою підприємствами платоспроможності, можуть стати факторами, що ускладнюватимуть економічне відновлення країн ЄС в середньостроковій перспективі з огляду на наступне.

Диверсифікація боргових джерел фінансування корпорацій, яка відбувалась впродовж останніх десяти років на фоні періоду низьких відсоткових ставок завдяки розвитку небанківського кредитування і боргових ринків капіталу, супроводжувалася зростанням рівня ризиковості операцій і одночасно зниженням кредитоспроможності позичальників, що в комбінації з низькою вартістю кредитних ресурсів заохочувало компанії до запозичень.

Зокрема, про зростання ризиковості свідчать зміни у структурі тієї частини корпоративної заборгованості, яка сформована борговими зобов'язаннями із присвоєним кредитним рейтингом. Так, лише за період з 1 січня 2019 року по 1 квітня 2020 року обсяги корпоративних боргових зобов'язань інвестиційного класу скоротились на 1%, а спекулятивного класу зросли на 19%, в основному через зниження рейтингів «занепалих ангелів» (напр. Marks&Spencer). Сьогодні боргові зобов'язання інвестиційного класу хоч і становлять 72,4% сукупного боргу нефінансових корпорацій, найбільшу частку серед них мають зобов'язання з рейтингом «BBB» (20,9%), тоді як серед боргових зобов'язань спекулятивного класу найбільш поширеними є зобов'язання з рейтингами «B» (7,4%) і «BB» (5,3%) [2]. Це збільшує вразливість корпоративного сектору до зовнішніх шоків, оскільки у випадку навіть незначного погіршення фінансових умов, перегляд рейтинговими агенціями кредитних рейтингів позичальників загрожує підприємствам з рейтингом «BBB» переходом із статусу позичальників інвестиційного класу до спекулятивного класу. Це збільшуватиме їхні витрати на залучення боргового фінансування й імовірно закриватиме доступ до багатьох державних програм підтримки бізнесу, насамперед програм державного викупу боргових корпоративних цінних паперів, які в основному орієнтовані на емітентів інвестиційного класу. Як наслідок, ризики неплатоспроможності і банкрутства зростатимуть навіть за м'яких умов кредитування і низьких відсоткових ставок.

Окремо слід відмітити суттєве зростання обсягів ризикового кредитування та ринків кредитних зобов'язань (облігацій), забезпечених цими ризиковими кредитами. Синдіковані ризикові кредити – це кредити, що видаються банківськими і небанківськими установами компаніям із низьким кредитним рейтингом (нижче BBB) або високим рівнем левериджу (Борг/ЕВІТДА>4) для фінансування операцій фінансованого викупу чи злиття і поглинання за посередництва компанії прямого

інвестування. Станом на 2019 рік, обсяг виданих ризикових кредитів становив у ЄС 162,3 млрд. євро [4].

Впродовж останніх кількох років, зростання обсягів ризикового кредитування викликало ряд застережень від міжнародних організацій (МВФ, Рада фінансової стабільності), які попереджали про погіршення кредитоспроможності позичальників. Як виявилось, 87% з числа укладених в країнах ЄС кредитних угод такого типу не містять фінансових ковенантів, які би зобов'язували позичальників дотримуватися і щоквартально звітувати про дотримання заздалегідь узгоджених із кредиторами порогових значень окремих фінансових показників, що характеризують фінансово-господарську діяльність компанії. В результаті, кредитори не можуть здійснювати постійний моніторинг фінансового стану позичальника і вчасно виявляти дії, що можуть негативно вплинути на вірогідність повернення кредиту. Більше того, з'ясувалось, що такі угоди часто не встановлюють обмежень для позичальника щодо можливості залучення додаткових запозичень і дозволяють компаніям застосовувати методики коригування показника EBITDA, спрямовані на його завищення і, як наслідок, заниження показника фінансового левериджу. Таким чином, діяльність підприємства стає непрозорою для кредиторів, що знижує рівень їхнього захисту, збільшує імовірність дефолту і зменшує обсяги виплат у разі оголошення підприємства банкрутом. Оскільки практика використання договорів з «неповними» ковенантами не обмежується сферою синдікованих ризикових кредитів, це стає додатковою причиною для масового перегляду рейтинговими агенціями кредитних рейтингів відповідних позичальників в бік зниження з присвоєнням їм негативних прогнозів цього року.

Таким чином, уряди країн ЄС ймовірно будуть змушені підтримувати монетарну політику низьких відсоткових ставок і державні програми допомоги бізнесу доки підприємства не відновлять докризовий рівень економічної активності. При цьому, надання доступу до банківського кредитування не вирішує, а лише відтерміновує в часі проблеми, пов'язані з високим рівнем заборгованості підприємств та можливою втратою ними платоспроможності. З огляду на це, питання вдосконалення механізмів відновлення платоспроможності підприємств, посилення захисту кредиторів і збільшення ефективності процедур, пов'язаних з реструктуризацією і банкрутством, набувають для країн ЄС пріоритетного значення в середньостроковій перспективі.

Література:

1. Eurostat. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Non-financial_corporations__statistics_on_financial_assets_and_liabilities#:~:text=EU%2D27%20corporate%20ebt%20increased,53.3%20%25%20during%20the%20same%20period (дата звернення: 09.10.2020 р.).
2. S&P. (2020). Credit Trends: Global Corporate Debt Market: State Of Play In 2020.
3. FSB. (2019). Vulnerabilities associated with leveraged loans and collateralised loan obligations.
4. EBA (2020). Leveraged finance. Thematic Note EBA/REP/2020/21.

**ШОСТИЙ ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ КОНКУРС СТУДЕНТСЬКИХ
НАУКОВИХ ЕСЕ ПРИУРОЧЕНИЙ ПАМ'ЯТІ
ВИДАТНОГО УКРАЇНСЬКОГО ВЧЕНОГО-ЕКОНОМІСТА
СЕРГІЯ ІЛЛІЧА ЮРІЯ**

(м. Тернопіль, 18 листопада 2020 р.)

ГОЛОВА ЖУРІ КОНКУРСУ:

Кириленко О.П. – завідувач кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ЗУНУ, д.е.н., професор.

ЧЛЕНИ ЖУРІ КОНКУРСУ:

Булавинець В.М. – доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ЗУНУ, к.е.н., доцент;

Гупаловська М.Б. – доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ЗУНУ, к.е.н.;

Дем'янюк А.В. – доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ЗУНУ, к.е.н.;

Мелих О.Ю. – доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ЗУНУ, к.е.н.

В межах комплексу наукових заходів, присвячених пам'яті видатного українського вченого-економіста Сергія Ілліча Юрія, кафедра фінансів ім. С.І. Юрія ЗУНУ провела конкурс студентських наукових есе на тему: **«Роздуми майбутнього фінансиста».**

Журі визначило шість переможців:

1 місце – *Каратнюк-Гумовська Ангеліна Олегівна* (студентка Західноукраїнського національного університету);

2 місце – *Ратушняк Діана Валентинівна* (студентка Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича); *Кухарук Світлана Вікторівна* (студентка Рівненського коледжу Національного університету біоресурсів і природокористування України);

3 місце – *Хабінець Ольга Михайлівна* (студентка Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича); *Віятник Ірина Василівна* (студентка Західноукраїнського національного університету).

За оригінальність, креативність та неординарність грамоти отримали:

Ткаченко Олександр Євгенійович (студент Київського національного університету ім. Т.Г. Шевченка);

Харовська Ангеліна Володимирівна (студентка Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича);

Андросюк Дарія Миколаївна (студентка Західноукраїнського національного університету).

РОЗДУМИ МАЙБУТНЬОГО ФІНАНСИСТА

Я довго не могла визначитися зі своєю майбутньою професією. І ось нарешті я зробила вибір – обрала професію фінансиста. Складність вибору полягала у тому, що в буремному морі професій потрібно було віднайти свій корабель – фах, що дасть можливість розкрити свій потенціал, реалізувати себе як особистість і майстра своєї справи. І ось, коли позаду два роки на борту вітрильника з гордим іменем «Фінансист» і подолано не одну стихію, можна попередньо підсумувати влучність свого вибору. То ж чим мене приваблює професія фінансиста?

Минуло багато часу, коли у людини з'явилася потреба поліпшувати своє життя і вести господарство, використовуючи цифри і розрахунки, визначати свої грошові кошти – доходи і витрати, тобто розпоряджатися фінансами. В сучасному світі спеціаліста у сфері фінансової науки і практики називають фінансистом. Сфера фінансів не дарма завжди привертала до себе підвищену увагу молоді, адже тут відкриваються найблискучіші перспективи, саме з фінансами пов'язані найприбутковіші види діяльності та шанси на щасливе й заможне життя.

У наш час мудро розпоряджатися власними коштами є цінним навиком не лише для суб'єкта господарювання чи окремого індивіда, але й для держави в цілому. Досвідчені фінансисти стверджують: «Фінансист врятує фірму від банкрутства, а хороший фінансист – зробить так щоб уникнути кризової ситуації», звертаючи увагу на те, що управлінські рішення мають бути актуальними не лише в умовах сьогодення, а й доречними з погляду майбутніх перспектив. Передумовою прийняття ефективних рішень є високий рівень фінансової освіченості населення, що є додатковим аргументом для широкої популяризації фінансових знань.

Як писав у своїх працях проф. С.І. Юрій: «Фінанси – основа економічного іміджу держави, добробуту народу, база економічної політики». З цитати можна зрозуміти, що професія фінансиста є вкрай важливою для суспільства і потребує залучення до лав працівників фінансової системи нових сил, які прагнуть вчитися і приносити користь оточуючим.

Майбутні випускники, як і я сподіваємося на те, що за спадом економіки буде черговий підйом, який ми зустрінемо новими знаннями.

Інакше, як пояснити той факт, що найпопулярнішою спеціальністю у провідних бізнес-школах, освітніх установах і досі є економічні науки, зокрема професія – фінансист. Адже скільки цікавих навиків можна роздобути. Здійснювати фінансовий і банківський контроль за обігом грошових коштів, забезпечувати фінансову стабільність підприємства. Аналізувати стан фінансової і господарської діяльності підприємства. Брати участь у розробці інвестиційних програм, визначати напрями витрачання коштів. Здійснювати взаємодію з різними структурами фінансового ринку по всіляких аспектах фінансової, кредитної і податкової діяльності. Можна з впевненістю сказати, що спеціальність фінансиста користується високим попитом на ринку праці, володіє перспективами по зросту професійному і кар'єрному.

Фінанси – це наріжний камінь економіки, оскільки від їхньої організації залежать перспективи розвитку держави, добробут як кожного індивіда, так і суспільства в цілому. За цих умов необхідна сучасна, адекватна ринковій економіці, організація фінансової діяльності кожного підприємства. Це потребує підготовки спеціалістів-фінансистів, що мають глибокі теоретичні і практичні знання, можуть узагальнити наявний досвід країн з розвинутою ринковою економікою, розробити план дій щодо виходу із фінансової скрути, та вивести нашу країну на належну нішу фінансового простору.

Література:

1. Фінанси: вишкіл студії: навч. посіб. / за ред. д.е.н., проф. Юрія С. І. Тернопіль: Карт-бланш, 2002. 357 с.
2. Фінанси: підручник / за ред. С.І. Юрія, В.М. Федосова. К.: Знання, 2008. 611 с.
3. Карлін М. І. Державні фінанси України: навч. посіб. К.: Знання, 2008. 348 с.

Віятик Ірина Василівна

студентка Західноукраїнського національного університету

РОЗДУМИ МАЙБУТНЬОГО ФІНАНСИСТА

Проходять ери, епохи, зазнають змін традиції та відбувається утвердження нових, але фінанси держави залишаються єдиним цілісним

організмом, у якому всі компоненти взаємопов'язані та доповнюють один одного, а тому зміна хоча б одного з елементів або його складової спричиняє відчутну трансформацію всієї системи, що суттєво впливає на вектори економічного розвитку країни.

Важливу роль у формуванні бюджету становлять податки. Вони є обов'язковим елементом економічної системи кожної держави незалежно від моделі економічного розвитку, політичних сил при владі тощо. Їхня відсутність повністю паралізує фінансову систему держави, робить її позбавленою будь-якого сенсу.

Вельмишановний ректор ТНЕУ С.І. Юрій писав: «Податки - це обов'язкові платежі юридичних і фізичних осіб у бюджет». Податки зосереджуються в централізованих грошових фондах для фінансового забезпечення виконання державою покладених на них функцій. За допомогою податків здійснюється перерозподіл валового внутрішнього продукту в територіальному та галузевому аспектах, а також між соціальними групами. Загальнодержавні податки встановлюються Верховною Радою України і діють на всій території нашої держави. Але чи всі громадяни сплачують їх?

Проаналізувавши стан економіки незалежної України, стає зрозуміло, що більша частина населення ухиляється від свого громадянського обов'язку протягом тривалого часу. Існує низка причин несплати податків. На мою думку, головними серед них є:

- рівень доходу платника;
- негативне ставлення до податкової системи країни;
- недовіра до владних структур;
- платники незадоволені економічною, політичною ситуацією в країні.

Податкова система, у взаємозв'язку і взаємодії з платниками та органами контролю, є відображенням податкової політики й критерієм її ефективності. На сьогоднішній день однією з найактуальніших проблем є формування дієвої податкової політики в нашій державі. Її вирішення має здійснюватися шляхом аналізу й творчого осмислення наявної законодавчої бази, здобутого у світі досвіду у сфері оподаткування.

Бажаного результату можна досягнути завдяки зменшенню податкового тиску на незаможні верстви населення, адже це сприятиме розширенню податкової бази стосовно товарів та послуг, стимулюватиме економічне зростання. Оновлена податкова політика повинна гарантувати або хоча б не гальмувати розвиток економіки країни.

Таким чином, зміна системи поглядів оподаткування громадян потребує не лише ґрунтовних досліджень цього питання, але й часу, грандіозних зусиль, а також бажання змінити ситуацію в Україні на краще.

Література:

1. Фінанси: підруч. / за ред. С.І. Юрія, В.М. Федосова. К.: Знання, 2008. 611 с.
2. Юрій С. І., Кізима Т. О. Оподаткування доходів сім'ї: сутність та необхідність запровадження в Україні. *Регіональна економіка*. 2010. № 3. С. 165 – 171.

Каратнюк-Гумовська Ангеліна Олегівна
студентка Західноукраїнського національного університету

РОЛЬ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ У ЖИТТІ СУЧАСНОЇ ЛЮДИНИ

Чи є на світі людина, яка б не мріяла розбагатіти? Мабуть, що ні! Хіба потрібно дуже добре пошукати. Погодьтесь, бажання грітися влітку на сонечку біля берега з кришталево чистою водою чи свій будинок, машина, золота прикраса ... здатні змусити нас безупинно працювати та робити усе, щоб здійснилося задумане. Життя ж одне! От тільки як це зробити? А може ...

Звісно, заробити гроші спроможний чи не кожен з нас, а от уміти грамотно управляти ними – одиниці. Але хіба це комусь заважало жити і ставати мільонером? Та, на превеликий жаль, не всі такі везунчики. Що ж ... Доведеться з'ясовувати як правильно, а головне ефективно, заробляти гроші.

Нещодавно я натрапила на дуже пізнавальну статтю Юрія Сергія Ілліча, українського вченого в галузі економіки, педагога, громадського діяча, доктора економічних наук та професора, і ось що дізналась: виявляється, у багатьох країнах світу вміння заробляти і розпоряджатися грошовими коштами слугує критерієм успішної фінансової захищеності особистості в суспільстві. Більше того, недостатній рівень знань щодо цього може призвести до зниження обґрунтованості прийняття фінансових рішень, а це у свою чергу і до грошових втрат.

І от, що я подумала. Насправді, як відомо багатьом, у світі все відносно. Сьогодні ти мільйонер, а завтра – бідняк. Зараз тобі щастить, проте прийде час, коли лінія везучості закінчиться і доведеться сильно працювати, щоб утриматися на плаву. Можливо у житті і справді не все так просто, однак відомо одне – треба багато вчитися, щоб знати хоч трохи (Шарль Луї Монтеск'є). Можливо потрібно бути творчою натурою, мати сотні, тисячі бізнес-планів у себе в голові? Такі люди завжди захоплювали мене, але як сказав відомий британський математик, логік та філософ, Альфред Уайтхед: "Не можна жити ідеями, з ними потрібно щось робити". А, якщо просто достатньо бути лідером думок чи прекрасним стратегом або ж бути хитрим, як лис? Питань виникає більше, ніж відповідей.

Отже, і справді, головною турботою кожної людини є підтримання відчуття власної фінансової безпеки, тобто впевненості, що вона матиме достатні фінансові ресурси, які відповідатимуть її сьогоднішнім і майбутнім потребам, для забезпечення гідного та якісного рівня життя незалежно від впливу внутрішніх і зовнішніх загроз. Розумна людина почне вибудовувати стратегічні плани, розраховувати кожен копійку і прогнозуватиме ситуацію на найближчі роки, а мудра – житиме сьогоднішнім днем, ризикуватиме і всі свої знання використовуватиме на практиці. Вибір завжди за нами.

З усього цього, можна дійти висновку, що ідеально фінансово грамотна людина це та, у якій поєднується і творчість, і лідерство, і хитрість, а також усе це доповнюється досвідом. Мабуть так було завжди, проте в сучасному світі ми руйнуємо стереотипи, тому не важливо хто ти зараз, важливо ким ти будеш завтра. Звичайно, не всі ми можемо стати мільйонерами, до того ж не кожен спроможний передбачити різні ситуації, прорахувати кожен крок до найменших дрібниць, щоб надалі підтримувати свій статус. Однак є і гарна новина. Адже, якщо грамотно управляти своїми фінансами, може виявитись, що ставати багатієм зовсім немає потреби. Недарма Володимир Шамша сказав: "Жити без грошей можна. А прожити?" І справді...

Література:

1. Юрій С. І. Фінансова грамотність населення в діалектиці сучасних освітніх тенденцій. *Фінанси України*. 2012. № 2. С. 16 – 25.
2. Фінанси: підручник. / за ред. С.І. Юрія, В.М. Федосова. 2-ге вид. переробл. і доповн. К.: Знання, 2012. 687 с.

Кухарук Світлана Вікторівна
*студентка Рівненського коледжу Національного університету
біоресурсів і природокористування України*

РОЗДУМИ МАЙБУТНЬОГО ФІНАНСИСТА

Зважаючи на сучасну геополітичну, економічну та технологічну ситуації, перед тим, як обирати майбутню професію, вважаю за потрібне поставити собі декілька важливих питань (переконана, успішні фінансисти так само зважено підходять до вирішення будь-яких ситуацій). Я мислила над ними в період, коли обирала, на яку ж спеціальність вступити. Процес був довгим та спровокував досить багато внутрішніх дискусій. Тепер я хочу поділитися своїми думками та аргументами, які допомогли мені обрати спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування».

1. Чому моя професія важлива в контексті Євроінтеграції? У Преамбулі Конституції України закріплено незворотність європейського та євроатлантичного курсу України. Зважаючи на це, я розумію, що величезне значення в розвитку держави матиме саме виконання Копенгагенських критеріїв членства в Європейському Союзі. Одними з них є наявність дієвої ринкової економіки і здатність витримувати конкурентний тиск, лібералізація цін і торгівлі, досягнення макроекономічної стабільності. До чого ж тут фінансисти? Вони глибоко розуміють усі процеси, потрібні для виконання Копенгагенських критеріїв. Саме ці спеціалісти управляють фінансами, приймають рішення про те, як раціонально витратити кошти, як зменшити витрати та збільшити прибуток, які акції придбати. Такі експерти потрібні скрізь: і в державному секторі, і в приватному бізнесі, який формує ринкові відносини в Україні. Що ж стосується проблеми бідності в Україні та її нерозривного зв'язку з формуванням дієвої ринкової економіки, вважаю за потрібне процитувати дослідження Сергія Ілліча Юрія: «Зростання бідності збільшує відрив від провідних європейських країн, а зростання добробуту нації відкриває шлях до інтеграції України з Європейським Союзом. Отже, подолання бідності – ключ до реального визнання України як європейської держави» [1].

Варто зауважити, що текст був опублікований ще у 2003 році, проте залишається актуальним і сьогодні. Вважаю також потрібним зазначити,

що подолання бідності стоїть на першому місці серед 17 Глобальних Цілей Сталого Розвитку, які світ планує імплементувати до 2030 року.

2. Чи важливо фінансисту, крім hard skills, мати ще й soft skills? Я вважаю, що однозначно так. Для того, щоби бути фінансистом потрібно оволодіти і так званими м'якими навичками (soft skills). Спілкуючись з керівниками відділів HR (Human resources — людські ресурси), я розумію, що в сучасному світі знання відіграють величезне значення, проте, приймаючи людей на роботу, перевіряють насамперед особисті якості. Мотивують це тим, що якщо кандидат уміє аналітично мислити, володіє навичками тайм-менеджменту, ефективних комунікацій та адаптивності, його можна навчити будь-чому. Саме тому в першу чергу звертають увагу на внутрішні якості потенційного кандидата. Цікаво те, що сам процес навчання на спеціальності «Фінанси, банківська справа та страхування» дозволяє розвивати, наприклад, те ж аналітичне мислення. Студенти вивчають економічний аналіз, статистику, вищу математику, що дозволяє в майбутньому легко встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, швидко мислити і приймати рішення.

«Історичне минуле, геополітичне положення України та національний менталітет дозволяють зробити висновок про можливість формування українського економічного іміджу як такого, в якому має домінувати інтелектуальний продукт, бізнес, заснований на екологічно чистих технологіях, рекреаційно-туристичні послуги» [1].

Коли ж говоримо про імідж, можна провести паралель із банківським рахунком (а хто, як не фінансисти, найкраще розбирається в цій справі?). Правильними діями, цінностями та обдуманими рішеннями ми можемо «класти гроші» на цей рахунок, що дозволить формувати Україну стабільною та впевненою країною, яка спроможна бути на рівні з іншими на світовій арені.

Література:

1. Економічна інтеграція України в Європейський Союз: наук. рек. / укл. С. І. Юрій, А. Ф. Мельник, Р. М. Березюк, Є. В. Савельєв. Тернопіль: Економічна думка, 2003. С. 29; 44.

Ратушняк Діана Валентинівна
*студентка Чернівецького національного
університету ім. Ю. Федьковича*

РОЗДУМИ МАЙБУТНЬОГО ФІНАНСИСТА

У наш час ведеться багато розмов про економічний розвиток. Мається на увазі перехід одного етапу економіки до іншого, до більших обсягів товаровиробництва і створення нових чи впровадження передових технологій. Тим не менш, не можна сказати, що економічний розвиток – це лише про гроші. Ні! Наша країна зараз перебуває на такому етапі, коли дуже часто забувають про людей, їхній добробут та життя. Як приклад, можна навести використання коштів з цільового фонду для боротьби з пандемією COVID-19 чи коштів, призначених для діагностування онкозахворювань, на будівництво доріг в Україні.

Не можна сказати, що економічне зростання – це легко. Навпаки! Але потрібно робити впевнені та обґрунтовані кроки для досягнення економічного зростання країни. Звичайно, є ключові завдання уряду, які він повинен виконувати для досягнення поставленої мети (насамперед, це створення сприятливого середовища для започаткування та ведення бізнесу). На мою думку, для цього потрібно зробити ринок максимально чесним і прозорим. Також слід звернути увагу на досягнення енергетичної незалежності національної економіки, прозоре та ефективне управління земельними ресурсами – однією з найбільш вагомих складових національного багатства та створення інфраструктури, інтегрованої до міжнародних транспортних мереж.

Але чи можемо ми говорити про економічне зростання країни без участі її громадян? Я вважаю – ні! Кожна людина повинна прагнути до фінансової грамотності, яка може допомогти їй розуміти економічні процеси, з якими вона зустрічається кожного дня. Як писав в одній з праць професор Юрій Сергій Ілліч: «Фінансова грамотність громадян не лише зміцнює їхнє самоусвідомлення, сприяє розкриттю творчого потенціалу особистості, але й допомагає людям ефективно захищати свої права, підвищуючи, таким чином, рівень свого життя» [1]. Вважаю, з ним неможливо не погодитися. Адже малося на увазі, що фінансово грамотне населення здатне запобігати проблемам, уникати непередбачених витрат, сприяти стабільному розвитку фінансових ринків і, зрештою, стимулювати економічне зростання в країні.

На мою думку, проблема фінансової грамотності в нашій країні є досить значною, тому що люди з раннього віку не отримують фінансових знань, які вони потім можуть поглиблювати та застосовувати для вирішення буденних проблем. Якщо б діти в школі навчалися фінансової грамотності, то при вступі в доросле життя їхнє сприйняття світу було б зовсім інше. Коли ти можеш дати відповіді на фінансові питання – ти вже багато можеш. Насамперед, це аналізувати основні тенденції економічного життя країни і, виходячи з цього, продумувати стратегію фінансової поведінки, обирати ефективні рішення, оцінювати ризики та розуміти шляхи їх недопущення. В свою чергу, часто люди через недостатню фінансову освіченість ухвалюють неефективні рішення щодо управління власними коштами, що може створити загрози стабільності фінансам домогосподарств, а тим самим і економічному зростанню країни. Через основне протиріччя між обмеженістю фінансових ресурсів і практично необмеженими потребами членами суспільства, може виникнути досить велика проблема, коли приймаються необґрунтовані рішення, люди вдаються до запозичень та формують борги.

Юрій С.І. навів декілька причин, через які в Україні присутній низький рівень фінансової грамотності населення: відсутність навчання громадян основам фінансової грамотності, погане забезпечення учасників ринку якісною та об'єктивною фінансовою інформацією, відсутність інституту фінансових консультантів. А найголовніше, на мою думку, дуже низька затребуваність фінансових знань основною масою населення та нерозуміння її практичної ролі у житті. Досить часто помічала, що люди нешанобливо ставляться до грошей, а потім просто не розуміють, «куди вони зникли».

Тому вважаю, що фінансова освіта населення - це досить важливо, це дуже сильний інструмент у процесі економічного зростання країни. Потрібно навчатися та накопичувати знання щодо ефективного управління особистими фінансами, вміти правильно їх використовувати у процесі ухвалення рішень і розуміти власну вагомість, власний внесок у добробут всієї країни.

Література:

1. Юрій С. І., Кізіма Т. О. Фінансова грамотність населення в діалектиці сучасних освітніх тенденцій. *Фінанси України*. 2012. № 2. С. 16 – 25.

ЦИФРОВІ ГРОШІ В СУЧАСНІЙ ЕКОНОМІЧНІЙ СИСТЕМІ

У сучасному суспільстві відбувається активна трансформація економічних відносин у цифрову форму. Сьогодні цифрові технології є невід’ємним атрибутом повсякденного життя. В даному контексті слушними є міркування С.І. Юрія, що «ускладнення та урізноманітнення фінансових явищ і процесів на різних рівнях та у сфері людської діяльності зумовлюють необхідність поглибленого їх вивчення» [1, с. 18]. Не виключенням в умовах сьогодення є гроші.

Зазначимо, що гроші є звичайним елементом будь-якої економічної системи. Насамперед, це пояснюється їх багатогранністю. Така багатогранність найяскравіше розкривається через їх характеристичність, що представлена на рисунку 1.

Рис. 1. Гроші як економічна категорія

Зауважимо, що новітнім явищем, яке сприяє трансформації як платіжних, так і грошових систем, є формування інституту цифрових грошей. Останні часто називають цифрові валюти, сітьові гроші та криптовалюти. Зупинимо увагу на останніх. Так, ринок криптовалют активно розвивається. Вже існує понад 2 тис. емітованих цифрових валют. Найбільш популярними є: Bitcoin (ринкова капіталізація яких складає понад 172 млрд. дол. США), Ethereum (ринкова капіталізація – близько 22 млрд. дол. США), XRP (ринкова капіталізація – понад близько 9 млрд. дол. США), Bitcoin Cash (ринкова капіталізація – близько 4,3 млрд. дол. США), Litecoin (ринкова капіталізація – понад 2,8 млрд. дол. США) [2].

Відмітимо, що в деяких країнах випуск криптовалюти здійснюється центральним банком (наприклад, у Венесуелі). Водночас, в інших країнах,

постає питання про випуск національних цифрових грошей, наприклад E-Crona у Швеції або Fedcoin у США. Звідси можна зробити логічний висновок, що поряд із децентралізованими приватними цифровими валютами з'являються і національні цифрові гроші, що емітуються центральними банками [3]. До того ж, залежно від наявності емісійної межі, як відомо найпопулярніша криптовалюта Bitcoin, має обмеження по випуску. Разом із тим, у інших цифрових валютах, наприклад – Novacoін, PPCoin, таких обмежень немає.

Незважаючи на те, що впродовж останніх років наукова спільнота прискіпливу увагу приділяє питанням випуску цифрових цінних паперів та управління специфічними ризиками їхнього обігу [4], але, тим не менш багато аспектів розвитку цифрових грошей залишаються до сих пір фрагментарно дослідженими.

Література:

1. Фінанси: підручник / за ред. С. І. Юрія, В. М. Федосова. 2-ге вид. переробл. і доповн. К.: Знання, 2012. 687 с.
2. Сайт CoinMarketCap. URL: <https://coinmarketcap.com> (дата звернення: 16.10.2020 р.).
3. Bordo M. D., Levin A. T. Central bank digital currency and the future of monetary policy. NBER Working Paper. 2017. URL: <https://www.nber.org/papers/w23711.pdf> (дата звернення: 16.10.2020 р.).
4. Ali R., Narula N. Redesigning digital money: What can we learn from a decade of cryptocurrencies? MIT Digital Currency Initiative. 2020. URL: <https://dci.mit.edu/research/2020/1/22/redesigning-digital-money-what-can-we-learn-from-a-decade-of-cryptocurrencies-by-robleh-ali-and-neha-narula-of-the-digital-currency-inititaive> (дата звернення: 16.10.2020 р.).

Хабінець Ольга Михайлівна

*студентка Чернівецького національного
університету ім. Ю. Федьковича*

ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ФІНАНСИСТІВ У ВІДПОВІДЬ НА ВИКЛИКИ ІНДУСТРІЇ 4:0

Сьогодні можна з впевненістю стверджувати: людство знаходиться на якісно новому етапі свого розвитку, який базується на побудові

глобального digital-середовища, що створює як величезні можливості, так і колосальні загрози. Зараз саме цифровізація характеризує всі аспекти діяльності людини: починаючи рівнем технологічного розвитку та закінчуючи міжособистісними комунікаціями.

Четверта промислова революція кардинально змінила форму, а подекуди і сутність, багатьох економічних процесів та, таким чином, виступає своєрідним каталізатором формування та розвитку навичок, професій та компетентностей. Професор С.І. Юрій зазначав: «Вища освіта має бути максимально наближена до практичних реалій, які породжує сучасність» [1, с. 90]. Саме тому, актуальним та об'єктивно необхідним у процесі підготовки майбутніх фінансистів є формування їхньої цифрової компетентності, сутність якої полягає у наявності знань, вмінь і рефлексійних установок для впевненого, коректного та творчого використання ІКТ у професійному та особистому житті людини.

Вимоги, що пред'являються до цифрової компетентності майбутніх фінансистів, мають бути націлені на п'ять областей:

- цифрова та інформаційна грамотність і навички роботи з даними;
- комунікація та співробітництво з використанням ІКТ;
- створення сучасного та затребуваного цифрового контенту;
- кібербезпека та захист даних;
- визначення і вирішення концептуальних проблем digital-середовища.

Процес формування цифрової компетентності студентів повинен включати систему базових теоретичних знань, способів практичної діяльності (умінь та навичок), а також мотиваційно-ціннісні відносини, що базуються на особистих якостях людини.

Саме тому, розвиток цифрової компетентності та навичок передбачає зміну підходів та змісту підготовки фахівців, адже основна увага повинна приділятися тому, щоб навчити жити у цифровому середовищі, яке ставить перед нами, фінансистами, свої вимоги та правила:

Змінились знані нам процеси
І «digital» лунає звідусіль.

Відомі послуги та інтереси

Мають новий змістовний стиль.

Змінилися усталені порядки,

Fintech був створений для нас.

Big Data, blockchain і необанки –

все це поширене в наш час.
Чи є хорошим фахівцем
той фінансист, який не знає
для чого mining є тепер
і про bitcoin знань немає?
У чому сутність smart-контактів?
Як генеруються ключі?
Де ризик бізнес-інкубаторів?
Для чого створюється ШІ?
Сучасний світ – нові вимоги.
Для фінансистів настав час,
Коли відкриті всі дороги
Тому, хто має знань запас.
Отож учіться без зупинки
Й формуйте навички нові.
Засвоюйте ці tech-новинки,
що знадобляться вам в житті.

Література:

1. Юрій Сергій Ілліч: бібліогр. покажч. / Бібліотека Терноп. нац. екон. ун-ту; уклад. Л. А. Струтинська ; відп. за вип. та автор вступ. ст. К. З. Возьний. Київ: Знання; Тернопіль: ТНЕУ, 2010. 103 с.

Харовська Ангеліна Володимирівна
*студентка Чернівецького національного
університету ім. Ю. Федьковича*

РОЗДУМИ МАЙБУТНЬОГО ФІНАНСИСТА

Комфортні квартири та будинки, часті подорожі, красивий одяг, гарні прикраси, модні гаджети останнього покоління, повний карт-бланш у використанні свого часу без необхідності хвилюватися за фінансову сторону свого життя – хто ж з нас відмовиться від такого? Але як це все отримати? Народитися в родині багатіїв та бути спадкоємцем багатомільйонної корпорації? Стати тіньовою правлячою елітою із грошима та постійним учасником «захоплюючої» гри із законом? Зовсім ні, щоб отримувати максимальне задоволення від життя, достатньо просто

подружитися із таким сірим кардиналом як Фінансова грамотність. Однак, на жаль, замість ролі вірного соратника та порадики, вона найчастіше стає запеклим ворогом наших співвітчизників, регулярно влаштовуючи їм пастки. Але чому так?

Досліджуючи думки видатних вчених щодо фінансової грамотності населення, зрозуміла, що вона «не лише зміцнює самоусвідомлення громадян, сприяє розкриттю творчого потенціалу особистості, а й допомагає людям ефективно захищати свої права, підвищуючи таким чином рівень свого життя. У більшості країн економічна освіта дорослого населення розглядається як продуктивна інвестиція в розвиток та один із важливих інструментів забезпечення стабільності в суспільстві» [1]. Мені спадає на думку, що недостатній рівень такого фінансового виховання призводить до неефективного управління власними коштами, знижує обґрунтованість прийняття фінансових рішень, зменшує економічну активність населення, створюючи загрози фінансовій безпеці домогосподарств зокрема і стабільності національної фінансової системи загалом.

Згідно різних досліджень близько 60% українців вважають себе добре фінансово обізнаними і такими, що не потребують якоїсь додаткової інформації з цих питань, хоча насправді лише дві третини опитаних (близько 43%) можуть правильно відповісти на 5 із 7 базових фінансових питань. І саме така самовпевненість наших співгромадян часто грає з ними злий жарт. Однак, які саме причини низького рівня фінансової грамотності і певною мірою не бажання здобувати такі знання?

Насамперед це, без сумніву, пов'язано з історичним минулим нашого народу. Кілька поколінь підряд підросли та жили за радянської ідеології, яка всіляко намагалася викоринити будь-які товарно-грошові відносини, пояснюючи це «переходом до комунізму» і, відповідно, знання щодо правильного управління грошима вважалися непотрібними. Другою причиною є неналежне забезпечення потенційних учасників ринку необхідною якісною й максимально об'єктивною фінансовою інформацією. В сучасних умовах більшу частину потрібної інформації легко знайти на просторах Інтернету, однак вона є масштабною, часто заплутаною і складною для розуміння пересічного українця тому, щоб не витратити час на глибинний аналіз та осмислення всіх даних, простіше звернутися за порадою до своєї родичів, друзів, колег та їх досвіду. Наступним є відсутність чітко сформованих фінансових інститутів, куди громадяни можуть звернутися за порадою або зі скаргою, що тільки

підвищує недовіру населення до банківської та парабанківської системи. Останньою причиною є низький «попит» основної маси населення на фінансові знання через нерозуміння практичної їх цінності в різних сферах та етапах життя.

Останніми роками ця проблема набуває все більшої актуальності в різних країнах світу, і створюються різноманітні проекти та програми для її вирішення. Україна теж не залишається осторонь і зараз знаходиться на «початковому етапі осмислення ступеня впливу фінансової грамотності громадян на економічний та соціальний розвиток країни й початковому етапі процесу ініціалізації проектів і програм забезпечення фінансової освіти населення» [2]. Сьогодні в Україні створюються різноманітні курси для старшокласників та студентів, пов'язані з навчанням фінансової грамотності. Однак, на мою думку, ці предмети не мають тієї ефективності, яку в них вкладають, через те, що в цей момент індивід уже в більшості сформований зі своїми вподобаннями та навичками, в тому числі й фінансовими, і змінити їх за 30-35 уроків з невеликою кількістю практики не так просто. До того ж не всі учні та студенти сприймають інформацію однаково, що також пов'язано із зовнішнім впливом сім'ї та їх «фінансовими традиціями». Саме тому, я вважаю, що навчання фінансової грамотності повинно починатися в ранньому шкільному віці й продовжуватися протягом всього навчання. Починати варто із найпростішого пояснення базових понять: «гроші», «держава», «податки» і т.д. у формі гри і постійно розширювати знання дітей. Такий підхід дозволить ненав'язливо вкорінити всі важливі аспекти фінансової грамотності в життя дітей і зробити їх корисною звичкою, над якою навіть не задумуєшся, а просто знаєш, що це правильно, тому так робиш.

Завершуючи дану роботу, хочу наголосити на словах проф. С. І. Юрія: «Фінанси – основа економічного іміджу держави, добробуту народу, база економічної політики, де переплітається величезна різноманітність інтересів і протиріч» [3]. Я щиро вірю, що за кілька років Фінансова грамотність стане хорошим другом кожному українцю і буде однією із наших провідниць до економічного зростання та стабільності.

Література:

1. Юрій С. І., Кізима Т. О. Фінансова грамотність населення в діалектиці сучасних освітніх тенденцій. *Фінанси України*. 2012. № 2. С. 16 – 25.

2. Дудик О. Ю., Матвійчук І. О. Фінансова грамотність населення: теоретичні аспекти, проблеми і перспективи поліпшення в Україні. *Гроші, фінанси і кредит*. 2019. № 31. С. 633.

3. Юрій Сергій Ілліч: біобібліогр. покажч., *бібліотека терноп. нац. екон. унту*; уклад. Л.А. Струтинська; відп. за вип. та автор вступ. ст. К.З. Возьний. К.: Знання; Тернопіль: ТНЕУ, 2010. С. 89.

Міністерство освіти і науки України
Західноукраїнський національний університет

Шості Всеукраїнські наукові читання
пам'яті С.І. Юрія

Збірник наукових праць

м. Тернопіль, 18 листопада 2020 р.

Підписано до друку 03.12.2020.
Формат 60x 84/16. Гарнітура Times New Roman.
Папір офсетний 70 г/м². Друк електрографічний.
Умов.-друк. арк. 7,44. Обл.-вид. арк. 6,2
Тираж 100 примірників. Замовлення № 10/20/1-1.

Видавець та виготувач:

ФОП Осадца Ю.В
м. Тернопіль, вул. 15 Квітня, 2Д/10
тел. (097) 988-53-23

[прінт • копі • центр]

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої
справи до державного
реєстру видавців, виготівників і
розповсюджувачів видавничої продукції
серія ТР № 46 від 07 березня 2013 р.*